LIETUVIŲ KATALIKŲ RELIGINĖS ŠALPOS
"KNYGOS LIETUVAI"
SKYRIAUS
NEW YORK, U.S.A.

TĖVYNĖS SARGAS

KULTŪROS, VISUOMENĖS, POLITIKOS
IR SOCIALINIŲ MOKSLŲ ŽURNALAS

Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos Veiklos Programa
M. Krupavičius: Lietuvos Vadavimo Politinės Akcijos Organai Ir Jų Tarpusavio Santykiai
P. Maldeikis: Kas Ciesoriaus Ciesoriui Ir Kas Dievo — Dievui
Dr. A. Trimakas: Laisvės Gretų Pranašumas
S. Rauckinas: Lietuvių Politinis Susiorganizavimas Tremtyje
A. J. Kasulaitis: Lietuvos Laisvinimo Problemos Iš Institucinio — Organizacinio Taško
Kan. V. Zakarauskas: Krikščioniškoji Demokratija Tarpt. Veikloje
Kan. V. Zakarauskas: Lotynų Amerika — Ligonis Ar Gydytojas?
Dr. V. Litas: Vengrijos Katalikų Drama
M. Krupavičius: A. a. Dr. J. Leimonas
Kasdienybės Įvykiai

1963 m. 1 (23) Nr.

TĖVYNĖS SARGAS - GUARDIAN OF THE FATHERLAND

Pradėtas leisti 1896 m. — Established 1896.

Redaguoja — Editors: Dr. V. Litas ir kan. V. Zakarauskas.

Redakcijos adresas — Address of Editors: Dr. V. Litas, 509 Nolton ave., Willow Springs, Ill.

Administracijos — Administration: Juozas Paškus, 7343 S. Mozart str., Chicago 29, Ill.

Leidžia **Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga,** Krikščionių Demokratų Internacionalo (NEI) ir Vidurio Europos Krikščionių Demokratų Sąjungos (CDUCE) narys.

Published by **The Lithuanian Christian Democratic Union,** a member of Christian Democratic International — Nouvelles Equipes Internationales (NEI) and Christian Democratic Union of Central Europe (CDUCE).

TĖVYNĖS SARGAS

Kultūros, visuomenės, politikos ir socialinių mokslų žurnalas

1963 m. **Įsteigtas 1896 m.** **Nr. 1 (23)**

Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos VEIKLOS PROGRAMA

I. LKDS ideologiniai veiklos pagrindai

1. Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga yra sambūris lietuvių, įsitikinusių, kad krikščioniškų tautų viešasis gyvenimas turi atitikti krikščioniškuosius principus, ir organizuotai siekiančių tą savo įsitikinimą įgyvendinti.

2. Lietuvių krikščionių demokratų veikla išeivijoje yra grindžiama krikščioniškais įsitikinimais ir tikėjimu savo tautos prisikėlimu, nelygstamu savo tautos vertingumu, žmoniškumu ir viltimi atkurti lietuvių tautos valstybinį gyvenimą, pagrįstą kilniaisiais krikščionybės, lietuviškumo ir demokratiškumo principais.

3. Lietuvių, kaip katalikiškos tautos, viešosios santvarkos sampratą krikščioniškoji demokratija grindžia Bažnyčios socialine doktrina. Kadangi krikščioniškieji principai negali būti apribojami vien tik žmogaus religiniame gyvenime, o turi reikštis visose jo gyvenimo bei veiklos srityse, krikščioniškoji demokratija atmeta bet kurį nepasaulėžiūriškumą politikoje, kaip nauju vardu prisidengusią liberalistinę tendenciją, siekiančią modernizmo priedangoje eliminuoti krikščioniškąsias įtakas iš viešojo gyvenimo.

4. Savo tautos ateities santvarką lietuvių krikščioniškoji demokratija svarsto, atsiremdama į pagrindinius lietuvių tautos siekimus, socialinį teisingumą, kitų kraštų krikščioniškosios demokratijos patyrimą ir realius savo laiko reikalavimus.

5. Socialinius reikalus spręsdama, krikščioniškoji demokratija išskiria konservatyvizmą ir tradiciniai laikosi pažangaus socialinio teisingumo.

LIETUVOS NACIONALINĖ M. MAŽVYDO BIBLIOTEKA

6. Ekonomiškai socialinės programos pagrindu krikščioniškoji demokratija laiko žmogų bei jo gerovę. Atmesdama radikalųjį kolektyvizmą, kaip gniuždinantį žmogaus asmenybę bei jo iniciatyvą, ji laikosi principo, kad tautos ekonomijoje kapitalo bei turto jėga turi būti palenkta bendrajai žmonių gerovei.

II. LKDS politinės ir kultūrinės veiklos samprata

7. Politinė veikla lietuvių išeivijoje sudaro labai svarbią ir neišskiriamą bendrosios lietuviškosios veiklos dalį. Ji reikalinga Lietuvos laisvinimo klausimui kelti ir ginti, lietuvių politiniam subrendimui reprezentuoti, lietuvių išeivių politiniam ir tautiniam sąmoningumui palaikyt ir jų santykiams su gyvenamaisiais kraštais aptarti. Politinė veikla lietuvybei išlaikyti yra nemažiau svarbi, negu bet kurios kitos srities kultūrinė veikla. Politinės veiklos silpnėjimas yra kartu ir bendrosios lietuviškos veiklos silpnėjimas.

8. Lietuvių krikščionių demokratų kultūros samprata apima visą pažangą ir visas gyvenimo sritis, taigi ir politiką.

9. Lietuviai krikščionys demokratai, laikydami bendruosius tautos reikalus svarbesniais už grupinius bei partinius interesus, spręsdami Lietuvos išlaisvinimo ir kitus bendruosius klausimus, bendradarbiauja su kitomis lietuvių politinėmis grupėmis bei srovėmis, kovojančiomis dėl Lietuvos nepriklausomybės.

III. Lietuvių krikščionių demokratų uždaviniai išeivijoj

A. Lietuvos laisvinimas

10. Iki Lietuva bus išlaisvinta, pagrindiniu savo veiklos uždaviniu išeivijoje lietuviai krikščionys demokratai laiko kovą dėl Lietuvos išlaisvinimo.

11. Kovodami dėl Lietuvos išlaisvinimo politinėmis priemonėmis, lietuviai krikščionys demokratai dalyvauja politinėse tautos laisvinimo organizacijose bei institucijose, siekdami, kad toje kovoje vieningai veiktų visos lietuvių patriotinės politinės grupės bei jų junginiai.

12. Laikydami sovietinį komunizmą didžiausiu Lietuvos laisvės priešu, lietuviai krikščionys demokratai laiko savo

pareiga skelbti laisvajame pasaulyje apie komunizmo Lietuvai padarytas skriaudas, nurodyti komunistinio imperializmo pavojų visam pasauliui, palaikyti bendrą antikomunistinių jėgų frontą ir dalyvauti laisvojo pasaulio antikomunistinėje kovoje, k. a. antikomunistinėse demonstracijose, parodose, viešose diskusijose ir t. t.

13. Krikščionys demokratai kovoja su visuomenėje pasireiškiančiomis defetistinėmis nuotaikomis ir komunistų pastangomis nuslopinti lietuvių antikomunistinį nusistatymą ir jų nepriklausomybės siekimą.

B. Ruošimasis Lietuvos atstatymui

14. Krikščionys demokratai ruošiasi Lietuvos atstatymui. Tuo tikslu jie studijuoja pavergtosios Lietuvos būklę, joje vykstančius socialinius ir kitokius pakitimus ir, remdamiesi realia lietuvių padėtimi, planuoja atkursimos Lietuvos valstybinį gyvenimą.

15. Lietuviai krikščionys demokratai laiko savo uždaviniu išlaikyti lietuvių krikščioniškąją demokratiją ir ją parengti nepriklausomos Lietuvos gyvenimui.

C. Lietuvybės išlaikymas

16. Vaduodamiesi ateities nepriklausomos Lietuvos vizija, krikščionys demokratai rūpinasi, kad išeivijos jaunoji karta išaugtų lietuviška, išliktų tautiškai susipratusi ir pasiryžusi įsijungti į Lietuvos atstatymo darbą.

17. Lietuvių krikščionių demokratų pareiga yra rūpintis lietuvybės išlaikymu, palaikyti lietuviškojo švietimo institucijas ir dėtis į lietuvybės išlaikymu besirūpinančias organizacijas.

D. Krikščioniškosios demokratijos skleidimas

18. Kiekvienoje lietuvių gyvenamoje vietovėje krikščioniškosios demokratijos vienminčiai sudaro LKDS skyrius, juose organizuotai veikia, atstovaudami krikščioniškajai demokratijai ir atitinkamomis progomis supažindina visuomenę su jos doktrina ir siekimais bei uždaviniais.

19. Tiek tolimesnei laisvinimo kovai tęsti, tiek ir bendrajai lietuviškai veiklai ir krikščioniškosios demokratijos ide-

alams išeivijoje išlaikyti reikalinga į LKDS skyrius įtraukti jaunesniąją išeivijos kartą.

IV. LKDS praktinės veiklos reikalavimai

20. Krikščioniškoji demokratija, turėdama labai tvirtus ir didingus ideologinius pagrindus, reikalinga ir atitinkamos jos vadovaujamų organų ir visų jos narių veiklos jos idealams įgyvendinti. Jei LKDS veikloje pasitaiko kurių nors nepasisekimų, tai jie pareina ne nuo jos ideologinių pagrindų ar principų netinkamumo, o tik dėl jos atsakingų organų ar narių neveiklumo ar laiko reikalavimų nesupratimo.

21. Politinio entuziazmo netekusi ir abejingai nusiteikusi išeivija reikalauja iš savo politinių veikėjų daugiau tvirtumo negu nepriklausomo gyvenimo sąlygomis. Krikščioniškajai demokratijai išeivijoje savo siekimams įgyvendinti reikalinga veržlaus veiklumo, kovingumo, pasiaukojimo ir aukšto moralinio lygio.

22. Gyvenamas laikas ir lietuvių išsisklaidymas po pasaulį neleidžia visų politinių funkcijų griežtai paskirstyti ir iškelia ypatingų uždavinių bei reikalavimų tiek jos vadovaujamiems organams, tiek ir visiems jos nariams. Įvairiuose kraštuose begyvenančių lietuvių krikščionių demokratų pareiga yra veikti savo tautai ir savo ideologijai pagal vietos sąlygas.

23. Krikščioniškosios demokratijos, kaip politinės srovės, veikla negali apsiriboti tik viouomenės elitu ar kuriuo jos sluogsniu, o turi apimti visokio išsilavinimo ir visokios socialinės padėties žmones.

24. LKDS praktinių uždavinių vykdymas paskirstomas tarp jos centro komiteto, skyrių bei jų valdybų ar įgaliotinių ir visų narių.

25. LKDS centro komiteto uždaviniai yra šie:

a) vadovauja Sąjungos veiklai, rūpinasi skyrių organizavimu bei jų palaikymu, apjungia visus Sąjungai priklausančius asmenis,

b) rūpinasi Lietuvos laisvinimu ir studijuoja būdus, kaip laisvinimo kova galėtų būti labiau suintensyvinta ir vieningesnė,

c) palaiko ryšius su kitomis politinėms grupėmis ir nustato santykius su jomis,
č) palaiko ryšius su kitų kraštų krikščionių demokratų partijomis, dalyvauja tarptautiniuose krikščioniškosios demokratijos junginiuose bei jų ruošiamuose kongresuose ir tą savo dalyvavimą panaudoja Lietuvos laisvinimo idėjai skleisti,
d) studijuoja kitų kraštų krikščioniškosios demokratijos veiklą bei jos tendencijas,
e) rūpinasi naujausių laikų krikščioniškosios demokratijos teoretikų veikalų studijavimu ir jų keliamų idėjų pritaikymu lietuvių tautos ateičiai,
ė) rūpinasi krikščioniškosios demokratijos spauda ir reikalingos literatūros paruošimu,
f) informuoja Sąjungos narius apie savo atliekamus darbus.

26. LKDS skyrių valdybos ir įgaliotiniai atlieka šias funkcijas:

a) apjungia savo vietovėse gyvenančius vienminčius ir rūpinasi į Sąjungą patraukti jai prijaučiančius asmenis,
b) Seka Sąjungos veiklą, remia jos darbus ir krikščioniškosios demokratijos spaudą,
c) aktyvina Lietuvos laisvinimo idėją ir savo apylinkėje remia laisvinimo darbą,
č) platina Sąjungos leidžiamus žurnalus,
d) surenka narių mokestį ir centro komitetui persiunčia jam priklausomą dalį; leidžiama skyriams ir kitokiais keliais surinkti ir su centro komitetu atsiskaityti už turimą narių skaičių,
e) Sąjungai neturint kitokių pajamų šaltinių kaip tik narių mokesčius ir dėl to neturint pakankamai lėšų savo veiklai, skyrių valdybos ir įgaliotiniai rūpinasi ir kitokiais keliais papildyti Sąjungos finansus, kaip organizuodami pobūvius, piknikus, vaidinimus ir t.t.
ė) šaukia skyriaus susirinkimus su paskaitomis Lietuvos reikalus ar Sąjungos veiklą liečiančiais klausimais,

LIETUVOS VADAVIMO POLITINĖS AKCIJOS ORGANAI IR JŲ TARPUSAVIAI SANTYKIAI

VLIKo pirmininko M. Krupavičiaus pirmajai diplomatų ir VLIKo atstovų konferencijai, įvykusiai Berne 1946 m. liepos m., referatas. Dėl laiko trūkumo jis nebuvo perskaitytas, bet tik trumpai atpasakotas. Kadangi jame nušviestos anų laikų vienos ir kitos pusės į aktualiuosius klausimus pažiūros, nusistatymai, nuotaikos ir santykiai ir visa tai paremta dokumentais ir atsakingų žmonių laiškais bei pareiškimais, tad šį referatą ištisai talpiname spaudoj. Jis pravers tiems, kam tie klausimai rūpi dabar ar rūpės ateityje.

Redakcija

I. LIETUVOS VADAVIMO ORGANAI

Maskvos ir Berlyno okupantai, užėmę Lietuvos Respublikos teritoriją, panaikino jos nepriklausomybę su visais jos suverenumo ir konstituciniais organais. Pasiliko tik tie, kurių nepasiekė jų visanaikinančioji ranka, būtent, Lietuvos diplomatinės ekspozitūros bei konsularinių tarnybų įstaigos.

.....

f) remia lituanistinį švietimą vietoje.

27. Krikščionis demokratas išeivijoje —
    a) yra aktyvus lietuvių išeivijos politinėje ir kultūrinėje veikloje,
    b) yra sąmoningas Sąjungos narys, gerai įsisąmoninęs jos programą ir žinąs kitų srovių skirtingumus,
    c) dalyvaudamas katalikiškose ir bendrinėse kultūrinėse organizacijose kaip asmuo, vadovaujasi savo krikščioniškosios demokratijos ideologija.

Ši veiklos programa yra priimta Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos Centro Komiteto 1962 metų birželio mėn. 2 dienos posėdyje.

Bet ir jų ne visos išvengė bendrojo Lietuvos likimo. Vienos anksčiau, kitos vėliau ar tai dėl savanaudiškų sumetimų, ar dėl Lietuvos okupantų baimės, kaikurių valstybių buvo panaikintos. Galutinam rezultate pasiliko tik keturi politinės akcijos organai — diplomatinių ekspozitūrų pavidale. Kiti penki diplomatinių misijų šefai savo vietose kaipo privatiniai asmens dirba Lietuvos išlaisvinimo darbą, nes jų įgaliojimus panaikino tų kraštų vyriausybės, į kurias juos pasiuntė Lietuvos vyriausybė.

Lietuvių tauta visomis jėgomis pasipriešino svetimajai okupacijai. Pasipriešinimo pasėkoj atsirado Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas, kuris turi veikt ir kalbėt lietuvių tautos vardu.

Šiuo du organai pasiėmė ant savo pečių visą Lietuvos išlaisvinimo politinės akcijos naštą ir atsakomybę.

II. VYRIAUSIAS LIETUVOS IŠLAISVINIMO KOMITETAS

Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas — sutrumpintai VLIKas — buvo sudarytas iš visų politinių partijų ir rezistencinių kovos organizacijų atstovų. Kiekviena sudarančių VLIKą grupių turi po lygų atstovų skaičių.

Savo tikslą ir uždavinius VLIKas taip nusakė savo 1944 m. vasario mėn. 16 d. deklaracijoj į Lietuvių tautą:

> — Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas vadovauja kovai ir darbui dėl Lietuvos išlaisvinimo, dėl suvereninių valstybės organų atstatymo, dėl demokratinės santvarkos grąžinimo ir dėl krašto nuo komunizmo ir kitų griaunamųjų veiksnių apgynimo...

Plačiau savo uždavinius ir jų sprendimą VLIKas paaiškino ALTui raštu, rašytu 1945 m. liepos mėn. 30 d. Juos VLIKas taip nusako:

1. Pagal politinių įvykių raidą panaudoti kiekvieną tinkamą progą žygiams kelti už Lietuvos išlaisvinimo reikalą sprendžiamuosiuose politikos centruose;
2. Panaudoti spaudą ir kitas propagandos priemones demokratinio pasaulio sąžinei pažadinti ir demokratinių valstybių visuomenės opinijai palenkti mūsų siekimams;

3. Ruoštis Taikos konferencijai, tam tikslui renkant, studijuojant ir paruošiant medžiagą klausimams, kurie Taikos konferencijoj galėtų kilti Lietuvos reikalą svarstant;
4. Leisti Lietuvos reikalu būtiną literatūrą;
5. Dėl labai reikšmingos pagalbos, kurią Lietuvos išlaisvinimo kovoje tiekia Amerikos lietuviai, palaikyti su jais glaudesnius santykius, tiek dalyvaujant spaudoje, tiek pasiunčiant Amerikon VLIKo atstovus;
6. Palaikyti gyvą kontaktą su diplomatiniais Lietuvos atstovais bendrai veiklai suaktyvinti ir jai gerinti. Megzti ir palaikyti ryšius su Lietuva;
7. Ruoštis išlaisvintosios Lietuvos atstatymo darbams ir
8. Rūpintis lietuvių tremtinių Vokietijoje ir kituose kraštuose reikalais.

Šių pastarųjų reikalų VLIKas imasi tik išimtinais atsitikimais ir dažniausiai tais atvejais, kai tremtinių reikalai yra surišti tuo ar kitu būdu su politika, arba kai reikalinga kas patvarkyti tremtinių gyvenime, pav., paskelbti koks potvarkis ar padaryti koks reikšmingesnis paskyrimas.

Iš to, kas pasakyta, daugiau aiškėja VLIKo darbų programa, veikimo ribos, bet ryškiai prasimuša ir kompetencija. VLIKas įsijungė ir vyriausybės ir seimo prerogatyvas. To iš VLIKo pareikalavo pats gyvenimas. *VLIKas nėra tremtinių organizacija, bet Lietuvos.* Tačiau jis gyvena tarp tremtinių lietuvių, kurie turi įvairių, kompetentingos teisinės institucijos tvarkytinų reikalų, kaip pav.: švietimo įstaigų, teismų, pasų ir asmens pažymėjimų davimo ir gavimo ir t. t. ir t. t. Kas nors tuos klausimus turėjo spręst ir tenkinti. Juos pasiėmė spręst VLIKas. Jis to darbo ėmėsi ne tik dėl to, kad nebuvo kam kitam tai spręsti, nebuvo kompetentingesnės ir platesnių uždavinių lietuviškos organizacijos, bet svarbiausia dėl to, kad tos kompetencijos plaukė iš VLIKo užsibrėžtų tikslų ir priemonių jiems siekti, iš jo charakterio. Pradžioje VLIKas atlikinėjo tas ir kitas suvereninio organo funkcijas nors ir sąmoningai, bet atsitiktinai, sulig reikalu, savo kompetencijų nesusiformulavęs, nors bendrais bruožais tas savo kompetencijas buvo nusakęs minėtoj 1944 m. vasario mėn. 16 d. lietuvių tautai deklaracijoj. Ten, tarp kitko, yra pasa-

kyta: "Lietuvių tauta,, siekdama išlaisvinti Lietuvą iš okupacijos ir atstatyti, svetimų jėgų laikinai sukliudytą, suvereninių Lietuvos valstybės organų veikimą, yra *reikalinga vieningos politinės vadovybės.* Turėdamos tai prieš akis, *politinės lietuvių grupės, būdamos politinės valios reiškėjos ir vykdytojos,* susitarė sujungti visas tautos jėgas bendram veikimui ir sudarė Vyriausiąjį Lietuvos Išlaisvinimo Komitetą"... "Laikui atėjus, politinių grupių susitarimu VLIKe bus sudaryta koalicinė laikinoji vyriausybė" (p. 4).

Tad iš kalbamosios deklaracijos seka, kad:

a. VLIKą sudarė veiksniai, kurie yra politinės tautos valios reiškėjai ir vykdytojai,
b. VLIKui yra paskirtos vieningos politinės vadovybės funkcijos,
c. VLIKui yra suteiktos kai kurios respublikos prezidento ir seimo prerogatyvos;

o iš gyvenimo praktikos seka, kad:

d. VLIKas praktiškai eina vyriausybės pareigas, spręsdamas gyvenimo iškeltus klausimus, kurie normaliais laikais buvo sprendžiami tos ar kitos ministerijos ar kitų organų.

Dar daugiau paryškino VLIKo kompetencijas VLIKą sudarančių grupių atstovų 1945. VII. 3 nutarimai. Štai kai kurie jų:

"Kol bus sušauktas, demokratiniu būdu rinktas, Lietuvos Seimas, išlaisvintoji Lietuva bus valdoma pagal laikinuosius valstybės konstitucijos nuostatus" (2 p.).

"Laikinuosius valstybės konstitucijos nuostatus priima VLIKas pagal 1922 m. Lietuvos konstitucijos principus" (3 p.).

"VLIKas kontroliuos laikinosios vyriausybės darbus ir nustatys jos politikai liniją. Laikinoji vyriausybė privalės VLIKo pasitikėjimo. Vlikui pareiškus nepasitikėjimą, laikinoji vyriausybė atsistatydins" (4 p.).

"Seimo rinkimų įstatymo projektą paruoš VLIKas (6p.)."

Paskutiniu kartu VLIKas deklaravo savo charakterį ir kompetencijas laiške Lozoraičiui 1945.XI.15 d. "Tamsta žinai, — rašo jame VLIKo pirmininkas, — kad lietuviškajai akcijai,

siekiančiai Lietuvos valstybės suverenumo vykdymo atstatymo, vadovauja iš mūsų rezistencijos išėjęs Vyriausiasis Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas, kuris prisistatė sprendžiamiesiems pasaulio politiniams veiksniams (išskyrus, žinoma, Sovietų Rusiją) kaipo autorizuotas lietuvių tautos politinės valios reiškėjas. Mes neišleidžiam iš akių ir niuansinių skirtumų: VLIKas yra faktinoji, tautos kovai vadovaujanti ir jos pasitikėjimą turinčioji Lietuvos politinė vadovybė"... "VLIKas daro ir greičiausiai ateityje turės daryti žygių Lietuvos valstybės ir lietuvių tautos teisėms ir interesams saugoti ir ginti... Jis esamomis aplinkybėmis yra pašauktas reikšti tautos politinę valią".

Toks yra VLIKas su savo kompetencija ir praktika.

III. VLIKo IR PASIUNTINIŲ SANTYKIAI

Tuo būdu esama dviejų rūšių Lietuvos vadavimo politinės akcijos organų, kurie nors savo charakteriu ir darbo ribomis skirtingi, bet Lietuvos vadavimo bare praktiškai dirba tą patį darbą.

Kaip visuose baruose, susidūrus dviem skirtingiems veiksniams, kyla visa išsiaiškintinų klausimų eilė, taip jų kilo ir mūsų kalbamame Lietuvos laisvinimo politinės akcijos bare, susidūrus VLIKui su Lietuvos diplomatinių misijų šefais.

Tuo klausimu aiškintasi, bet ligi šiol, deja, neišsiaiškinta. To aiškumo trūkumas jau sudarė juntamų kliūčių Lietuvos vadavimo darbe. Dėl to VLIKas, dėdamas pastangų sukviesti diplomatinių misijų šefų ir VLIKo delegatų konferencijai, jos darbų tvarkon įdėjo ir šį "Lietuvos vadavimo politinės akcijos organų tarpusavių santykių" punktą.

1. *Kokie gi tie santykiai, VLIKo nusistatymu, privalėtų būti tarp kalbamų organų formaliu požiūriu?* VLIKas juos taip formuluoja savo 1944 m. vasario mėn. 16 d. deklaracijoj: "VLIKas palaikys glaudžius ryšius su Lietuvos pasiuntinybėmis". Ir tik. Kitų deklaratyvinio pobūdžio tolygių pareiškimų VLIKAS nėra padaręs. Bet jo užtenka, ir jis yra pakankamai aiškus. VLIKas diplomatinių atstovybių subordinuoti nenori, jis jas traktuoja kaip lygiagrečias organizacijas tam pačiam

tikslui siekti. Žinoma, nekalbant apie kitus atstovybių specifinius uždavinius.

Tiesa, VLIKas dėl tam tikrų motyvų ir aplinkybių savo memorandume gen. Eisenhoweriui 1945.IV.18 buvo pareiškęs, kad "VLIKui subordinavosi Lietuvos pasiuntiniai įvairiose valstybėse". Tačiau gavęs iš vieno kito atstovo dėl tokio VLIKo pareiškimo pastabų, šį savo teigimą jis patikslino. Tuo reikalu savo rašte, rašytame 1945.XI.15 Lozoraičiui, VLIKas taip rašė: "Norime visai aiškiai ir kategoriškai pabrėžti, kad VLIKui yra svetimas bet koks kėsinimasis į Lietuvos pasiuntinių formalinę padėtį ar noras jai pakenkti. Priešingai, mes esame nuoširdžiai susirūpinę Lietuvos pasiuntinių formalinės ir faktinės padėties išlaikymu ir sustiprinimu. Todėl mes v i s a i n e s i e k i a m e, kad Lietuvos pasiuntiniai mums formaliai subordinuotųsi. Mes tik norime nuoširdžiai ir praktiškai su jais bendradarbiauti, siekdami vien tik Lietuvos labo. Mes norime, kad pasiuntiniai mus reguliariai informuotų apie visus reiškinius, kurie gali turėti įtakos ir reikšmės pagrindiniam siekimui, talkintų mums, kai mes jų prašome padaryti vieną ar kitą žygį, įteikti memorandumus ar notas, parūpinti dokumentinės medžiagos ir panašiai, sutikdami iš savo pusės talkinti jiems, informuoti juos ir rūpintis, kiek leidžia išgalės, jų medžiagine padėtim... Prieš visus mus stovi dideli uždaviniai, visi mes jaučiame didelę atsakomybę prieš savo tautą ir prieš istoriją — tik būdami vieningi protu ir širdimi mes pasieksime užsibrėžtą tikslą". Tas raštas išsiuntinėtas visoms atstovybėms. Be to, VLIKo pirmininkas savo rašte, rašytam š.m. vasario mėn. 7 d. ALTo pirmininkui L. Šimučiui ir pulk. K. Griniui, dar kartą konstatavo, kad "subordinuoti atstovybių VLIKo nenorėta; norėta tik gyvo kontakto ir glaudaus bendradarbiavimo tarp atstovybių ir VLIKo".

Tam pačiam Lozoraičiui laiške VLIKas pasisako, kodėl pasiutiniams reikėtų glaudžiai su juo bendradarbiauti: "Juk ir pasiutiniams svarbu, — rašoma tame laiške, — neatitrūkti nuo gyvenimo, o neveikiant šiandien konstituciniams organams, kurių direktyvomis jie galėtų vadovautis, savo užnugaryje jausti gyvą, kovojančią tautą ir praktiškai atsiremti

į organą, kuris esamomis aplinkybėmis yra pašauktas reikšti tos tautos politinę valią".

VLIKas savo pažadėjimus tesa. Savo raštus, informacijas ir visa kita siuntinėja visoms atstovybėms, ar jos yra tų vyriausybių, prie kurių yra akredituotos, pripažįstamos ar nebepripažįstamos, *nes VLIKui jos visos yra pilnateisės atstovybės.* Jis jas visas lygiai traktuodamas, lygiai nori jas matyti aktingai dirbančiomis Lietuvos išlaisvinimo darbą sutartinai ir darniai su savo kitais kolegomis atstovais ir su VLIKu.

Tokia yra VLIKo formalinė ir faktinė pozicija, užimta Lietuvos diplomatinių atstovybių atžvilgiu.

2. *Kokią poziciją yra užėmę VLIKo atžvilgiu Lietuvos diplomatinių misijų šefai?* Lengviau yra nupasakot faktinąją, kebliau — formalinę.

Likusių užsieny Lietuvos diplomatų "šefas" Lozoraitis rašo: "Aš neabejoju, kad reiškiu visų mano kolegų nuomonę, sakydamas, jog bendradarbiavimas su VLIKu yra didelis veiksnys tiek jo darbo esmei tiek moraliniai - politinei atmosferai, kuriai vėl ytin svarbu yra VLIKo vieningumas ir jo santykiai su sprendžiamomis instancijomis krašte, jei tokių esama".

Praeinomis pažymėjau, kad, mūsų žiniomis, tokių sprendžiamųjų instancijų Lietuvoje gal dar nėra, kad VLIKas Lietuvos *laisvinimo darbe yra stipriai vieningas* ir kad nesklandumų ir nesutarimu kyla tik dėl antraeilių ar trečiaeilių klausimų. Turiu konstatuoti gilų VLIKo pasitenkinimą tokiu mūsų diplomatinių atstovų "šefo" pareiškimu dėl pažiūros į VLIKą. Tačiau čia kyla neaiškumų, ar mūsų diplomatų "šefo" tokia pažiūra į VLIKą buvo inspiruota mūsų diplomatams, ar jis tik pareiškė savo nuomonę — spėjimą dėl diplomatų laikysenos VLIKo atžvilgiu. Tas neaiškumas kyla štai dėl ko:

a. Mūsų diplomatinių atstovų *faktinis* santykiavimas su VLIKu nėra *nei vienodas, nei glaudus, nei gyvas.* Gyviausius santykius palaiko Balutis ir Bačkis. Apie Paryžiaus atstovybę, kuri išvystė reliatyviai plačią visokeriopą politinę Lietuvos vadavimo akciją, galima primint tik su pasigėrėjimu. Silpnesnius santykius su VLIKu palaiko Žadeikis. Jo politinė veikla toli gražu ne visa yra VLIKui žinoma. Grau-

žinis akuratiškai atsakinėja į VLIKo raštus ir teikia aktualių iš savo krašto informacijų. Iš Girdvainio lig šiol nėra gauta nei vieno rašyto žodžio. Apie jo politinę veiklą neturime ir iš pašalio jokių žinių. Iš Lozoraičio gauta keli raštai tik "vidaus reikalais", t.y. susijusiais su "Kybartų aktais", ir pranešimas apie perėmimą iš Dr. Šaulio mūsų diplomatų šefo pareigų. Turauskas pranešė, tiesa, gana išsamiai, apie Tautų Sąjungos likvidacijos eigoj mūsų lietuviškąjį klausimą ir jo vaidmenį bendrai su kitais Pabalčio atstovais. Dr. Šaulys du kartu patiekė VLIKui platesnę spaudos apžvalgą ir politinį pranešimą. Be to, abu Šveicarijoj reziduoją atstovai gyvai prisidėjo prie šios konferencijos organizavimo, palaikymo ryšio su kitų kraštų lietuviais ir persiuntimo VLIKo korespondencijos visoms atstovybėms ir lietuviškoms organizacijoms užsieniuose, be to, pastarais laikais palaiko gana gyvą ryšį su VLIKu einančiais dienos reikalais. Dr. Šaulys dar parūpino iš Anglijos Vokietijoj negaunamos spaudos, propagandai reikalingos literatūros ir kiek labai reikalingų VLIKui lėšų. Gylys palaiko su VLIKu gana gyvą ryšį, bet jo pranešimai apsiriboja beveik tik švedų spaudos apžvalga.

VLIKas pasigenda iš mūsų pasiuntinių dalies informacijų iš jų *tiesioginės srities,* ypač susijusių su gyvenamuoju momentu vedama didžiąja ir atsakingąja politine kova už Lietuvos išvadavimą. Eilė atstovybių nuo VLIKo yra atsitvėrusi nepramatoma geležine siena ir nežinia, ar jos bendrai ką veikia jų reziduojamuose kraštuose Lietuvos vadavimo reikalu ir ar nėra perėjusios į ramaus, nedrumsčiamo poilsio gyvenimą, palikusios visą sunkios kovos už Lietuvos laisvę darbą kitiems. VLIKas nežino iš eilės atstovų, kaip mūsų byla stovi jų gyvenamų kraštų vyriausybėse ir ar jie palaiko su jomis kokius ryšius, ar palaiko kokius santykius su kitų kraštų atstovybėmis: ar informuojasi jose ir jas informuoja, ar imasi kokios propagandos to krašto politiniuose sluoksniuose ir spaudoj, kokią poziciją tų kraštų spauda bei visuomenė yra užėmusi Lietuvos atžvilgiu ir t. t. ir t. t.

Eikime toliau. Visus savo raštus įteikti adresatams — dažniausiai aukštoms valstybių įstaigoms Lietuvos laisvinimo reikalu — VLIKas siunčia per mūsų atstovus. Ar jie juos įteikia, ar ne, nežinome. Tik apie kai kuriuos, dėl betkurių

priežasčių, neįteikiamus raštus, sužinome atsitiktinai per pašalinius žmones. Tiesioginiai informuoja tuo reikalu vos trys pasiuntiniai. Kiti tyli. Net pranešti apie raštų gavimą jų didžiuma neranda reikalo. Todėl VLIKas dažniausiai žino, kad yra tokį raštą pasiuntęs, bet ar jis yra pasiekęs adresatą, žinių neturi. Dėl to jo visas darbas virsta žaidimu skiniuku. VLIKas šauna, bet kur pataiko jo šūvis — į taikinį ar į atstovo krepšį — paslaptis. Kaip tatai atsiliepia į VLIKo darbą, nesunku suprasti.

VLIKas yra atsidūręs svetimam krašte be jokios dokumentinės medžiagos. Tokia dokumentacija jo darbams labai reikalinga. Atstovybių archyvuose jos turėtų būti apstu. Dažnai tos ar kitos kalbamos medžiagos esame atstovų prašę. Ir niekad nei jos, nei atsakymo nėsam gavę. 1946.IV.10. pav., prašyta medžiagos apie Neumano - Sasso bylą. Rezultatai tie patys. Tik du atstovai į tą prašymą atsiliepė (Balutis tą bylą atsiuntė [1]).

Išsiuntinėta Taikos konferencijai darbų parengimo planas ir prašyta atstovai pareikšti dėl jo savo nuomonę. Išskyrus Lozoraitį, kuris davė kiek pastabų tuo reikalu rašytam Bačkiui 1945.XI.23 laiške, nei vienas kitas atstovas tuo klausimu nė žodžiu neprasitarė. Tyla ir ramybė. VLIKas ne be pagrindo guodžiasi dėl to Žadeikiui: "Vis tik mes negalime nepasigesti Lietuvos pasiuntinių aktyvesnio dalyvavimo šitame, mūsų išmanymu, svarbiame (Taikos konferencijai) pasiruošimo darbe. Mes laukiame mūsų pateikto plano kritikos, sumanymų, sugestijų ir pan." (1946.V.9. Nuorašai visiems atstovams).

Toliau, atstovų eilė buvo prašyta 1945.10.26 parašyti Taikos konferencijai nurodyta tema rašinį, arba parūpinti jam parašyti kitą rašytoją. Jokio atsakymo iš nieko negauta. Prašymas pakartota 1946.I.22. Rezultatas tas pats. Byla, kaip to lenkų senio su stebuklinguoju paveikslu — "Obraz dziadu ani slowa; taka byla z nim rozmowa". Pavyzdžių pakaks. Iš paduotų faktų kiekvienam bus aišku, kad tai, kas pradžioj pasakyta apie mūsų diplomatinių atstovybių faktinį santy-

---

1. Žadeikis pranešė, kad tos bylos Vašingtono atstovybė neturinti, o o šiais 1963 m. gegužės pradžioj iš jo įpėdinio Kajecko sužinojau, kad tų bylų atstovybė turinti visą krūvą.

kiavimą su VLIKu, jog jis "nėra nei vienodas, nei glaudus, nei gyvas", pasakyta kukliai ir nė trupučio neperdėta.

VLIKas žino, kokiose ir moraliniai ir medžiaginiai sunkiose sąlygose tenka dirbti mūsų pasiuntiniams, ir žino tai labai gerai iš savo patirties. Juk visi tuos pačius kelius einam ir po ta pat našta klumpam. Bet VLIKas žino taip pat, kad ir minimalinėj gerovėj ir patogumuose galima maksimalinių darbo vaisių pasiekti. VLIKas žino, kiek daug mūsų yra padaryta; bet jis žino, antra vertus, kad mums visiems dar daugiau lieka padaryti, nes savo kovos ir pusiaukelės nepasiekėm. VLIKui ne naujiena, kad šis metas yra labai karšta rugiapiūtė ir jai nesigailima nei savo ramybės nei sveikatos paaukoti. Už tai tik Dievas, tėvynė ir sąžinė gali atlyginti... Bet gi trūkumų yra, nesklandumų netrūksta ir bendros, suderintos veiklos bendrą vagą jungtinėmis jėgomis varant. Artojas, vagą išvaręs, dirstelna, ar ji jam gėdos nepadarys. Ir mes vagą išarėm — ilgą, sunkioj uždžiūvusioj šlynoj, kad net žagrė šokinėjo. Atsigrįžom patikrint: vienur kitur kupros dunkso, vienur kitur šleivės kyšo. Čia jau ne gėdos, — tėvynės likimo klausimas. Nelygumus, nepasisekimus konstatavau, — nepriekaištaudamas, akių nebadydamas, tik tiesios vagos norėdamas: surasti tikresnį kelią į glaudesnį kryžiaus kelio laimėjimą, į Lietuvėlės išlaisvinimą nuo priešo baisaus. Tai mano intencija ir siekimas. Supraskit ir dovanokit, kad ir nervus kam padilginau. Tuo gi tvirtai tikiu, nes gėris blogio negimdo.

Tuo būdu peršasi tokios išvados: 1. ar mūsų diplomatų dalis pasitraukė iš politinio darbo arenos, 2. ar, jei nepasitraukė, tai, ignoruodami VLIKą, jam neteikia iš savo veiklos jokių žinių. Aš pats esu linkęs prie pirmosios išvados, būtent, kad jie yra perėję į apolitinių žmonių kategoriją su visomis plaukiančiomis iš to išvadomis ir įvertinimais. Yra ir kitų to reiškinio aiškinimų. Juos taip suformulavau rašytam Balučiui 1946.IV.5 laiške: "Kiti ieško tame kaltės mūsų atstovų politiniame nusistatyme: tautininkai, girdi, boikotuoja įstaigą, kurioje nėsą tautininkų didžiumos ir jų vadovaujančios valios. Nenoriu tam tikėti. Juk mūsų darbas ne Lietuvos dažymas, bet jos gyvybės gelbėjimas. Ta gi jos gyvybė visoms be išimties partijoms vienodai turi rūpėti ir fak-

tinai rūpi. Antra, yra tautininkų atstovų, kuriems nieko negalima prikišti kalbamoj srity, yra netautininkų, kuriuos nors "ant šuns mesk". Balutis tą aiškinimą taip pat griežtai atmetė. Manau, kad jis tai padarė pagrįstai.

Šios konferencijos laukėm nuo pereitų metų lapkričio mėn. 15 d. Sulaukėm tik dabar. Kada kita įvyks — Dievas žino. Klausimai sprendžiami svarbūs. Nuo jų tinkamo ir sėkmingo išsprendimo nemaža priklausys ir mūsų tėvynės likimas. Todėl vieni kitus turim gerai suprasti. Opių klausimų negalima nė nutylėti, nė į vatą sukti. Reikalingi clara pacta. Jie tik faciunt amicos. Ir jie, nors ir grubiais keliais veda, greičiau prie susitarimo ir susipratimo priveda. Dėl šių motyvų esu tiesmukas. Per gruodus ponus atstovus pavadžiojau. Bet tiesiu keliu, ne šunkeliais. Tikiuosi juos nepyksiant. Iš savo pusės galiu juos užtikrinti, kad ir VLIKo delegatai nepyks, kai juos mėgins ponai pasiuntiniai pavadžioti kad ir dar dygesniais, bi tik tiesos keliais. "Jei Tamstoms kas mūsų veikloje kliūva, — rašo VLIKo pirmininkas Lozoraičiui 1945.XI.15, — jei turite kokių pageidavimų ar sumanymų, prašytume visai atvirai ir nuoširdžiai mums visa tai išdėstyti". Vely einant atvira kalba apsibarti ir susiprasti, negu saldžialiežuvauti ir nesusipratus išsiskirstyti. Audrą giedra seka, apsibarimą — darna ir meilė.

Tokis yra faktinis santykis diplomatinių atstovybių su VLIKu.

b. *Kaip aiškinasi Lietuvos diplomatai VLIKo kompetencijas?* Šis klausimas iš turimų duomenų sunku išspręsti. Kodėl? Svarbiausia dėl to, kad specialiai tuo klausimu nieks jų nerašė. VLIKo teisinių pagrindų ir jo kompetencijų specialiai nieks nenagrinėjo; jį lietė tik praeinomis ir tai tik kai kurie atstovai (Bačkis, Balutis, Lozoraitis, Žadeikis). Iš atstovų turimų užuominų VLIKo klausimu viena tik yra visai aišku, kad VLIKas jų akyse yra kitoks negu paties VLIKo.

1. Pirmiausia kitaip galvoja bent kai kurie mūsų atstovai dėl VLIKo konstrukcijos ir jo buveinės. Pats VLIKas, jų manymu, turėtų būti Lietuvoje, o tremtyje — tik Lietuvoj likusio VLIKo delegatūra. Tokią nuomonę yra pareiškę kiti mūsų atstovai (Bačkis, Balutis, Lozoraitis). "VLIKas principe yra likęs Lietuvoje. Gi jo delegacija lieka in exile", tvirtina Žadeikis laiške VLIKo pirmininkui 1945.IX.10". Aš irgi

manau, — rašo, pritardamas Žadeikio nuomonei, Lozoraitis (1946.I5.), — kad pirmykštė konstrukcija, einant kuria užsieny buvo tiktai VLIKo delegacija, buvo laimingesnė". Vadinasi, pasisakiusieji VLIKo struktūros reikalu atstovai randa, reik manyt, naudingesne Lietuvos bylai tokią VLIKo konstrukciją: Lietuvoj reziduoja pats VLIKas, o tremtyje tik jo filialas — delegatūra. Reik pasakyti, kad antru kartu žygiuojant bolševikams į Lietuvos teritoriją, kai didžiuma VLIKo narių su savo pirmininku priešaky buvo atsidūrusi gestapo kalėjimuose, tuo klausimu panašiai galvojo ir pats VLIKas Lietuvoje. Jo projekte buvo štai kas: VLIKas trijų asmenų sąstate pasilieka veikti Lietuvoj, tremtyje gi jo vardu veikti paskyrė trijų Vokietijoj atsidūrusių politikos žmonių — Rapolo Skipičio, Vaclovo Sidzikausko ir Mykolo Krupavičiaus — delegatūrą. Tačiau, karo audros ir naujos bolševikinės okupacijos pasėkoje naujasis Lietuvos VLIKo pirmininkas su vienu nariu atsidūrė Vokietijoj. Lietuvoj pasiliko tik vienas jo narys. Kas jo padaryta, ar suorganizuota naujo sąstato VLIKas — žinių nėra. Gaunamomis iš Lietuvos žiniomis, jo nėsą, bet gali ir būti, tik savo veiklą gerai užkonspiravęs ir ją gali žinoti tik kai kurie artimiausi jo bendradarbiai.[2]) Vokietijoj sukurtoji delegatūra ilgainiui dėl susidariusių tarpusavių Liet. partijų santykių ir dėl darbo sąlygų persireformavo pradžioje į tokio pat sąstato VLIKą, kokio buvo Lietuvoje. 1945 m. birž. mėn. 7 d. jis buvo padidintas Ūkininkų partijos ir Ūkininkų Sąjungos atstovais. Jų priėmimas buvo apspręstas dar Lietuvoje, o 1946 m. kovo mėn. 1 d. dėl žinomų priežasčių sumažintas nacionalistų atstovų.[3])

Galima būtų sutikti su kalbamų atstovų nuomone, kad

---

2. Vėliau gautomis žiniomis naujas VLIKas Lietuvoje neatsikūrė. Jo vieton partizanai sukūrė naują vadovaujamąjį organą, kuris buvo pritaikytas naujoms gyvenimo sąlygoms ir reikalams. Pasilikęs Lietuvoje VLIKo narys išėjo partizanu ir kovoje su bolševikais žuvo Kazlų Rūdos miškuose.
3. Sumažinimas viena grupe įvyko grupių atstovų nutarimu. Nutarimas buvo padarytas dėl, šių dienų akimis žiūrint, perdėto atsargumo. Šiandieninėse sąlygose toks šalinimo reikalas niekam nė į galvą nebūtų atėjęs. Pašalinimo motyvai tos grupės, dabar pasivadinusios lasininkais, garbės nepažeidė. Ten ir kitur girdimos nuomonės, kad jie buvę pašalinti dėl jų fašistinio charakterio, neteisingos ir nieku nepagrįstos. Jų charakteris ir politinės tendencijos tuo metu visai nebuvo svarstomos.

Lietuvoje bepasiliekančio VLIKo narių pasitraukimas į Vokietiją, nepalikus savo vietoje kitų žmonių, nėra laimingas įvykis. Bet tas įvykis VLIKo klausimo iš esmės nepakeitė. VLIKo esimas Lietuvoje turėtų tik moralinio charakterio pliusų. To darbo dirbti Lietuvoje, kokį dirba VLIKas Vokietijoj, jis negalėtų. Lietuvos VLIKas, dėl esamų ten gyvenimo ir darbo sąlygų, turėtų apsiriboti tik "vidaus reikalais", t.y. vesti, tvarkyti ir koordinuoti rezistenciją. VLIKui nėsant, tą darbą atlieka partizanų sukurti organai. Visus gi "užsienio reikalų" darbus, t.y. politinę kovą dėl Lietuvos išlaisvinimo iš bolševikų okupacijos galėjo ir turėjo vesti Lietuvos VLIKo įgaliojimu ir pavedimu tik už Lietuvos ribų įsikūręs VLIKas. Jis tą darbą ir dirba. Teisinis toms funkcijoms vykdyti pagrindas — Lietuvos VLIKo įgaliojimas, kurį atvežė Lietuvoje pasilikusio VLIKo narys Kipras Bielinis. O kad anas tą teisę turėjo — jokios pagrįstos abejonės kilti negali.

Tad kas galėtų mūsų atstovus versti sielotis dėl VLIKo struktūros? Užsienio politinių sferų praktika tokių klausimų srity? Jų teikimas pirmenybės tiems savo kraštų vadavimo organams, kurie yra įsikūrę savo žemėse, o ne svetimose? Tokių faktų VLIKas neturi. Atvirkščiai, jam yra žinoma, pav., kad de Gaulle'io tolygus VLIKui komitetas buvo įsikūręs už savo tėvynės ribų ir, kadangi sąjungininkų juo buvo susiinteresuota, jie jį pripažino ir parėmė. Galim būti tikri, kad tuo momentu, kai Lietuva taps sąjungininkams susiinteresavimo objektu, pripažins ir parems VLIKą, nepaisant to, kur jis reziduotų — Lietuvoj, Vokietijoj, Tanganikoj ar bet kur kitur. Rezidavimo vieta šiame klausime jokio vaidmens nevaidina. Šį nagrinėjamą klausimą vykusiai ir teisingai išsprendė Balutis savo 1945. XII. 5 rašte: "Kol Lietuva buvo vokiečių okupuota, — rašo jis, — ir VLIKas buvo Lietuvoj, jis buvo "patogus" alijantams. Lietuvą užėmus rusams ir VLIKui atsidūrus Vokietijoj, jis, aišku, švelniai kalbant, pasidarė "nepatogus" ir apsunkinantis alijantų santykius su rusais. Dėl šios priežasties, — toliau tęsia Balutis, — aš niekad neturėjau vilties, kad Würzburge ar kur kitur jis būtų pripažintas. Rusai dės ta kryptimi didžiausių pastangų". Vadinasi, ir Balučio nuomone, alijantams VLIKo, jo terminu tariant, "potogumą" lemia ne jo reziduojamoji vieta ir ne jo

konstrukcija, bet jų interesai — ar VLIKas yra jiems naudingas ar nenaudingas, ar jis jų politikai parankus ar neparankus.

3. Sunkiau yra suvokti, kokias kompetencijas skiria VLIKui Lietuvos pasiuntiniai, kokį barą užleidžia jam kovoj už Lietuvos laisvės atgavimą ir kokį ryšį su juo nusistato palaikyti. Priežastis — pirmiau nurodyta: nieks pasiuntinių specialiai tuo klausimu VLIKui neparašė. Turime tik jų užuominų tuo reikalu. Pav., Žadeikis (VLIKo pirm. 1945.IX.10) rašo: "Iš viso atrodo, *kad tai delegacijai (VLIKui) tenka Lietuvos politinių partijų visuomenėje atstovavimo rolė*". Kas Žadeikio čia norima pasakyti, ne visai aišku. Neieškant turinio tarp eilučių ir kontekste, kuriame šiems žodžiams paaiškinimo nėra, atrodytų, kad Žadeikis VLIKui nelinkęs skirti jokių valstybinių funkcijų, o palieka jam tik privataus partijų atstovų bloko teisių dirbti visuomenėje. Jo akyse VLIKas tokią turėtų veikimo dirvą, kokią turėjo normaliais laikais nepriklausomos Lietuvos respublikoj partija ar jų sambūris. Kitokios minties Žadeikio žodžiuose sunku surasti. Tai jo VLIKui skiriamai misijai visai pritaria ir Lozoraitis. "Kai dėl VLIKo svarbaus vaidmens Lietuvos kovoj užsieny dėl nepriklausomybės, tai, mano nuomone, šis vaidmuo yra tinkamai apibūdintas min. Žadeikio laiške VLIKo pirmininkui iš 1945.IX.10 punkto 3 gale. Be to, kad kalbama nuomonė yra pagrįsta teisiniai — politine VLIKo geneze"... Taip tuo klausimu rašo Lozoraitis VLIKo pirmininkui 1946.I.5.

Lozoraitis VLIKui palankumo rodo. Tik ką jo minėtam VLIKo pirmininkui rašte jis rašo: "Pasitikėdamas mūsų politinių organizacijų išmintimi ir norėdamas pabrėžti esančių krašte ir užsieny veiksnių vieningumą, aš nuo pat pradžios kiek galėdamas stengiausi iškelti VLIKo veiklą bei reikšmę Lietuvos pasipriešinime vokiečių okupacijai. Vieną šitos laikysenos, — toliau rašo Lozoraitis, — žymių galima matyti ir mano laiške p. Churchilliui iš 1944.XII.15" (kurio VLIKas nėra matęs). Savo palankumą VLIKui Lozoraitis įrodinėja ir toliau šiais žodžiais: "Aš nemanau, kad mano IX.19 raštai galėtų mesti abejojimo šešėlį ant Lietuvos politinės vadovybės autoriteto ar sudaryti įspūdį, kad pas mus esama konkuruojančių politinių vadovybių. Tokiam įspūdžiui yra juo ma-

žiau pagrindo, kad tuose raštuose aš expressis verbis kalbu apie VLIKą". Kas ten buvo kalbama Lozoraičio apie VLIKą, mes nežinome, nes to jo rašto lig šiol, deja, neturime. Bet reik spėti, kad iš savo bendros linijos, užimtos VLIKo atžvilgiu, jis nebus išėjęs.

Lozoraitis žada su VLIKu bendradarbiauti ir sudarant vyriausybę. "Čia noriu dar pasakyti, — rašo jis tam pačiam laiške VLIKo pirmininkui, — jog kalbamu (vyriausybės sudarymo) klausimu esu pasiryžęs *bendradarbiauti* su VLIKu, Lietuvos pasiuntiniais, o taip pat ir su Amerikos lietuvių ir lietuvių Amerikoj organizacijomis".

Vyriausybės sudarymo klausimas — svarbus aktas. Čia buvo pagrindo tikėtis susilaukti iš autoriaus tikslesnio VLIKo vaidmens tame akte atpasakojimo. Bet jis nepaliestas. Diplomatinių pasiuntinių institutas, Amerikos lietuvių organizacijos, su kuriais jis žada bendradarbiauti kurdamas vyriausybę, nėra tos rūšies organai, su kuriais normaliais parlamentinės tvarkos laikais šioj srity bendradarbiaujama. Šiuo atveju sugretinus su minėtais organais VLIKą ir turint omenyje, kas anksčiau autoriaus pasakyta apie jo charakterį ir kompetencijas, tik vieną išvadą galima padaryt — *VLIKas vyriausybės sudarymo darbe vaidina tokį pat vaidmenį, kokį vaidina ir kiti minėti organai.* Šitą išvadą patvirtina ir kita Lozoraičio to paties laiško vieta, kurioj kalbama apie VLIKo mėginimą sudaryti egzilinę vyriausybę Am. Jungt. Valstijose dar tuo metu, kai vadinamų "Kybartų aktų" ir jų padarinių nieks nežinojo, bent VLIKe, t.y. 1944.XII.6. Tas VLIKo užsimojimas Lozoraičio ir kitų dviejų pasiuntinių akyse buvęs neteisėtas, išėjęs už VLIKo kompetencijų ribų. "VLIKo 1944. VII.6 sudarytas, o vėliau panaikintas aktas, kuris buvo nesuderinamas su Konstitucija, ir kurio vykdymas būtų galėjęs sudaryti padėtį, kurioje atsirastų konkurencijos Lietuvos respublikos suverenumo atstovavimo srity, tas aktas, sakau, nerado pritarimo bent dviejų apie jį žinojusių Lietuvos Ministerių, prie kurių trečiuoju leidžiu sau prisiskaityti ir save", baigia laiško autorius. Tais žodžiais Lozoraitis aiškiai patvirtina, kad VLIKas statomas lygiomis vyriausybės sudaryme teisių atžvilgiu su Amerikos lietuvių ir lietuvių Amerikoj organizacijomis bei pasiuntinių institutu.

Dviem savaitėm prieš kalbamą VLIKo pirmininkui laišką Lozoraitis tuo pat reikalu buvo rašęs Bačkiui (1945.XII. 21). Tame pastarajam laiške jis pavartojo kitus jau skirtingus terminus, būtent: "Vyriausybė būtų sudaryta, — rašo Lozoraitis, — respublikos prezidentui *susitarus* su VLIKu ir *pasitarus* su diplomatiniais atstovais" ir t.t. VLIKo gi pirmininkui (1946.I.5) skirtam rašte Lozoraitis vartoja terminą "bendradarbiauti". Vyriausybę sudarant "esu pasiryžęs *bendradarbiauti,* — rašo autorius, — su VLIKu, Lietuvos pasiuntiniais" ir t.t. Terminas "bendradarbiauti" yra blankesnis už pirmesnius du: "pasitarti" ir "susitarti" ir implikuoja vienodą minimų veiksnių teisinę būklę bendrai dirbamame darbe. Terminai gi "susitarti" ir "pasitarti" tuos veiksnius segreguoja į skirtingas kategorijas. "Susitarti" suponuoja kontragentų teisinių kompetencijų ir galių lygybę ir privalumo momentą; "pasitarti" gi — kontragento, su kuriuo pasitariama, momenti minoris-mažesnę galią ir konvencionalumo momentą. Tad laiške Bačkiui autoriaus vartojama aiškesnė terminologija. Tačiau, kadangi autoriaus terminas "bendradarbiauti" yra pavartotas vėliau, tad eidamas teisine interpretavimo praktika, kuria vėlesnis sprendimas naikina ankstyvesnį, padariau išvadą, kad pats autorius panorės pasisakyti, kurios terminologijos jis laikosi šiuo metu kalbamam klausime ir kaip ją interpretuoja.

Mano padarytą išvadą patvirtina ir šie pasiuntinių teigimai: Lozoraitis, pav., rašo Bačkiui 1945.XI.23: "Jūsų pažymėtas delegacijos į Taikos konferenciją paskyrimo klausimas, dėl kurio pastebit, kad VLIKas galvojąs pats ją paskirti, yra surištas su tuo, ką sakot laiško gale apie VLIKo palinkimą pasireikšti kaip *visos tautos reprezentantas* bei jos valios reiškėjas ir diriguoti visą veikimą. Mano įsitikinimu, — rašo tas pats autorius, — delegacija tegali būti paskirta RP pav. (Respublikos Prezidento pavaduotojo) MP (Ministerio Pirmininko) aktu".[4]) Bačkis rašo Lozoraičiui 1945.XII.

---

4. Lozoraitis pradžioje save skelbė respublikos prezidento pavaduotoju ir ministeriu pirmininku. Vėliau tuos titulus nustojo akcentavęs ir skelbėsi tik diplomatijos "šefu". Savo teisę kalbamajai delegacijai skirti jis rėmė pirmais dviem titulais.

21, kad tuo atveju, kai bus sukurta vyriausybė "VLIKo veikimas volens nolens (noroms nenoroms) turės pereiti į veikimą daugiau į svetimų kraštų partijas, o ne į vyriausybes, žinoma, tai nereiškia, kad VLIKas svarbiais mūsų tautai momentais negalėtų tiesiai apeliuoti ir į svetimas vyriausybes".

Kiek aiškiau apie VLIKą kalba pasiuntiniai, kai prileidžia šalia diplomatinių atstovų ir VLIKo dar trečią politinės akcijos organą, būtent — vyriausybę. Tuo atveju, Bačkio manymu, "abu organai (VLIKas ir vyriausybė) yra reikalingi, bet jie negali sutapti. Dėl esamų aplinkybių jie turi abu veikti ir veiklą koordinuoti. Galų gale ir politiniai ir juridiniai galima būtų tuodu organu laikyti kaip tautos parlamentą ir vyriausybę". Pagaliau autorius baigia savo pažiūrą pirmiau minėta išvada: būtent, tuo atveju "VLIKo veikimas volens nolens turės pereiti į veikimą daugiau į svetimų kraštų partijas, o ne į vyriausybes"... palikdamas jam teises "svarbiais mūsų tautai momentais apeliuoti ir į svetimas vyriausybes". (Laiškas Lozoraičiui 1945.XII.21).

Lozoraitis, perorganizavus Lietuvos atstovavimą ir Lietuvos gynimo organus, "VLIKui, kaipo Lietuvos partijų ir organizacijų" atstovybei, taip pat palieka "lyg Seimo" vaidmenį. (Laiškas Bačkiui 1945.XI.23).

Tuo būdu dviejų Lietuvos vadavimo politinės akcijos organų sistemoje, — reikalinga išsiaiškinti ir nustatyti:

1. VLIKo kompetencijos klausimas,
2. VLIKo struktūros klausimas,
3. VLIKo ir Pasiuntinių bendradarbiavimo pagrindai ir sistema. Tų organų bendradarbiaujama ir dabar, tačiau tas bendradarbiavimas nėra pakankamai gyvas, intensyvus ir sistemingas.

Iš viso, kas pasakyta, seka, kad *VLIKo kompetencijas kitaip supranta pasiuntiniai ir kitaip pats VLIKas.*

Štai tų skirtumų tame klausime trumpa santrauka:

1. *Pasiuntinių supratimu* šioj dviejų organų sistemoj VLIKas yra tik lietuvių politinių partijų sambūris, jam tad ir skiriama politinių partijų atstovavimo visuomenėje vaidmuo.

Prie konstitucinių organų sudarymo VLIKas tiek turi

reikšmės šiose sąlygose, kiek ir kitos visuomeninės organizacijos, kaip, pav., Amerikos lietuviai.

Trijų politinės akcijos organų sistemoje VLIKas turėtų gauti parlamento funkcijas.

2. *VLIKas gi savo kompetencijas taip nusako:*

a. Lietuvos valstybės suverenumo vykdymo atstatymo akcijai vadovauja VLIKas. Jis turi vieningos politinės vadovybės funkcijas.
b. Jis yra autorizuotas lietuvių tautos politinės valios reiškėjas ir *faktinoji* tautos kovai vadovaujanti ir jos pasitikėjimą turinčioji Lietuvos politinė vadovybė.
c. VLIKas daro žygius Lietuvos valstybės ir lietuvių tautos teisėms ir interesams saugoti ir ginti.
d. VLIKas priima laikinosios konstitucijos nuostatus.
e. Jis kontroliuoja laikinosios vyriausybės darbus ir nustato jos politikai liniją. Laikinoji vyriausybė privalo VLIKo pasitikėjimo.
f. VLIKas skiria Taikos konferencijai delegaciją.
g. Praktiškai VLIKas tremtyje atlieka vyriausybės ir įstatymų leidimo organo funkcijas.

Santykiuose su pasiuntiniais VLIKas nori tik nuoširdaus ir praktiško su jais bendradarbiavimo. Jis nereikalauja iš jų formaliai subordinuotis.

Įvedus naują — trečiąją Lietuvos vadavimo politinės akcijos organą — vyriausybę, VLIKo kompetencijos ir funkcijos turės pakitėt ir atitinkamai prisiderint prie naujai sudarytos akcijos organų struktūros.

Šią naująją struktūrą nustatyti yra šios konferencijos uždavinys. Šį uždavinį taip suformulavo VLIKas savo rašte Žadeikiui, rašytame 1946.V.9: "Išsiaiškinti ir nustatyti, kas yra įgalintas ir įpareigotas:

a. vadovauti lietuviškajai akcijai, siekiančiai atstatyti Lietuvos valstybės suverenumo vykdymą ir
b. atstovauti Lietuvos teisėms ir interesams tarpvalstybiniuose santykiuose.

Šiuos klausimus išsiaiškinus, reikia manyti, paaiškės ir išsispręs visi pirmiau iškeltieji klausimai.

4. Su šiuo VLIKo pasiuntinių santykių klausimu siejasi vadinamos *"vieningos veiklos viršūnės" klausimas.* Tą mintį iškėlė Žadeikis savo 1946.I.4 d. telegrama VLIKui, kurioje sakoma, "Vyriausiajam Komitetui susitarus su įgaliotais reikėtų skubiai sudaryti vieningą veiklos viršūnę". Tos "viršūnės" terminą, be autoriaus, minėjo ir dar vienas kitas atstovas. Bet kas ji yra, koks jos turinys ir funkcijos, kokią vietą turėtų užimti politinės akcijos organų tarpe — nei vienas nė žodžiu neprasitarė. Ar tai turėtų būti egzilinės vyriausybės pakaitalas, ar greta jos veikti, ar diplomatų — VLIKo veiklos derinamasis organas: jei toks, tai permanentinis ar periodinių ar neperiodinių konferencijų pavidale — nežinia.

VLIKas ir šį pasiūlymą yra apsvarstęs ir priėjęs tokių išvadų:

1. Ši "vieningos veiklos viršūnė", apčiuopiamiau ryškėjant egzilinės vyriausybės sudarymo reikalui, kaip permanentinis organas nėra reikalinga, nes, esant VLIKui ir vyriausybei, sunku būtų surasti tai "viršūnei" nuolatinis darbas. Tokia "permanentinė viršūnė" vargu galima būtų ir sudaryti, nes ją sudarant reikėtų į ją įtraukti ir pasiuntinių dalį. Tuo būdu reikėtų pasiuntinių dalį iškeldinti iš jų reziduojamųjų vietų ir atitraukti nuo pareigų, kurių esamomis aplinkybėmis niekas kitas negalėtų eiti. Tad dėl to tokios permanentinės viršūnės kūrimas yra ne tik nereikalingas, bet ir neįmanomas.

2. "Vieninga viršūnė", kaipo VLIKo-pasiuntinių veiklos koordinuojantis, ne permanentinis, organas, periodinių ar neperiodinių tarpusavių konferencijų pavidale, yra naudingas ir reikalingas.

Tokios formos "vieningos viršūnės" realizavimą aptaria ir nustato ši konferencija.

IV. "KYBARTŲ AKTAI" IR JŲ PADARINIAI

Lozoraičio pavedamas Bačkis 1945.X.17 VLIKui pranešė, kad Lozoraitis, pasirėmęs Resp. Prezidento 1940.VI.15 vadinamais "Kybartų aktais", tais pačiais 1945.IX.19 yra pasireiškęs savo Min. Pirmininko ir Respublikos Prezidento pa-

vaduotojo titulais Trumanui, Attlee'ui ir De Gaulle'ui.[5] Lozoraičio tvirtinimu, apie 'Kybartų aktus" buvo 1945.VII.2 Žadeikio painformuotas Vašingtono Valstybės Departamentas (VLIKo pirmininkui laiškas 1946.I.2). Tačiau VLIKui visa tai buvo naujiena, bet jis tą žygį svarstė šaltai ir atsargiai. "Žinia apie Lozoraičio žygį, — rašo VLIKo pirmininkas Bačkiui 1945.XI.20, — buvo mums didelė ir nelaukta staigmena. Pasistengėm į ją reaguoti visai šaltu krauju ir nuoširdžiu noru išsiaiškinti ir suprasti žygio motyvus. Antras dalykas, kuris mums lygiai rūpi, yra — išsiaiškinti geru noru žygio sudarytą situaciją ir tarpusavius santykius". Ir tikrai, tą šaltąjį kraują ir nuoširdžius norus VLIKas išlaikė ir savo laiške, rašytam Lozoraičiui 1945.XI.15. "Mes nė kiek neabejojame, — rašo VLIKo pirmininkas, — kad darydamas kalbamąjį žygį Tamsta vadovavaisi vien Lietuvos interesais. Jei to žingsnio rezultatai būtų teigiami ir jei JAV, D. Britanija ir Prancūzija pripažintų Tamstą einančiu Lietuvos Respublikos Prezidento pareigas ir Lietuvos Ministeriu Pirmininku ir kaipo su tokiu sutiktų santykiauti, tai Tamstos IX.19 žingsnis pasirodytų buvęs politiškai tikslingas. Suderinti Tamstos ir VLIKo kompetencijas ir veiklą šiuo atveju greičiausia nebūtų sunku. Tačiau ir tokį eventualumą prileidžiant, nebūtų Lietuvos reikalui pakenkta, jei, prieš kreipdamasis šiuo savo titulu į Trumaną, Attlee ir De Gaulle, Tamsta būtumei atsiklausęs, be kitų, ir VLIKo nuomonės".

Su tokiomis nuotaikomis ir nusistatymais VLIKas pasiliko ligi šio momento, nors turėjo suspenduoti kai kuriuos savo pradėtus veiksmus, kurių pagreitinimą ragino ne vienas pasiuntinys (Balutis laiške Bačkiui 1946. IV. 5). Tų tarpe pirmoj eilėj stovi Taikos konferencijai delegatų paskyrimas. "Taikos konferencijai delegatų paskyrimas atsimušė į Tamstoms gerai žinomą formalinę kliūtį, kuri, deja, iki šiol nėra nugalėta", rašo VLIKas Žadeikiui 1946.V.9.

VLIKas pasiliko ir su ta pačia baime, kurią nurodė tam

5. Lozoraičio prezentuojami "Kybartų Aktai" buvo datuoti — Kybartai, 1940 m. 15 birželio diena. Iš tikrųjų jie buvo surašyti ir pasirašyti Berne Turausko bute 1940 m. spalių m. pabaigoje, dalyvaujant Smetonai, Lozoraičiui, Klimui, Jurgiui, Šauliui, Turauskui ir Geručiui. Lozoraitis su tais aktais išėjo viešmon tik 5 metams praėjus po jų pasirašymo dienos.

pačiam 1945.XI.15 laiške Lozoraičiui, "kad šis jo žingsnis nesukels laukiamos reakcijos iš pusės tų, į kuriuos jis buvo kreiptas. Jeigu taip, tai grėstų susidaryti nejauki ir Lietuvos reikalui nenaudinga padėtis". Tiesa, ligi šiol jis nesukėlė jokio atbalsio. Gal tai, vieno pasiuntinio žodžiais tariant, ir yra geriausias rezultatas šiose sąlygose (Šaulys VLIKui 1946. IV.13).

VLIKas pasiliko dar ir su kita baime, kad Vašingtone, Londone ir Paryžiuje gali susidaryti įspūdis, kad, kiek tai liečia Lietuvą, esama konkuruojančių politinių vadovybių, kurios, kad ir vieno ir to paties tikslo siekdamos, nėra tarp savęs susigiedojusios, o gal net ir viena antros nepripažįsta (tas pats Lozoraičiui laiškas). To paties, matomai, prisibijo ir Balutis. Jis, pažymėjęs savo laiške dr. P. Padalskiui (1946. I.27), kad tas Lozoraičio žygis yra padarytas nesusitarus su VLIKu, rašo: "Iš to, aišku, gali susidaryti komplikacijų. Bet kiek tai liečia mūsų "vidujinius santykius", manyčiau tai nebūtų nepataisytinas dalykas. Ar laikas buvo tai afišuoti svetimiesiems — tikrai nesiimčiau pasakyti. Pasekmėje, manyčiau, skylė danguje nepasidarė, bet sunku man įžiūrėti ir kokią apčiuopiamą naudą tame. Neigiama pasėka gali būti tame, kad tuomi galime paafišuoti savo nesusigiedojimą, o kaip matosi iš VLIKo rašto, ir šiokių tokių trynimosi ar nesusipratimų savo vidaus santykiuose. To už vis labiausia turėtumėm vengti".

Dr. Šaulys tuo reikalu yra tos pačios nuomonės. "Pirmiausia, Kybartų aktų klausimas. Man atrodė, — rašo jis VLIKui 1946. IV. 13, — ir dabar vis dar tebeatrodo, jog išėjimas viešumon su jais, neparengus tam dirvos, buvo perankstybas ne tik 1945 m., bet tebėra per ankstybas, mano nuomone, dar ir dabar. Tų aktų klausimas, būtent, jų taikymo klausimas, man atrodo, turi būti išspręstas pirmiausia mūsų pačių tarpe. Jau po to, jei jų taikymas būtų mūsų pačių išspręstas teigiamai, galėtų kilti klausimas — eiti su jais tarptautinėn arenon. Bet tik viena sąlyga: jei pravedus atitinkamą akciją, galima būtų tikėtis rasti palankią tam atmosferą, kitaip sakant, jei susidarytų palanki mums konjunktūra. Kitaip būtų tai vien tuščias šūvis oran, šansų susilaukti, geriausiu atveju, jokio atbalsio".

"Pasirodymas gi su Kybartų aktais visai konkrečiu atsitikimu Tautų Sąjungoje galėtų susilaukti ir visai neigiamų rezultatų, išreikštų atitinkamo Tautų Sąjungos organo rezoliucijos formoje; jie jau galėtų būti mūsų priešininkų ir viešai prieš mus naudojami. Tai būtų mums didelis minusas. Todėl, nematydamas, iš visa ko imant, jokių mums teigiamų rezultatų, aš negalėjau imtis atsakomybės ir teikti Taut. Sąjungos Gen. Sekretoriui Lozoraičio parengtų dokumentų."

Tais pačiais motyvais vadovaudamasis tų dokumentų neįteikė Tautų Sąjungai ir Turauskas. Įdomi Vigier[6] nuomonė kalbamu klausimu: "Balandžio mėn. 4 d. su tais (Lozoraičio) raštais nuvykau Ženevon pasitarti su p. Vigier," rašo Turauskas. "Pačių tekstų jam nerodžiau, tiktai papasakojau patį įgaliojimų prisiuntimo faktą ir Lozoraičio tam turimus juridinius titulus. Vigier man trumpai pasakė, kad niekas nieko tikro man negalėsiąs tuo reikalu patarti, o reikią susisiekti su didžiųjų valstybių teisininkais, būtent — su anglų ir prancūzų, kurie netrukus atvyksią, ir gauti jų nuomonę. Priešingu atsitikimu, rizikuojama išprovokuoti neigiamą nutarimą". Turauskas, tokių nusiteikimų patyręs ir iš kitų, nusistatė nepadaryti jokio žygio, kuris "iššauktų bet kokį neigiamą nutarimą mūsų reikalu." "Iš čia plaukė išvada, — rašo jis, — kad negalima pateikti jokio dokumento ar pareiškimo (vadinasi ir Lozoraičio), kuris priverstų Tautų Sąjungos organus oficialiai pasisakyti ir jei tas pasisakymas turėtų būti mums neigiamas... Būtų iš mūsų pusės sunkus nusikaltimas, baigia Turauskas, jei mes tokį nutarimą pirmieji iššauktumėm savo žygiais ar pareiškimais" (Pro memoria VLIKui 1946.IV.24).

VLIKas nesugeba išsiaiškinti, kodėl Lozoraitis, "per penkerius metus vengęs prašyti pasiuntinių daryti tokių žingsnių pas svetimas vyriausybes diplomatijos šefo ar Resp. Prezidento pavaduotojo vardu" (laiškas Bačkiui 1945.XI.23), staiga tai padarė, nepasitaręs su savo *visais* kolegomis, tik atsiklausęs Žadeikio, Balučio ir Girdvainio ir dar nesulaukęs visų atsiklaustųjų nuomonės (Balučio), be to, nė žodžiu to neprisiminęs VLIKui, net neatsiuntęs post factum jam rūpimųjų

6. Vigier Tautų Sąjungos generalinis sekretorius. Turausko aprašytas faktas įvyko Tautų Sąjungos likvidacinės konferencijos metu.

raštų nuorašų. Šis faktas pasilieka, kaip buvęs, nesuprantamas net po to, kai Lozoraičio buvo patiekta tuo reikalu paaiškinimų.

Potsdamo konferencijos motyvas to staigaus Lozoraičio pasireiškimo su gautais iš "Kybartų aktų" titulais, VLIKo manymu, nei išaiškinti, nei pateisinti negali, juo labiau, kad analoginiais, kaip Lozoraičio, raštais į jos dalyvius, išskyrus rusus, buvo kreipęsis ir VLIKas.

Tačiau VLIKui rūpėjo ne tik Lozoraičio įgaliojimų panaudojimo tikslingumo ir procedūros klausimai, bet ir jų konstitucingumo klausimas, t. y. tyrinėjo ir svarstė jį iš esmės.

VLIKas yra gavęs žinių iš vieno "Kybartų aktų" istorijos žinovo ir dalyvio bei jų gaminimo metu liudininko, kad Kybartuose tokie aktai nebuvę nei pagaminti, nei Respublikos prezidento pasirašyti.[7]) VLIKas yra linkęs toms žinioms tikėti, tačiau jis nesiima spręsti, ar tokie aktai nebuvo pasirašyti vėliau bet kurioj svetimoj valstybėj. Tačiau ir prileidus tokių "Kybartų aktų" esimą, kuriais Lozoraitis rėmė ir teberemia savo padarytus žygius, VLIKui nepavyko surasti jiems teisinių pagrindų ir jis priėjo išvados, kad *Kybartų aktai, kuriais Lozoraitis remia savo įgaliojimus, yra be teisinės galios.* Dėl Lozoraičio prisistatymo tikslingumo, kaip jau buvo minėta, po viso to, kas VLIKo buvo padaryta Lietuvos laisvinimo darbe, VLIKas tebemano, kaip manęs, kad Lozoraičio kalbamasis žygis kelia pavojaus politiniuose centruose sudaryti įspūdžio, kad esama politinės vadovybės dualizmo ir gal net nesutarimo, kas, suprantama, negali stiprinti mūsų pozicijų ir padėti Lietuvos bylai.

VLIKas kitaip mano negu Lozoraitis ir motyvų reikalu, būtent, kurie yra svarbiausi sąjungininkų akyse ir kuriuos mes, gindami Lietuvos bylą, turėtumėm statyti pirmose linijose. Lozoraitis mūsų dabartinėj Lietuvos išlaisvinimo veikloj stato vienu svarbiausiu ginklu — teisę, ją grindžia legitimistiniu pagrindu, nors čia pat konstatuoja, kad jis esąs tolimas nuo minties, kad griežtas laikymasis konstitucijos būtų vienintelė ir pakankama priemonė neutralizuoti Sovietų įtakai mūsų byloje, ir pripažįsta, kad "šiandien sunku ieškoti

7. Žinios gautos iš Turausko ir kitų.

objektingų kriterijų, nes dažniausiai klausimų sprendime vaduojamasi didžiųjų valstybių interesais. Tie interesai paglemžia net taip reklamuojamą krašto demokratiškumo charakterį. Demokratiškumo principas nėsąs tos rūšies motyvas, kuris padėtų mums laimėti Lietuvos bylą". (Laiškas Bačkiui 1945. XI.23).

VLIKas mano, kad praktinėje politikoje šiais laikais nedaug teatsižiūrima į tikrus ar tariamus teisinius momentus. Korėja, Kirenaika, Eritrėja, Indonezija ir t. t. mažiausia turi teisinių pagrindų savo nepriklausomybei grįsti, o tačiau dėl jų galiūnų kryžiuojami kardai. Mūsų teisiniai pagrindai yra labai stiprūs, o nė vienas lig šiol jų nepratarė žodžio mums užtarti. Sutikus su Lozoraičiu, kad didžiųjų valstybių interesai mūsų laikais yra lemiamas veiksnys, tai vis dėl to šalia jo, kaipo svarbus veiksnys, stovi ir tai, ar valstybei ar tautai atstovaująs organas turi tautos pasitikėjimo ir ryšį su kraštu, antra, ar tas tautos interesus atstovaująs organas yra demokratinės ar vadistinės institucijos teisių paveldėtojas. Pagaliau, neužmerkiama akių dėl jo santykių su alijantų priešininkais. Naciams priešingas ir vadovavęs prieš juos kad ir revoliuciniu būdu sukurtas organas daugiau turi šansų susikalbėti su alijantais, negu įgijęs konstitucine tvarka įgaliojimus iš vadistinio šaltinio. Tik tais, o ne kitais motyvais VLIKas savo laiške Lozoraičiui (1946.VI.15) sako: "Pasiuntiniams svarbu neatitrūkti nuo gyvenimo, o neveikiant šiandien konstituciniams organams, kurių direktyvomis jie galėtų vadovautis, savo užnugaryje jausti gyvą, kovojančią tautą ir praktiškai atsiremti į organą, kuris esamomis aplinkybėmis yra pašauktas reikšti tos tautos politinę valią", t. y. į VLIKą.

Bet iš tos pozicijos, kokią užėmė VLIKas vadinamų "Kybartų aktų" ir jų padarinių atžvilgiu, negalima daryti išvados, kad VLIKas esąs sustingęs formalizme ir nesugebąs rodyti reikiamo gyvenamose sąlygose lankstumo, kurio Lietuvos ir lietuvių tautos interesai įvairiose aplinkybėse reikalavo ir dar daugiau gali pareikalauti. Taip manyti būtų klaida, VLIKo darbų ir taktikos nepažinimas. Jo taktiką VLIKo pirmininkas apibūdino laiške Balučiui (1946.IV.5): "Jei mūsų ožka ir šabo metu įkrinta į šulinį, — rašoma ten, — ją traukiam iš jo, neklausdami nei rabino leidimo, nei farizėjų

pasipiktinimų nepaisydami", kad tik ją, — Balučio atsakymo žodžiais tariant (1946.IV.17), — gyvą ištrauktume. Tai ryškus ir teisingas VLIKo taktikos atvaizdavimas.

Bet ir kalbamam atvejuje VLIKas durų neužtrenkia. "Kybartų aktų" su jų padariniais nemėgina ant laužo sudeginti ir jų pelenus keturiais vėjais paleisti, kad nė pėdsakų, nė atminties nepasiliktų. Jis tik nori "Kybartų aktus" ir jų padarinius užkonservuoti ir atsargiai į archyvą sukrauti, nes šiuo metu jie nesiderina su gyvenamąja mada ir dvasia, ir negali būti Lietuvos bylai naudingi. Tačiau, jei papūstų nauji vėjai ir jie galėtų suvaidinti naudingą Lietuvai vaidmenį, politinio tikslingumo sumetimais ir tinkamu momentu, VLIKui nutarus, jie galėtų būti vėl išvilkti į dienos šviesą ir panaudoti kaipo priemonė mūsų svarbiausiam tikslui siekti.

Mano paliestų klausimų virtinėj "Kybartų aktų" ir jų padarinių klausimas yra centrinis. Jis yra opiausias, slidžiausias ir painiausias spręsti. Kadangi šis klausimas apima ir Lietuvos vadavimo politinės akcijos organų konstrukcijos išplėtimą, tad laimingas pirmojo išsprendimas žymiai palengvins ir antrojo sprendimą.

Baigiant šio klausimo nagrinėjimą, aiškumo dėliai pravertės pabrėžti, kad "Kybartų aktų" ir jų padarinių klausimą VLIKas sprendė atitrauktai nuo surišto su jais Lozoraičio asmens. Šitokiu savo klausimo išsprendimu VLIKas nė manyte nemanė Lozoraičiui reikšti bet kokio nepasitikėjimo. VLIKui teko tik nagrinėjamam klausime su Lozoraičiu išsiskirti nuomonėmis. Tokis reiškinys gyvenime ne naujiena. VLIKas iš to nedaro jokių išvadų, liečiančių Lozoraičio asmenį.

V. EGZILINĖ VYRIAUSYBĖ

Sudaryti Lietuvos vyriausybę — VLIKui nėra nauja mintis. Tuo reikalu jis sielojasi visą savo egzistavimo svetimoj žemėj metą. Taip, pav., VLIKas, veikdamas dar kaipo delegatūra 1944. VII.6 buvo nutaręs Suv. Amerikos Valstijose skirti egzilinę vyriausybę, kurios priešaky buvo bestatąs pulk. K. Grinių. Tačiau Balučio įtikintas VLIKas tą savo nusistatymą panaikino, kaipo aktą "pasikeitus aplinkybėms galėjusį sukomplikuoti Lietuvos padėtį ir pakenkti jos interesams".

(Protokolas nr. 13, 1944.XII.11). Vėliau, jau delegatūrai persireformavus į VLIKą, iškilo laikinosios vyriausybės atgaivinimo klausimas. Tačiau laikinosios vyriausybės atgaivinimo idėja atpuolė. 1945. V. 30 VLIKo nutarimu atsiklausti visi pasiuntiniai, kokios yra galimybės įsikurdinti Lietuvos egzilinei vyriausybei jų reziduojamuose kraštuose. Gauta atsakymai tik iš trijų pasiuntinių ir tie patys buvo neigiamo pobūdžio. Po tokių atsakymų ir šiuo atveju atkrito VLIKo sumanymas formuoti vyriausybę. Pagaliau, paskutiniu kartu 1946.VI.6 VLIKas nutarė ne tik reikalą formuoti egzilinę vyriausybę, bet ir kai kuriuos kitus su juo susijusius nuostatus, liečiančius, pav., jos sudarymo procedūrą, buveinę ir t. t. svarstyti.

Egzilinei vyriausybei kurti sumanymas yra pribrendęs ir pas kai kuriuos pasiuntinius. Vieni jų kelia tik patį jos reikalą, kiti, kaip Lozoraitis, dar stato ir kai kurias sąlygas, — būtent — "Teisėta ir praktiška konstrukcija sutvarkyti tiek formalaus atstovavimo, tiek Lietuvos intersų gynimo dalykams... — rašo jis, — turėtų apimti šiuos centrinius organus:

a. Resp. prezidento pavaduotoją,
b. Ministerių tarybą ir
c. VLIKą.

Resp. prezidento pavaduotojo ir Ministerių tarybos įgaliojimai ir uždaviniai yra aiškūs, nes išplaukia iš konstitucijos. VLIKui... tektų "lyg seimo vaidmuo". Lozoraičiui yra "tinkamas ir priimtinas tik šis vyriausybės sudarymo metodas: vyriausybė sudaroma einant konstitucija ir "Kybartų aktais", bet iš trijų rūšių žmonių, būtent, iš

a. VLIKo,
b. 1941 m. laikinosios vyriausybės sluoksnių ir
c. Resp. prezidento pavaduotojo parinktų žmonių...

Vyriausybės narių skaičius galėtų būti minimalus — 3-5 žmonės... Dėl aiškumo noriu pažymėti, — rašo toliau Lozoraitis, — kad respublikos prezidento pavaduotojas ir ministeris pirmininkas tegali skirti ministerio pirmininko pavaduotoją ir ministerius, bet ne kitą ministerį pirmininką... Vyriausybė būtų sudaryta respublikos prezidento pavaduotojui *susitarus* su VLIKu ir *pasitarus* su diplomatiniais atsto-

vais ir su visais tais asmenimis ar organizacijomis, kurių nusistatymą patirti būtų tikslinga Vyriausybės autoriteto atžvilgiu" (Bačkiui. 1945.XII.21).

Taip pat rašo Lozoraitis ir VLIKo pirmininkui 1946.I.5. "Kas dėl vyriausybės sudarymo procedūros, — rašo jis, — tai ji yra nustatyta konstitucijoj. Čia noriu dar pasakyti, jog kalbamu klausimu esu pasiryžęs bendradarbiauti su VLIKu, Lietuvos pasiuntiniais, o taip pat ir su Amerikos lietuvių ir lietuvių Amerikoj organizacijomis".

Minėtam Bačkiui laiške Lozoraitis duoda kai kurių pastabų ir sudarysimos vyriausybės reikalu: "Jau šiandien yra būtina nustatyti, kad nors mūsų diplomatiniai atstovai, kaip aš neabejoju, — rašo jis, — vidujinių santykių plotmėj vyriausybę pripažins, pati vyriausybė tuo pripažinimu neturės operuoti viešai ar svetimųjų atžvilgiu, kad kuriuo nors opiu momentu tai nebūtų panaudota kaip papildomas pretekstas mūsų dar pripažįstamų pasiuntinybių padėčiai pakeisti". Tuom Lozoraitis nori įspėti būsimąją vyriausybę, kad ji viešai neskelbtų pasiuntinių jai subordinavimosi.

Tad, kaip matome, Lozoraičio nusistatymai vyriausybės sudarymo reikalu yra gana detalūs, aiškūs, nekelią jokių abejonių ir... kieti.

1946.VI.6 VLIKas, naujai spręsdamas egzilinės vyriausybės klausimą, pirmiausia priėjo išvados, kad:

1. Politinei veiklai sustiprinti, jos organizacijai išbaigti ir esamiems darbe nesklandumams išlyginti eiti prie egzilinės vyriausybės sudarymo.

2. Dėl klausimo, kas egzilinę vyriausybę sudaro, VLIKas pasiliko ištikimas savo 1944 m. vasario mėn. 16 d. deklaracijos ir 1945 m. liepos mėn. 3 d. protokolo nuostatams ir pareiškė trumpai, bet ne dviprasmiai —

Egzilinė vyriauesybė sudaroma *faktiškai* VLIKo deklaracijoj numatytu būdu, vadinasi, VLIKo. Bet VLIKas tą atsakingą ir svarbų darbą vienas spręsti nenori. Kol nėra kitų veiksnių, jis nori tą klausimą išsiaiškinti ir nustatyti su Lietuvos diplomatiniais atstovais. Priminsiu čia jau pirmiau minėtą VLIKo Žadeikiui rašyto 1946.V.9 tuo reikalu rašto ištrauką: "Išsiaiškinti ir nustatyti (šioje pasiuntinių ir VLIKo delegatų konferencijoj), kas yra įgalintas ir įpareigotas:

a. vadovauti lietuviškai akcijai, siekiančiai atstatyti Lietuvos valstybės suverenumo vykdymą ir
b. atstovauti Lietuvos teisėms ir interesams tarpvalstybiniuose santykiuose".

3. Formaliniu egzilinės vyriausybės skyrimu VLIKas šiuo momentu nėra susiinteresavęs, kaipo neaktualiu dalyku. VLIKui *formalinis* egzilinės vyriausybės titulas yra tikslingumo reikalas ir jis atidedamas vėlesniam laikui, kada tai bus aktualu. Dabartiniu gi metu VLIKas akcentuoja viena, *kad skelbti vyriausybę buvusio režimo titulu nėra tikslinga.*

5. VLIKas, spręsdamas egzilinės vyriausybės sudarymo principinio pobūdžio klausimus, palietė ir vieną praktiško pobūdžio klausimą, būtent, tos vyriausybės buveinės klausimą. Reikia manyti, kad VLIKo su vyriausybe santykis bus toks, koks tos ar kitos konstitucijos nuostatais yra tarp vyriausybės ir seimo. Kadangi tarp jų ryšys yra labai glaudus, tad ir jų darboviečių praktiškais sumetimais neprivalėtų skirti didelis atstumas. Todėl VLIKas nusistato, kad dabartinėmis sąlygomis egzilinė vyriausybė sėkmingiausia galėtų veikti tame krašte, kuriame ji galėtų turėti realius artimus ryšius su VLIKu. Tą vietą VLIKas parenka susitaręs su pasiuntiniais.

Vyriausybės nariai gyvena vyriausybės reziduojamoj vietoj.

Tad, kaip matome, ir VLIKas nusistatymais egzilinės vyriausybės klausimu nėra minkštas. Jo nusistatymai, kaip ir Lozoraičio, yra aiškūs ir nekelią abejonių. Ypatingai kietai kryžiuojasi abiejų čia kalbamų veiksnių kardai dėl *faktino* vyriausybės sudarymo. Lozoraičiui ir *formalinis* skyrimo momentas yra principinės reikšmės. VLIKas gi šį momentą laiko neaktualiu ir *pozityvaus* tuo reikalu nusistatymo neskelbia: bet jis tenkinasi, tik *negatyviu*. Bet šis kuklusis vlikinis negatyvusis nusistatymas visai nekukliai pastoja kelią kietam lozoraitiniam pozityviajam nusistatymui su pasiryžimu be lemtingos kovos savo pozicijų neužleisti.

Pirma proga susidarė susirinkti, išsiaiškinti ir nusistatyti dėl bendros kovos ir bendrų kelių tikslui laimėti. Tas tikslas tarp visų žmogaus žemiškų tikslų yra aukščiausias, kilniausias ir švenčiausias, — tėvynė ir jos laisvė bei gy-

vybė. Jokia auka jam pasiekti neperdidelė ir neperbrangi. Ar pavyks antru kartu susirinkt — nežinia. Persunkiai tokia konferencija sukviečiama, perdaug brangaus laiko paima ir perdaug neturimo pinigo reikalauja. Tad dabar, nelaukiant kitų progų, *privalom* visus kilusius klausimus išsiaiškinti ir visus nesusipratimus pašalinti: kiekviena valanda yra Lietuvai pavojais pritvinkusi, kiekvienas rytojus baugia nežinia dvelkia. Delsti — mirtinoji prakeikimu grasinanti nuodėmė. Iš šios konferencijos privalom išsinešti — vieningą valią, aiškų ir tikslų kovai planą, sėkmingiausius tikslui laimėti ginklus, nepalaužiamą tarpusavį pasitikėjimą ir plieno kietumo pasiryžimą nenuilstamai dirbti — vardan tos Lietuvos. Turim gerai suprasti gyvenamo laiko svarbumą, visą savo atsakomybės didumą ir mūsų klaidų nepataisomumą.

Mes neprivalom apleisti šios mums nepalankios ir nedėkingos Šveicarijos pastogės, kol nesusirasim bendros kalbos. O jei, nelaimei, panūstumėm skirstytis kiekvienas savo taku, kuris neveda į Lietuvos laisvės ir gerovės kelią, geriau būtų, kad senasis Lietuvos gerovės, garbės ir galybės saugotojas — Perkūnas mums pastotų kelią ir mūsų patuštintas vietas užleistų kitiems. Gal tie kiti geriau suprastų ir savo pašaukimo svarbumą ir savo atsakomybės didumą.

Pasakiau kietą žodį, nes mano visokių kontraversų išvarginta širdis kitokio nesurado. Jis kietas, bet teisingas.

Tepadeda mums Dievas laimingai praplaukti pro tuos scillos ir charibdos pavojingus tarpeklius, į kuriuos esame *patys* atsibloškę.

❦❦❦

Šiandien Bažnyčia stovi akivaizdoje didžiulio uždavinio — moderniajai kultūrai suteikti žmogiškąjį ir krikščioniškąjį toną. Tai yra darbas, kurio iš Bažnyčios primygtinai šaukiasi ir beveik melste meldžia pats mūsų amžius savo tolimesniam vystymuisi ir pastoviam bei saugiam buvimui.

Jonas XXIII

KAS CIESORIAUS CIESORIUI IR KAS DIEVO – DIEVUI

P. MALDEIKIS

1. Ciesoriaus ir Dievo problema

Civilinis ir religinis gyvenimas nėra dvi visiškai išskirtos sritys, ir žmonijos istorijoje jos buvo įvairiai derinamos. Vienaip religijos ir valstybės santykiai buvo svarstomi dar į svetimųjų vergiją nepatekusioje ir į teokratinį gyvenimą įaugusioje Izraelio tautoje, kur ciesoriaus ir Dievo reikalai nebuvo griežtai išskirti. Kitaip tas klausimas buvo suprantamas Kristaus laikais, kai Izraelis buvo Romos valdžioje, kai Ciesoriaus valdžios pripažinimas reiškė jų pavergimo įteisinimą. Pirmieji krikščionys orientavosi ne į šios žemės karalystę ir negalvojo apie jokį maištą, o buvo persekiojami kaip pavojingi Romos valstybei. Viduriniais amžiais vėl Bažnyčios autoritetas toli pralenkė valstybės autoritetą, ir Bažnyčios galva vainikavo pasaulinius karalius ir imhperatorius. O naujųjų laikų įvairios ateistinės srovės pripažįsta tik valstybės jėgą, siekdamos iš gyvenimo išbraukti bet kokias religines įtakas.

Žmogaus siekimas derinti savo civilinį gyvenimą su savo pasaulėžiūriniais įsitikinimais yra labai jautrus reikalas tiek tikinčiam, tiek ir netikinčiam. Tų įstikinimų šviesoje yra svarstoma ir vertinama valstybės leidžiamų civilinių įstatymų dvasia ir jai pritariama ar priešinamasi. Kur tik valstybės valdžia nepaiso gyventojų religinių reikalavimų, toks jos laikymasis yra priimamas kaip jų įsitikinimų pažeidimas, ir tada suprantama, kad pasaulinė valdžia braunasi į sritį, kuri jau ne jai ar bent ne jai vienai priklauso. Nepaisymas religinio ar civilinio gyvenimo reikalavimų ar bent kurio jų ribos peržengimas suardo jų pusiausvyrą ir sukelia žmonėse konfliktus tarp jų įsitikinimų ir civilinės arba religinės tvarkos.

2. Dviejų valdžių problema.

Pats principas žmogaus pareigas ir jo gyvenimo reikalus skirstyti tarp ciesoriaus ir Dievo prileidžia dviejų valdžių

buvimą — pasaulinės ir dvasinės vyriausybės santykius. Valstybė ir Bažnyčia yra dvi skirtingos bendruomenės su skirtingais tikslais bei uždaviniais ir skirtingomis valdžiomis. Viena jų tautinė ir įvairuojanti savo formomis, kita gi anttautinė, universali vietos ir laiko atžvilgiu, turinti pavedimą mokyti visus žmones ir visas tautas iki pasaulio pabaigos. Katalikų pažiūras į valstybės ir Bažnyčios santykius popiežius Leonas XIII išreiškė šiaip: "Rūpestį žmonių gimine Dievas padalijo tarp dviejų galybių, būtent, tarp bažnytinės ir pasaulinės. Vienai jų pavedė dieviškus, kitai žmogiškus reikalus. Kiekviena yra atitinkama prasme aukščiausia. Kiekviena turi tam tikras ribas, kurių turi laikytis. Jas nustato kiekvienos prigimtis ir tiesioginė veikimo sritis. Tuo būdu susidaro tarytum koks ratas, apie kiekvieną jų apibrėžtas, kuriame kiekvienos veikla vyksta savarankiškai." "Yra būtina, kad abi valdžios tinkamu būdu derintųsi. Šitą derinimąsi galima pagrįstai lyginti su ta sutartine, kuri žmoguje sielą jungia su kūnu" (INMORTALE DEI, Popiežių Enciklikos ir kalbos, 90 p.). Valstybė turi rūpintis pirmiausia ir labiausia laikinųjų dalykų patogumais, ir jai priklauso dalykai, kurie sudaro pilietinį ir politinį gyvenimą. Gi Bažnyčios valdžia siekia žmogų aprūpinti dangiškomis ir amžinosiomis gėrybėmis, ir jos kompetencijai priklauso visi reikalai, kurie turi ryšių su Dievo garbinimu ir sielų išganymu.

Esant toms abiems valdžioms skirtingos prigimties ir joms siekiant skirtingų tikslų, normaliai jos nėra viena kitai varžovės. Atitikdamos žmogaus dualistinę prigimtį ir nesibraudamos viena į kitos kompetenciją, jos viena kitą papildo. Daugeliu atžvilgiu valstybės gerovė pareina nuo religijos, ir drauge su religiniu atšalimu labai dažnai prasideda ir valstybės vargai. Todėl normaliai turėtų būti tarp abiejų valdžių darnus bendradarbiavimas.

3. Dviejų valdžių lygybės bei pirmumo klausimas

Svarstydami valstybės ir Bažnyčios valdžių santykius, sutikome su principu, kad jos yra skirtingos, viena nuo kitos nepriklausomos su aukščiausiu autoritetu savo srityje. Tačiau toks jų abiejų turimas aukščiausias autoritetas savo srityje dar neturėtų mums sudaryti įsitikinimo, kad jos

abi absoliutine prasme yra lygios. Jei sutiktume su tokiu prileidimu, mes tuo pačiu turėtume sutikti ir iš jo kylančia išvada, kad laikinieji žmogaus reikalai ir amžinybės siekimas turi jam lygios prasmės, kas jau būtų priešinga krikščioniškajai pasaulėžiūrai. Žmogus, priklausydamas gamtiniam ir antgamtiniam gyvenimui, savo pastangas paskirsto pasaulinei ir dvasinei veiklai. Abiejų tų sričių veikla žmogui yra labai svarbi, abiejose jis turi pagrindinių tikslų. Tačiau laikinosios srities tikslai yra tik ribota prasme pagrindiniai. Krikščioniškosios pasaulėžiūros įtakoje mes visada esame nusiteikę laukti, kad žmogus savo dvasinius reikalus laikytų aukštesniais už materialinius ir kad jis dėl dvasinių reikalų sutiktų turėti ir kai kurių materialinių nepatogumų. Panašiai ir visose didžiosiose kultūrose dvasiniai dalykai yra laikomi aukštesniais už materialinius, ir visų kultūrų didžiųjų mokytojų skelbtieji principai žmogiškojo gyvenimo prasmę mato ne materialinių reikalų patenkinime, o jo dvasinėje pusiausvyroje. Todėl ir dvasinių dalykų vadovavimas reikia laikyti aukštesnio rango, už civilinės valdžios vadovavimą.

Lygiai, nežiūrint abiejų sričių vyriausybių vienos nuo kitos nepriklausomumo, remiantis tuo pačiu dvasinių dalykų pirmumu prieš materialinius, laikoma negeru dalyku, jei civilinė valdžia bando atsipalaiduoti nuo bet kurių dvasinių principų, juos paneigia ar veikia jiems priešingai.

Remdamiesi Evangelijos valdžios sričių paskirstymu tarp Dievo ir ciesoriaus, turime taip pat nenutolti nuo to iš Evangelijos dvasios išeinančio principo, kad ir pati pasaulinė valdžia yra kilusi iš Dievo valios ir kad kiekvienai pasaulinei valdžiai yra privalomi dvasinių dalykų respektavimo, teisingumo ir kiti Dievo leistos tvarkos principai. Civilinė valdžia nėra pati saugi nuo iracionalinių ir kraštutinių principų, kaip rasizmo, šovinizmo, komunizmo įsigalėjimo ar kurių nors instinktų dominavimo, gręsiančio žmonių gerovei ir jų naturaliosioms teisėms, nuo ko yra saugi Bažnyčia, besiremdama visuotiniaisiais principais. O tai jau uždeda pareigą dvasinei vyriausybei nesutikti ir protestuoti tais atvejais, kai valstybės valdžia savo veiksmais pažeidžia svarbius žmonių dvasinius reikalus. Todėl, kai pasaulinė

valdžia sulaužo pagrindinius dvasinius principus, pvz., paneigia įgimtąsias žmonių teises ir verčia piliečius veikti prieš savo sąžinę, laikoma visiškai teisinga, jei dvasinė vyriausybė prieš tai protestuoja ar pasmerkia tai, kas valdžios veiksmuose yra nedora. Tuo keliu eidami popiežiai atskiromis enciklikomis yra pasmerkę bedieviškąjį komunizmą ir vokiškąjį nacionalsocializmą.

4. Klerikalizmo klausimu

Pabrėžiant principinį dvasinių vertybių pirmumą prieš ekonomines ir politines ir iš to darant išvadą, kad Bažnyčios vadovybė, besiremdama visuotiniais principais, yra aukštesnės kategorijos už laikinaisiais ir tautiniais pagrindais besiremiančią valstybės valdžią, gali lengvai susidaryti įspūdis ar net ir kilti įtarimas, kad tuo pačiu lyg ir sutinkama, kad dvasininkai gali turėti įtakos į valstybės valdymą. Tačiau, jei pasektume Bažnyčios ir valstybės santykių aptarimą socialinėse enciklikose ir popiežių kalbose, kuriose buvo tos srities klausimai svarstomi, vargu ar rastume kurių nors užuominų tokiems įtarimams patvirtinti. Bažnyčia nesiekia politinės valdžios. Pop. Leono XIII žodžius pakartojant, "Krikščioniškoji karalystė yra ko toliausia nuo bet kurios politinės valdžios". "Kadangi jinai yra ne tik tobula bendruomenė, bet dargi aukštesnė už bet kokią žmogiškąją bendruomenę, tai sekti grupių varžytines ir tarnauti civilinių reikalų nepastovioms kryptims yra priešinga jos teisėms ir pareigoms". Pagrindinė Vatikano politikos linija yra krikščioniškosios dvasios įgyvendinimas pasaulyje. Tuo reikalu Bažnyčios galva dažnai prabyla į tikinčiuosius, atkreipdamas dėmesį į įvairias gyvenimo blogybes, kaip karų grėsmę, moralinio pakrikimo pavojus, žmonių natūraliųjų teisių suvaržymus ir pn. Jei kurioje nors valstybėje toks kreipimasis ir būva nepalankiai pajustas, tai ne todėl, kad Bažnyčia norėtų kištis į jos politiką, o todėl, kad jos politika jau nebesiderina su krikščioniškąja dvasia bei morale.

Bažnyčios padėtis bei jos veikla atskirose valstybėse yra tvarkoma konkordatais, kurie sudaromi su valstybių valdžiomis. Jie nėra visur vienodi. Vienur bažnytinei veiklai sąlygos

geresnės, kitur mažiau palankios. Tačiau konkordatai niekur nesiekia dvasininkų įtakos valstybės valdžiai.

Klerikalizmu neretai įtariama, o kartais ir apšaukiamas krikščioniškųjų politinių grupių veikimas. Tiesa, Bažnyčia nėra neitrali, kokios pasaulėžiūrinės kryptys įsivyrauja atskirose valstybėse. Ir Bažnyčia nevengia sugestijos, kad katalikai būtų politiškai organizuoti ir veiklūs savo krašto politikoje. Bet iš to dar neseka išvada, kad Bažnyčia ar jos dvasininkai siektų to ar kito krašto politiką paimti į savo įtaką. Katalikų Bažnyčia skatina katalikų politinį vieningumą bei jų politinį susiorganizavimą, tačiau tokių politinių grupių negloboja, neidentifikuoja savo siekimų su jų veikla ir nesiima už ją atsakingumo. Bažnyčia palankiai traktuoja ir remia pozityviai besireiškiančius katalikų politinius sąjūdžius, tačiau nesiekia jų valdyti, savo atstovų į juos nedeleguoja, nes politikos nelaiko savo sritimi. Bažnyčia, kaip tobula bendruomenė, negali savo prestižo jungti su jokia politine grupe. Kaip Popiežius Leonas XIII yra pabrėžęs, "yra neatsakingas religijos piktnaudojimas įtraukti į kurią nors partiją Bažnyčią, arba norėti turėti ją talkininke nugalėti savo konkurentams". Politinė veikla yra išskirta iš katalikiškosios akcijos, kuri yra jau tiesioginėje Bažnyčios žinioje. Politika yra paliekama pasauliečiams katalikams. Šių laikų Bažnyčios linija yra atstovauti Dievo reikalus, o visus ciesoriaus reikalus palikti valstybei.

Apskritai, jei kur atsiranda kalbos apie klerikalizmą, jos dažniausia kyla ne iš faktų, išeinančios iš Bažnyčios užimtos linijos santykių su valstybe klausimu, o iš kurio nors praktinio trynimosi tarp pasaulinės ir bažnytinės sferų žmonių, būtent, arba iš laicistiškai nusiteikusių pasauliečių, siekiančių apriboti Bažnyčios įtaką viešajame gyvenime, arba dėl stipriai politinėje veikloje pasireiškusių atskirų dvasininkų, savo įtakingumu nustelbiančių kitų politikų svorį ir dėl to kylančių asmeninių ar grupinių reakcijų.

5. Žmogaus padėtis dviejų valdžių susikryžiavime

Nežiūrint bažnytinės ir pasaulinės valdžios tikslų bei jų prigimties skirtingumo, griežtos tarp jų ribos išvesti nega-

lima, nes jos abi turi bendrą objektą, būtent, žmogų. Žmogaus įpareigojimai čia suskaldomi į dvi sritis. Bažnyčiai jis yra mistinio Kristaus Kūno narys, jai priklausydamas savo tikėjimu, viltimi ir meile. Valstybei jis pilietis, lojalus jos tvarkai, vykdąs jos įstatymus ir atliekąs kitokius civilinius ir materialinius įpareigojimus. Tačiau praktiškai ir tas aiškiai atrodąs skirtingumas susikomplikuoja, kai Bažnyčia iš jo reikalauja ir materiališkai prisidėti prie jos išlaikymo, o valstybės gynimo pareigos reikalauja iš jo patriotizmo ir pasiaukojimo. Taigi, bažnytinės bendruomenės nario pareigos nesibaigia vien dvasiniais, o valstybės piliečio pareigos vien civiliniais bei materialiniais įsipareigojimais. Ir iš vienos ir iš kitos valdžios žmogus yra įpareigojamas ir dvasiškai ir materiališkai.

Tačiau, giliau klausimą nagrinėjant, dar ir tas abiejų valdžių sričių susidūrimas nėra visų pasitaikančių tarp jų nesklandumų pagrindas. Tikrasis jų pagrindas yra žmogaus pasaulėžiūriniai įsitikinimai; įsitikinimai žmogaus, abiems valdžioms pareigas atliekančio, ir žmogaus, civilinę valdžią vairuojančio. Kaip jau čia minėtoje Leono XIII enciklikoje IMMORTALE DEI tas klausimas svarstomas, didesnių nesklandumų nesusidaro krikščioniškoje valstybėje, kur religiškai dvasiniai reikalai respektuojami ir pabojami, kaip aukštesnės tvarkos dalykai. Krikščioniškoje valstybėje ciesoriaus ir Dievo santykių problema nesudaro nei pačiai valstybei nei jos piliečiams įtempimo ir nesukelia konfliktų, nes krikščionis, nors ir į aukščiausią ciesoriaus valdžios vietą pakilęs, nesijaučia lygus Dievui derybų partneris, turįs ką nors iš Dievo tvarkai priklausančių sričių išsiderėti savo valdžios funkcijoms praplėsti. Todėl krikščioniško krašto ir krikščioniškos pasaulėžiūros žmonių sudaromai valdžiai ir ypač valdžiai, savo veiksmuose nevaržomai kitokių pasaulėžiūrų žmonių reikalavimų bei koalicijų, santykiai su Bažnyčia išsprendžiami pagal jų pačių katalikiškos pasaulėžiūros reikalavimus. Suprantama, toks sprendimas turi atitikti Bažnyčios socialinę doktriną ir apskritai krikščioniškuosius principus. Nežiūrint atskirų kraštų vietinių problemų įvairumo ir įvairių politinių komplikacijų, krikščioniškuose kraštuose darnus abiejų valdžių bendradarbiavimas yra ne tik galimas,

bet ir būtinas, kad tikintiesiems nesudarytų dviems ponams tarnavimo problemų.

Kitokia padėtis tikinčiajam yra laicistinėje valstybėje, kur paprastai viešasis gyvenimas jau nederinamas su krikščioniška pasaulėžiūra. Tokiais atvejais Bažnyčios veikimo laisvė gali įvairuoti nuo jai neitralaus, o kartais ir net kiek nepalankaus jos traktavimo iki jos ignoravimo ir religinės veiklos varžymo. Kadangi bet kurios formos laicizmas yra vis tiek daugiau ar mažiau ekspansingas, tai jo pastangos siaurinti Bažnyčios viešąsias įtakas tikinčiųjų yra priimamos su didesne ar mažesne opozicija. Jiems tada tenka kovoti dėl savo sąžinės laisvės ir ypač dėl teisės auklėti savo vaikus pagal savo įsitikinimus.

6. Religinės ir civilinės veiklos sritys

Siekiant aiškiau aptarti bažnytinės ir civilinės valdžios ribas, kartais bandoma suskirstyti, kurie dalykai priklauso bažnytinei kompetencijai ir kurie sudaro civilinės valdžios sritį. Svarstydamas tą klausimą scholastinės filosofijos dvasioje, J. Maritainas visus žmogiškosios veiklos objektus skirsto į tris laipsnius: 1. dalykai, liečią amžinybės reikalus, 2. laikinosios gyvenimo tvarkos dalykai ir 3. abiems sritims bendri bei mišrūs dalykai. Pirmosios srities darbai kyla iš krikščioniškosios inspiracijos. Veikdamas religinėje srityje kaip tikintysis arba kaip katalikiškosios akcijos narys, dalyvaudamas pasauliečių apaštalavime, žmogus gali visiškai palikti nuošaliai politinius reikalus. Antruoju atveju jis veikia kaip žemiškosios bendruomenės narys, ir jo veikla liečia tik žemiškojo gyvenimo reikalus, kaip ekonominį ir profesinį gyvenimą, kooperatyvus, socialinį draudimą, administracijos funkcijas, darbo unijas, sportą, politiką ir kitus dalykus, kurie paprastai nekyla iš krikščioniškosios inspiracijos, pasaulėžiūriškai neitralūs ir gali visiškai tarpti be krikščioniškosios inspiracijos. Tai įrodo faktas, kad labai didelė dauguma anų sričių praktinės literatūros visiškai nesiremia jokiais pasaulėžiūriniais principais.

Tačiau ir taip principiniai dalykus suskirsčius į dvi skirtingas sritis, dar negalėtume tvirtinti, kad jos yra jau viena nuo kitos griežtai atskirtos. Nors čia suminėtos civilinio gy-

venimo sritys apima tik laikinojo gyvenimo reikalus, tačiau įvairūs darbai bei veikla ir jose gali kilti ir iš krikščioniškosios inspiracijos. Pavyzdžiui, ir politinė veikla, ir darbo unijų organizavimas ir ekonominiai planai gali kilti ir iš grynai pasaulėžiūrinių sumetimų, pavyzdžiui, iš reikalo apsaugoti tas sritis, kad jos nebūtų ateistų panaudotos kovai prieš religiją.

Giliau pažvelgę, vargu ar rasime žmogaus gyvenime dalykų, kurie visiškai atsipalaiduotų nuo principų, kuriais jo gyvenimas yra įjungtas į amžinosios tvarkos vykdymą. Jei didelė dauguma laikinosios tvarkos praktinių reikalų nekyla iš krikščioniškosios inspiracijos, ir tokie ekonominiai, profesiniai ir politiniai veiksmai bei užsimojimai tiesioginiai nėra pajungti religinių idealų siekimui, tai netiesioginiu būdu jie vis tiek neatsipalaiduoja nuo religiškai normuojamos tvarkos gyvenime, kitaip tariant, nuo religinės moralės. Bet kuris bandymas juos atpalaiduoti nuo religinės moralės arba bandymas juos tvarkyti pagal kurią nors autonomišką moralę jau nebepalieka jų vien laikinųjų reikalų plotmėje. Tokie religinę moralę išjungią principai, kaip "verslas yra tik verslas", "meniška kūryba yra anapus gėrio ir blogio", "politika turi savo moralę" iš esmės nesiderina su krikščioniškąja morale, ir jų skelbimas yra tuo pačiu krikščioniškosios moralės paneigimas.

Po šio bendro dalykų svarstymo tenka vėl grįžti į politinę plotmę. Politika aiškiai nepriklauso prie žmogaus sielos reikalais besirūpinančios gyvenimo srities — ji yra laikinojo viešojo gyvenimo organizavimo veikla. Tačiau ji neišvengiamai susiduria su žmonių pasaulėžiūriniais principais, kurie katalikų tarpe turi būti sprendžiami katalikiškai. Tad kyla klausimas, ar katalikiškai apsisprendusi politinė grupė nėra artima katalikiškajai akcijai? Iš katalikiškosios acijos formulavimo taip neišeina. Katalikiškoji akcija rūpinasi vien religiniais reikalais — pasauliečių apaštalavimu. Ji siekia būti artima visiems katalikams. Tuo tarpu jokia politinė partija niekada neapims visų katalikų; jie daugiau ar mažiau pasiskirsto po įvairias politines grupes. Katalikiškosios akcijos siekimas yra apjungti visus katalikus tikslu apaštalauti, o ne ginti vienos politinės grupės, kurios politiniai siekimai jau

nėra katalikiškosios akcijos siekimai. Jei katalikų akcija yra tiesioginėje bažnytinės hierarchijos kontrolėje ir yra laikoma apaštalavimo instrumentu, tai krikščioniškoji politinė veikla jau nėra tiesioginėje Bažnyčios kontrolėje, ir ji pati tokios globos nesiekia, bandydama apjungti įvairių krikščioniškųjų konfesijų žmonių politines aspiracijas.

Toks krikščioniškosios politikos autonomiškumas nuo bet kurios bažnytinių institucijų globos sudaro ypatingą problemą. Krikščioniškosios politinės organizacijos remiasi ne organizaciniu priklausymu bažnytinėms institucijoms, o savo vadų ir visų narių krikščioniška sąžine. Nuo kitų politinių grupių jos išsiskiria tuo, kad savo viešosios veiklos pagrindus jos jungia su krikščioniškais principais ir tuo išvengia bet kurių konfliktų ar priešingumų tarp ciesoriaus ir Dievo dalykų. Dėl to, savaime suprantama, jos yra religinių institucijų palankiai traktuojamos ir palaikomos.

Katalikams politinė veikla yra privaloma. Popiežius Pijus XI po katalikų akcijos kilniausiu darbu laiko politinę akciją. Todėl netenka abejoti, ar katalikams tinka dalyvauti politinėje veikloje. Gali būti tik svarstomas klausimas, kaip katalikai turi dalyvauti politinėse organizacijose: turėti savas atskiras politines grupes ar veikti įvairių krypčių politinėse partijose. Atskiros krikščioniškos politinės partijos kai kam kelia abejojimų: katalikams atskirai susiorganizavus, kaip gi bus su tais katalikais, kurie dėl ekonominių ar kitokių interesų įsijungia į kitas politines grupes? Tokių dvejojančių tarpe yra ir žymus katalikų filosofas J. Maritainas. Jo autoritetu pasiremia tie, kurie pasisako prieš katalikų politinį organizuotumą, gindami nepasaulėžiūrinę politiką. Maritainas tuo klausimu yra daug kartų pasisakęs bent keliose savo knygose, vis dar palikdamas didelių neaiškumų. Juo galima remti ir politinį nepasaulėžiūriškumą ir pasaulėžiūriškumą. Kadangi, sprendžiant laikinosios tvarkos dalykus, dvasiniai dalykai yra paliečiami, palyginti, retai ir pripuolamai, jis pasisako prieš buvimą tokių partijų, kurios atstovautų Bažnyčią. Tačiau tuo pat metu jis pasisako, kad "katalikų unija yra neišvengiama, kad pajėgtų priversti civilinę legislaciją gerbti religinius interesus" (Scholasticism and Politics, 204); Civilinės akcijos srityje katalikų susivie-

nijimą jis laiko iš esmės reikalingu (ten pat, 204 - 5 pp.), tik sunkiai įgyvendinamu, nes pačių katalikų tarpe žemiškuose dalykuose yra labai skirtingų nusistatymų ir trūksta tam reikalui aukštesnio politinio išsilavinimo. Tačiau ten pat pasisako, kad krikščioniškoji dvasia reikalauja, kad krikščionių aukštesnė vienybė apvalytų visus jų skirtingumus ir reikštųsi tuose pačiuose jų skirtingumuose. Katalikų uniją jis laiko labai pageidaujamą, tik ji turi reikštis kaip gėrio, tarpusavio respekto ir bendros inspiracijos įvairiose pozicijose. Net ir jo paskirstymas žmogiškųjų reikalų į laikinuosius ir amžinuosius jame susvyruoja, kai kitur (Range of Reason, 195) išsitaria, kad viena blogiausių modernaus pasaulio ligų yra paskirstymas į Dievo dalykus ir pasaulio dalykus, kurių tarpe socialinio, ekonominio ir politinio gyvenimo dalykai buvo išimti iš Evangelijos reikalavimų ir palikti kūniškajai sričiai. Nepritardamas anksčiau buvusių Vokietijoje ir Austrijoje katalikiškų partijų tipui, jis gina tokią katalikų politinę veiklą, kuri, jo dažnai pakartotais posakiais, būtų užraugta Evangelijos raugu.

Nors ir aptardamas, kad politinė akcija rūpinasi laikinaisiais dalykais, jis vis tiek laikosi minties, kad katalikų politinė akcija turi rūpintis ne vien paprastais techninių pritaikymų ir materialinių pagerinimų uždaviniais, bet ir socialinio teisingumo pažanga, išeinant iš žmogiškojo asmens kilnumo idėjos ir dvasinių teisingumo, laisvės ir meilės vertybių, kurios turi būti sprendžiamos pagal Evangelijos dvasią (Range of Reason, 127). O ar ta idėja nėra drauge ir krikščioniškosios demokratijos idėja?

Kalbant apie Maritaino nuomonę krikščionių politinių grupių organizacijos klausimu, tenka prisiminti, kad tai ne vienintėlis klausimas, kurio formulavimui mes negalėtume pritarti. Jo nuomonėms daugumas gal nepritartume, kai jis sprendžia demokratybės esmę, tautos ir valstybės santykius, meno ir moralės santykius ir kai kuriuos kitus klausimus. Ir kalbėdamas politiniais klausimais, jis pasisako, kad jis juos sprendžia tik kaip filosofas, tačiau jis negalįs jais kalbėti teologiniu požiūriu.

7. *Bažnyčios atskyrimas nuo valstybės*

Kaip jau matėme, Bažnyčios ir valstybės santykiai bet kuriame krašte pareina nuo katalikų padėties. Bažnyčios ir tikinčiųjų katalikų siekimas — turėti ko darniausius Bažnyčios ir valstybės santykius, kurie būna ten, kur tautos viešasis gyvenimas yra suderintas su tikinčiųjų įsitikinimais. Sunkiau tai įgyvendinama, kur žmonės priklauso daugeliui konfesijų ir kur katalikai yra mažumoje. Tokių kraštų valdžių pasaulėžiūrinių reikalų tenkinimas dažniausia jau skirsis nuo Bažnyčios užsibrėžtos abiejų valdžių bendradarbiavimo linijos. Tokiuose kraštuose Bažnyčia siekia išvengti katalikų diskriminacijos ir turėti tokias pat teises, kuriomis ten naudojasi kitos konfesijos.

Dar sunkesnę Bažnyčios ir tikinčiųjų padėtį sudaro bet kuriame krašte liberalizmo ir ateizmo įsigalėjimas, kada nutraukiami valstybės ir Bažnyčios santykiai, arba, kaip sakoma, Bažnyčia atskiriama nuo valstybės. Įvairiuose kraštuose toks atskyrimas yra įvairiai interpretuojamas ir nevienodai griežtai pritaikomas: nuo paprasto nebendradarbiavimo su bažnytinėmis institucijomis iki religinių dalykų netoleravimo ir religijų persekiojimo. Paprastai toks atskyrimas reiškia valdžios atsiribojimą nuo bet kurio bendradarbiavimo su religinėmis institucijomis, įstatymų keliu apsidraudimą, kad valstybė neteiktų kurios nors paramos religiniams reikalams, didesnį ar mažesnį tikinčiųjų religinių reikalų ignoravimą, jaunimo auklėjimo susekuliarinimą, atsisakymą nuo religiškai sankcionuotos krikščioniškos moralės, atsisakymą suteikti bet kurių dvasininkų pašaukimui reikalingų privilegijų, dažnais atvejais dvasininkų teisių susiaurinimą, draudimą dvasininkams dirbti mokytojo darbą, draudimą religinių procesijų už bažnyčios sienų, o kai kur net ir viešą dvasininkų rūbų dėvėjimą ir t. t. Žodžiu, Bažnyčios atskyrimas nuo valstybės reiškia religinio gyvenimo diskriminavimą prieš visas kitas gyvenimo sritis. Kai visų sričių auklėjimui oficialioje mokykloje yra vietos, religinis auklėjimas ir malda iš tokios mokyklos yra išskiriami.

Bažnyčios atskyrimas nuo valstybės beveik visada yra nukreiptas suvaržyti Bažnyčios įtakai ir apriboti jos veiklai.

Pasinaudodama įstatymų leidimo galia ir prievartos priemonėmis, liberalų ar ateistų įtakon patekusi pasaulinė valdžia paprastai religinius reikalus oficialiai palieka religinėms institucijoms ir apie juos nenori nieko žinoti. Gi iš esmės tai reiškia religinių reikalų ignoravimą ir laisvę tvarkytis ir tvarkyti viešuosius reikalus, visiškai neasižvelgiant į tikinčiųjų sąžinės reikalus. Atskyrus Bažnyčią nuo valstybės, tikinčiųjų sąžinė pažeidžiama šiuo būdu:

1. Kad sulaicistinamas viešasis auklėjimas ir iš jo pašalinamas religinis auklėjimas ir bet kurie religinio gyvenimo momentai,
2. Kad valstybės disponuojamos lėšos panaudojamos taip, kad būtų nustelbtos privatinės konfesinės mokyklos,
3. Kad paneigiama krikščioniškoji moralė ir vietoje jos propaguojami nepasaulėžiūriniai moraliniai standartai,
4. Kad tikintieji yra verčiami imti civilines vedybas, kurios jiems neturi reikšmės ir negalioja,
5. Kad nepripažįstama dvasininkų pašaukimo jiems uždedamų reikalavimų, ir jie verčiami dalyvauti kare ir šiaip, jiems atliekant karo tarnybą, jie išstatomi paniekinimui,
6. Kad suvaržomos dvasininkų teisės gyvenime, uždraudžiant jiems eiti vienokias ar kitokias pareigas,
7. Kad laikomasi tendencijos religinius dalykus laikyti mažiau reikšmingais už kitų gyvenimo sričių reikalus.

Apskritai, Bažnyčią atskiriant nuo valstybės, jau paneigiamas principas atiduoti ciesoriui ir Dievui, kas kuriam priklauso, nes viskas atiduodama tik ciesoriui, Dievą visiškai ignoruojant. O kai ciesorius pasišauna ignoruoti Dievą, jis pasidaro bedievis. Griežtai nuo Bažnyčios, t.y. nuo religinių reikalų atsiribojusi valstybė neišvengiamai pasidaro bedieviška.

Atsiribojusi nuo bet kurių religinių santykių, valstybė netenka kriterijų spręsti daugeliui dalykų ir dėl to neretai pažeidžia vienokius ar kitokius dvasinius santykius ir natūraliąsias žmonių teises. Ypač atsiranda tendencija savaip pertvarkyti tuos dalykus, kurie iš seno atliekami religinių institucijų ir suaugę su religinėmis tradicijomis.

Šio pasaulio reikalus tvarkanti karalystė daug kur rodo nepasitikėjimą karalystei, atstovaujančiai ne šio pasaulio reikalus, ją įtarinėja ir jai pavydi dėl jos įtakos. Pasinaudodama jos disponuojamomis įstatymų leidimo, jų vykdymo ir teisimo jėgomis, ji dažnai braunasi ne į savo sritį, vis labiau darydamasi totališka, siekianti paglemžti žmogaus dvasinį gyvenimą. Ciesorius dažnai braunasi į Dievo dalykus.

8. Išvados.

Ciesoriaus ir Dievo reikalų darnus suderinimas yra galimas tik ten, kur bažnytinė ir civilinė valdžia yra lygiai vertinamos ir respektuojamos, t.y. kur tuos reikalus tvarko žmonės, pripažįstą ir Dievą ir valstybę. Kur valstybės gyvenimą vairuoja žmonės ar grupės, nepripažįstą Dievo, ten valdžia jau nieko nenori žinoti apie Dievo reikalus, o valstybė pasidaro visų rūšių aukų reikalaujančiu stabu. Ten nėra nė kalbos, kad būtų atiduodama ciesoriui ir Dievui, kas kuriam priklauso.

Nuo to principo nukrypstama ir tuo atveju, kai politikoje atsiribojama nuo pasaulėžiūrinių principų. Nepasaulėžiūrinė politinė veikla reiškia Dievo reikalų atidalijimą, kad, nors iš esmės Dievo ir nepaneigiant, vėliau savo darbuose nereikėtų varžytis dėl Jo reikalavimų ir reikalus skirstyti tarp ciesoriaus ir Dievo. Pilnas gi principo "Atiduok, kas ciesoriaus ciesoriui ir kas Dievo — Dievui" įvykdymas galimas tik tada, kai politinis viešojo gyvenimo vairavimas yra teoriškai ir praktiškai suderintas su krikščioniškais principais.

Tėvynės Sargas yra mūsų gyvybės rodiklis. Skaitykim, rašykim ir palaikykim.

LAISVĖS GRETŲ PRANAŠUMAS

DR. A. TRIMAKAS

Užtrukęs išaušti laisvės rytojus pradeda ne vieną laisvės kovotoją slėgti ir stumti į sovietų statomas nevilties pinkles. Komunistai tik ir laukia, kad mes greičiau patektume į jas ir apleistume laisvės kovotojų gretas.

Dera todėl pažvelgti, ko komunistai šiuo metu siekia, kokia yra jų strategija, kovos priemonės ir šiųjų pajėgumas. Tolygiai, svarbu žinoti mūsų draugų politika, jų tikslai, laisvės gretų ir visų mūsų ryžtas. Pasvėrę visa tai, lengviau galėsime nusakyti, kaip ilgai gali užsitęsti laisvės kova ir kas darytina jai greičiau laimėti.

1. Komunistų gąsdinimai

Geriausias būdas kovai laimėti yra bauginti priešą, numušti jo kovingumą ir atimti iš jo bet kokią laimėjimo viltį. Šiam tikslui atsiekti komunistų agentai nuolat kelia Sovietų Rusijos galingumą, jos grėsmę ir neįveikiamumą. Sudaromas tiesiog mitas, kad nėra jėgos, kuri galėtų Maskvai pasipriešinti. Meskite tad, komunistai siūlo, visas svajones apie laisvę ir nepriklausomybės atgavimą. Susigyvenkite su mintimi, kad rusų primestasis komunistinis režimas pasiliks Lietuvoje ilgiems laikams. Atsidėkite bespalvei kultūrinei veiklai ir susiglaudinkite su rusų tauta, pasisavinkite jos kalbą ir dvasią. Tie patys agentai perša dargi priimti visa, kas yra rusiška. Rusija, girdi, esanti tautų vadovė. Jos kalba buvusi, esanti ir pasiliksianti pasaulinės reikšmės. Reikia ją išmokti ir visuotiniai vartoti, nes anksčiau ar vėliau visos nerusiškos sovietų respublikos tapsiančios dvikalbės su vyraujančia rusų kalba.

2.Sovietų Sąjunga — Rusija

Nepakankamai susivokiantiems Vakarų žmonėms suklaidinti sovietai pradėjo savo kraštą vadinti pakaitomis Sovietų Sąjunga — Rusija. Tuo norima sudaryti įspūdis, kad tai yra

viena ir ta pati valstybė — vienalytis rusų valstybinis vienetas. Maskva, aišku, siekia pripratinti vakarų pasaulį laikyti Sovietų Sąjungą perdėm rusų gyvenamu kraštu. Iš tikrųjų Rusija yra viena sovietinių respublikų. Tačiau "vyresnysis brolis", kaip rusai save vadina, stengiasi įtikinti, kad visos Sovietų Sąjungos pavergtos tautos yra Maskvai ištikimos ir sudaro didžiulę rusų tautų šeimą.

Šiuo būdu norima užtrinti praeities nusikaltimus ir įvairių, skirtingų savo kalba, praeitimi, kultūra, tikėjimu ir net rasine kilme, tautų pavergimą. Tuo pat dirbtinai sudaromas įspūdis, kad Sovietų Sąjunga atsiremia į stipriai sucementuotą vienalytę tautą, kuri patenkinta esamu režimu ir jį visaip remia. Dar daugiau. Tuo bandoma, kad ir be sėkmės, atmesti teisėtus Sovietų Sąjungai daromus kaltinimus, kad ji yra kolonialinė valstybė ir laiko pavergusi visą eilę buvusių nepriklausomų valstybių, jas išnaudodama savo tikslams.

3. Sovietų Sąjunga — "Laisvų Vienetų Federacija"

Negana to, kad paskutiniuoju metu Maskvos atstovai uoliai pradėjo viešai teigti, kad Sovietų Sąjunga yra tokia pat federalinė valstybė, kaip JAV, Brazilija ar kitos federalinės valstybės. Sovietams įtraukus Lietuvą ir kitas Baltijos valstybes į savo parodas Washingtone ir kitur, jiems buvo prikišta, kad tai netvarkoje. o Amerikos Balso direktorius p. Edward Murrow atsisakė dargi į parodą atvykti. Sovietų Ambasada atsikirto, kad Sovietų Sąjunga yra laisvų valstybinių vienetų federacija. Niekas, be abejo, tam netiki, tačiau nėra daroma griežtesnių žygių šiam sovietų melui užkirsti kelią. Baltijos kraštų skyriai pasiliko suminėtose sovietų parodose. Panašiai Maskva ruošiasi ir 1964 m. tarptautinei parodai New Yorke. Ar Washingtonas imsis griežtesnių priemonių prieš šį sovietų žygį, tuo tarpu neaišku, nors kompetentingos įstaigos yra tuo reikalu įspėtos.

4. Kas yra Sovietų Sąjungos Tautinės Mažumos?

Atmesdama jai daromus priekaištus dėl nerusiškų tautų aneksijos, Maskva nuo Lenino laikų kalba apie tautines grupes ir jų teises. Net sovietų konstitucijoje minima teisė so-

vietų respublikoms pasitraukti iš Sovietų Sąjungos. Stalino tačiau grąsinantis pareiškimas "pust' poprobuyut!" yra virtęs istoriniu. (Teišdrįsta!). Tuo pat Stalinas paneigė bet kokį galimumą toms tautoms pasitraukti iš Sovietų Sąjungos. Chruščiovas šiuo metu kalba apie sovietines respublikas kaipo neskiriamas S.S-gos dalis taip tautiniu taip ir valstybiniu požiūriu. Sov. Sąjunga, jo teigimu, esanti rusų kraštas. Bet iš tikrųjų pagal 1959 m. Maskvos visuotiną surašinėjimą rusai sudaro tiktai 46% Sovietų Sąjungos gyventojų. Jie, o ne pavergtos jų tautos yra tautinė mažuma. Jei Marksas savo laiku vadino Rusiją tautų kalėjimu, tai tuo labiau šis pavaizdavimas tinka šiandieninei Sovietų Sąjungai.

5. Rusiškasis Imperializmas

Gaila, tačiau yra faktas, kad dažnai net laisvieji rusai solidarizuoja su Maskvos imperialistine politika. Tiesioginiai ir netiesioginiai jie teiga, kad nesą joko totalitarinio rusų imperializmo, bet vien tarptautinė komunistinė ekspansija. Ši samprata gerai tinka dabartiniams Kremliaus valdovams. Jie tęsia imperialistinę rusų politiką, palikdami tiems, kas nori, užsiimti Markso idėjų studijomis. Jų išvadų Maskva tepaiso tiek, kiek jos pasirodo naudingos rusiškajam imperializmui plėsti. Tolygiai carų laikais Maskva, kuri tada mėgo vadintis trečiąja Roma, stačiatikybės ir pan-slavizmo obalsiais, plėtė savo imperiją. Tada, kaip ir dabar, totalitarinis rusų imperializmas buvo kaimyninių tautų nelaimė. Sovietų pavergtosios tautos mažiau suka galvas dėl Markso pasenusių idėjų, bet perdėm aiškiai mato Maskvos pastangas jas surusinti ir visaip išnaudoti. Ne paslaptis, kad vis daugiau atgabenama rusų į Lietuvą, kurie verčia mūsų žmones dangintis iš savo krašto į Kazakstaną ar kur kitur duonos kąsnio ieškoti.

Nepaisydama mūsų žmonių suprantamo nepasitenkinimo, Maskva jau eilė metų apgaulingu būdu perša savo tariamą meilę, vaizduodama rusus broliškai nusiteikusius. Kartu tačiau ji verčia dėkoti "vyresniesiems broliams" už nesamas geradarybes ir malones. Net Lietuvos istorija buvo perrašyta tariamam Rusijos draugiškumui ir nuopelnams lietuvių tau-

tai iškelti. Tuo tikslu vieni istoriniai įvykiai buvo iškreipti, kiti nutylėti.

6. Laikas ne Maskvos pusėje

Daug kas, matydami šias sovietų pastangas ir nepakankamai ryžtingą Vakarų politiką, pradeda tikrai bijoti ateities. Sovietai neabejotinai yra stipri jėga. Jie turi milžinišką šnipinėjimo ir griovimo iš vdaus tinklą. Jie gali sukaupti, jei ras reikalinga, visos savo imperijos ūkinius išteklius tam tikriems politiniams ar kariniams tikslams vykdyti. Tačiau tai nereiškia, kad jie gali visa atsiekti. Laikas nėra Maskvos pusėje. Reikia betgi, kad laisvieji Vakarai ir mes visi pasitemptume ir susiburtume bendriems tikslams vykdyti. Rusiškasis komunizmas ateities nelaimės. Jo banga atslugs ir komunistinė vergų imperija grius. Už tai kalba šie faktai.

7. Komunizmui plėstis sąlygos nepalankios

Pirmiausia komunizmui plėstis Vakaruose nėra palankių sąlygų. Vakarai yra ūkiškai ir kariniai pajėgūs. Tai ne Rusija 1917 metais. Carų imperija buvo milžinas ant molinių kojų. Darbininkai ir ūkininkai sudarė tada vargšų nepatenkintų žmonių mases, nusiteikusias veikti prieš ribotą diduomenės būrį, kuris valdė kraštą ir jo turtus. Carų pavergtosios nerusų tautos, verčiamos nutautėti ir priimti pravoslaviją, tolygiai buvo priešiškai nusistačiusios prieš režimą ir laukė išsilaisvinimo laiko. Socialinės reformos ir teisingumas buvo reikalingos, tačiau nedaug kas ruošėsi jų daryti. Nieko panašaus šiuo metu nėra Vakaruose, kas padėtų komunizmui įsigalėti.

Nė kiek negeriau Kinijoje. Gausus žmonių bėgimas iš Mao-Tsetungo imperijos rodo, kad jo reikalai prasti. Nepaisant žmonių tamsumo ir demagoginės propagandos, komunizmui ten nepavyko patraukti masių. Dargi teroras ir geležinė policijos kontrolė neįveikia sulaikyti žmonių bėgimo iš Kinijos. Pabėgėliai geriau negu bet kokia propaganda padeda Azijos gyventojus įtikinti, kad ne komunizme jų laimė.

8. Maskva neteko diktato galios

Be to, išsiplėtęs komunizmas įtraukė į savo vergų imperiją perdaug skirtingų savo įsitikinimais ir interesais tautų, kad pajėgtų išlaikyti vieningą vadovavimą. Nei Pekinas, nei Jugoslavija, nei net mažoji Albanija nebeklauso Maskvos direktyvų. Jugoslavija su Lenkija apleido dargi kolūkių sistemą. Kinijos skirtinga laikysena slepia daugiau povandeninių ledo kalnų po nuduotu draugiškumo paviršiumi. Kiekvienu atveju Maskva negali laisvai disponuoti šiomis valstybėmis. Šios tautos, nepaisant komunistinės ideologijos, nebėra Sovietų Sąjungos satelitai. Jų tautiniai, valstybiniai, ūkiniai ir net rasiniai skirtumai stoja komunistų vieningumui skersai kelio. Šių kraštų nesutarimai griauna bet kokias viltis pasaulinei komunistų valstybei įsteigti ir sovietų sistemai kitoms tautoms primesti.

9. Kolonializmo laikai praėjo

Kolonializmas atgyveno savo laikus. Vakariečių buvusios kolonijos baigia susikurti į nepriklausomas valstybes, pačių vakariečių padedamos. Toji laisvės banga rieda nesulaikomai pirmyn. Jei primityvios tautos išsilaisvina, kaip galima įsivaizduoti, kad lietuvių, kaip ir kitos Rytų Europos tautos, turinčios šimtmetinę laisvo gyvenimo patirtį ir tradicijas, pasiliktų amžius vergauti? Berlyno siena aiškiai parodė, kad sovietai savo "rojumi" nepasitiki ir kad visi, kas galėdami, bėga iš jo. Sovietai laiko įvairias tautas pavergę tankais ir bombomis. Tai reikalauja iš jų kaskart didesnio jėgų įtempimo ir griežtesnio režimo, kas neabejotinai baigsis visuotinu sprogimu. Toli ir plačiai išsklaidytos sovietinės jėgos žmonių veržimosi į laisvę neatlaikys.

10. Komunistinė ūkio sistema subankrutavo

Komunistinės sistemos, ypatingai žemės ūkyje, bankrotas aiškus. Jis veikia pavergtųjų pilvus. Žemės ūkio sukolektyvinimas buvo tiesiog nusikaltimas, Stalino vykdytas prieš milijonus ūkininkų, kurie buvo suvaryti į kolūkius arba į prievartos darbų stovyklas badui ir mirčiai. Tai didžiulė

klaida, kokią tik Maskva galėjo padaryti. Sovietams šiandien vis trūksta maisto, nepaisant Chruščiovo nuolatinio lankymosi tolimiausiuose užkampiuose, jo pamokslų, grasinimų ir pludimosi. Geriausiai išmiklinti komunistų partijos pareigūnai, pastatyti kolūkiams vadovauti, jų gamybinio pajėgumo nepakėlė. Nematyti, kad ką pagerintų ir naujoji žemės ūkio administracijos reforma, kuri vadovavimą perdavė komunistų partijai. Sovietų Sąjungoje šiuo metu 65% žmonių dirba žemės ūkyje (38,0 milijonai), tuo tarpu kai JAV vos 8% (5.7 milijonai) darbininkų. Septynis kartus didesnis sovietų žmonių skaičius pagamina vos du trečdalius Amerikos javų ir tiktai pusę JAV mėsos gaminių. Kitų maisto produktų Sovietų Sąjungoj pagaminama dar mažiau. Tą liūdną žemės ūkio padėtį nuolat aprašinėja Sovietų Sąjungos spauda, kuri perdėm šiuo metu sielojasi žemės ūkio negalavimais. *Tiesa* ir *Sovyetskaja Litva* pašvenčia kovai su žemės ūkio trūkumais daugiau negu pusę savo skilčių. Tuo tarpu Jugoslavijoje ir Lenkijoje, kur didžioji dalis kolūkių panaikinta, reikalai yra žymiai geresni. Prieš kolektyvinę žemės ūkio sistemą Lietuvoje dar ryškiau kalba ūkininkams palikti privatūs sklypeliai, kurių gamybinis našumas toli pralenkia kolūkius. Turėdami vos 5% Lietuvos dirbamos žemės, jie tiekia per 54% žemės ūkio gaminių. Kita dalis yra gaunama iš kolūkių ir sovūkių, kurių žinioje yra 95% krašto dirbamos žemės.

Kiniečių komunos tiesiog sugriuvo. Pabėgusieji į Hongkongą pasakoja, kad jie bėgo ypatingai nuo bado, kuris siaučia komunose. Netenka daug aiškinti, kad tokie komunistinės žemės ūkio sistemos rezultatai neskina kelio į skaistesnę komunistams ateitį.

11. Masinis bėgimas

Leninas 1917 metais teigė, kad rusų armija nulėmė taiką, pabėgdama iš kovos lauko. Kadangi komunistinėje vergijoje nėra laisvės nevaržomai pasisakyti vienu ar kitu klausimu, tai žmonės, bėgdami iš komunistų valdomų kraštų, kojomis pasisako prieš vergų sistemą. Taip darėme mes, vėliau vengrai, taip šiuo metu daro kubiečiai, kiniečiai ir Rytų Vokietijos gyventojai. Priešinga jų kryptimi patraukia tiktai

atskleisti sovietų šnipai ir vienas kitas agentų apgautas, kaip rodo Johnsono įvykis ir vieno kito, paraudonavusio Pietų Amerikos lietuvio grįžimas į Lietuvą. Jų nusivylimas komunistine tikrove betgi greit pasireiškė ir šiandien naujų apgaulės aukų nebegirdėt. Nuvykusieji į Lietuvą pėsčia, jei jiems būtų leista, grįžtų į laisvąjį pasaulį. Visi bėgantieji iš komunistų pavergtų kraštų aiškiai pasisako, kad jie yra už laisvę ir laisvą ūkio sistemą, bet ne už raudonųjų diktatūrą ir skurdą.

12. Jaunimas prieš komunizmą

Nenuostabu, kad tokie komunistinės sistemos rezultatai jaunimo savo pusėn nepatraukė. Yra tik mažos išimtys prisitaikėlių, kurie nuėjo su režimu karjeros sumetimais. Vengrijos sukilimo metu veikė prieš komunistinį režimą kaip tiktai jaunimas, augęs ir mokęsis komunistiniais laikais. Ne kitaip yra Lietuvoje ir pačioje Sovietų Sąjungoje. Sovietinė spauda nuolat priekaištauja mūsų jaunimui, kad jis nesidomįs komunistine ideologija, einąs į bažnyčias ir pamėgdžiojąs Vakarus. Sustiprintas bažnyčios ir tikėjimo persekiojimas parodo, kur krypsta žmonių dėmesys. Dalis, jaunųjų, kurie nesidomi idėjiniais dalykais, metasi ne į komunistų gretas, bet į svaiginamuosius gėrimus, spekuliaciją ar šiaip palaidą gyvenimą, kurį patys komunistai smerkia.

Kaip raudonoji propaganda Vakarus besmerktų, jaunoji karta ieško ir pamėgdžioja visa, kas vakarietiška. Tariamųjų soclenktynių pasisekimas tėra vien komunistinės propagandos padarinys. Gyvenime jo nėra. Priespauda ir šabloniški komunistiniai pamokymai taip yra visiems įkyrėję, kad niekas jaunųjų nė nemano nuobodaus, vargšano ir be jokių šviesesnių pragiedrulių komunistinio gyvenimo propaguoti. Su režimu eina vien profesionalai agitatoriai, kurie tuo verčiasi ir iš to gyvena.

13. Sovietinis skurdas

Chruščiovo pasigyrimai, kad komunistai palaidosią kapitalizmą ir Vakarų demokratijas nieko neįtikino. Gyvenimas sako ką kita. Pelnas ir geri uždarbiai vilioja ne vien Vakarų

žmogų. Tolygiai to siekia sovietinis žmogus. Kai Vakarų Europos gerovė pakilo tiesiog pasakiškai trumpu laiku, nepaisant buvusių karo griuvėsių, tai mes savuosius turime išlaikyti siuntiniais iš čia. Ši padėtis griauna bet kokius sovietų teigimus, kad komunistinė sistema yra pranašesnė. Sovetų Sąjungoje šiuo metu yra vos trys automobiliai, ir tų daugis valdiški, vienam tūkstančiui gyventojų. Tuo tarpu Europoje jų yra 85, o JAV net 339. Šie duomenys įtikinančiai parodo, ko verta komunistinė sistema. Istorija ją minės nuosmūkių, klaikių dogmų ir vergijos santvarka.

14. Bergždžios pastangos

Gerai suprasdami šiuos sunkumus ir nesekmę, Kremliaus valdovai daro viską, kad pratęstų komunizmo dienas arba jo sutemas. Tuo tikslu kurstoma Laose ir Vietname, Venezueloje ir Bolivijoje, ir siekiama nugriauti esamą tvarką. Tolygiai yra braunamasi į mūsų pačių gretas. Ypatingai yra veržiamasi į mūsų organizacijas užtušuotu būdu. Siūloma kreipti visą dėmesį į kultūrinę veiklą, meną, raštiją, mokslą ir mesti svajonę apie laisvę tautai. Sovietiniai agentai puikiai žino, kad kultūriniai veikalai į Lietuvą nepateks, o svetimieji jų nesupras. Jie todėl komunistams nepavojingi. Priešingai, nukreipus išeiviją nuo politikos, bus sustiprinta neviltis, defetizmas ir susilpnintas laisvinimo darbas.

15. Ateities prošvaistės

Kaip tačiau komunistai besistengtų, ateitis yra laisvės pusėje. Komunizmas tėra pranašesnis teroru. Laisvojo pasaulio jėgos visais atžvilgiais yra stipresnės ir patvaresnės. Jo ūkiniai ištekliai yra nepalyginamai didesni, o karinis pasiruošimas atremtas į karių pasišventimą kovoti už laisvę ir laimėjimą. Jei Azijoje ir kaikur Afrikoje komunistams yra pavykę kiek išsiplėsti, tai vien tose šalyse, kur žmonės, dėl paprasto tamsumo ir skurdo, buvo netekę šviesesnės ateities vilčių. Kitur komunistų gretos sunyko ir jų politinė įtaka smuko. Tiesa, Sovietų politika yra veržli, bet Vakarų atsargesnė ir toliau numatanti. Vakarai nenori karo ir žmonių

aukų. Tuo tarpu, kai komunistinis pasaulis su tuo nesiskaito. Kartais Maskva laimi paskirus žygius, bet pralaimi pasitikėjimą ir šalininkus. Nei Kongo, nei Pietų Amerikoje, nei pagaliau pietryčių Azijoje komunistai draugų nepasidarė. Priešingai Pietų Amerika pabudo, Afrikos kraštai neįsivedė komunistinio režimo, o Indija ir jos kaimynai pamatė, kokie liūdni yra perdėto nuolaidumo komunistams vaisiai. Vakariečių ideologinis nusistatymas ir jų laisvės meilė taip pat yra nukreipti prieš komunizmą. Jei Amerikoje buvo galimi Hiss'ai liberalų pagimdyti tai šiandien nėra kito tokio krašto, kur būtų tiek daug antikomunistinių organizacijų, radijo ir spaudos, kaip Amerikoje. Visa tai atsirado be vyriausybės paramos ir skatinimo. Jei pernai mūsų laisvės reikalu buvo Kongrese tiktai Lipscomb-Kuchel rezoliucija, tai šiandien jų yra net keletas.

To, be abejo, neužtenka. Reikėtų, kad Vakarai pradėtų daugiau išnaudoti savo visokeriopą pranašumą kovoje su komunistais. Laukti, kad Sovietų Sąjunga evoliucijos keliu subyrėtų iš vidaus, pareikalautų perdaug laiko. Gal laikas ir neturi lemiančios reikšmės istorijos raidai, kaip teigia britų premjeras Macmillan, bet laikas gali išsemti ne vieno kovotojo kantrybę. Turime tad atmesti bet kokią evoliucijos ir kartu pasikeitimo teoriją. Jei laisvasis pasaulis nori demokratinės santvarkos pergalės, jis turi nedelsdamas įtempti visas savo jėgas pasauliniu mastu kovai su priešu. Dabartinieji sovietų sunkumai gali būti kuriam laikui išlyginti ir režimas pratęstas, jei Vakarai nieko nedarys, arba vien lopys pasitaikančias spragas. Nepamirškime taip pat, kad vidaus sunkumams užtušuoti raudonieji gali imtis karinių žygių, ką jie daug kur yra praktikavę. Taip atseitų laisvajam pasauliui daug brangiau.

16. Mūsų uždaviniai

Šios padėties akivaizdoje turime savo lietuviškajame fronte pasipriešinti apatijai, pasyvumui ir pastangoms suniveliuoti politinę veiklą tariamų kultūrinių interesų labui. Jei reikalaujame griežtesnių žygių iš Vakarų, tai tuo labiau turime parodyti, kad patys stipriau veikiame ir kovojame, o

ne vien pešamės, nesutardami dėl darbų, kurių niekas nevykdo.

Yra būtinai reikalinga, kad kiekvienas atiduotume savo duoklę tautos laisvės labui. Svarbu taip pat, kad visos mūsų organizacijos talkininkautų laisvinimo darbui, kurį veda VLIKas. PLB iš savo pusės turėtų įnešti daugiau darnumo į visuomenės tarpą. Mūsų diplomatams, be abejo, dera parodyti daugiau įstabumo ir stipriau reaguoti prieš bet kieno pastangas pasukti tarptautinius reikalus taip, kad Lietuvos laisvės byla nuo to nukentėtų. ALT ir panašios jai vietinės organizacijos turėtų pagyvinti pastangas savo kraštų vyriausybėms palenkti Lietuvos laisvės labui ir sustiprinti santykius su vietiniais įtakingais veikėjais, politinėmis organizacijomis, spauda, įstaigomis ir t. t. Reikia tik, kad šių mūsų organizacijų žmonės nepraleistų jokios progos, kongreso, parodos ar viešo mitingo Lietuvos reikalui kelti ir lėšoms laisvinimo darbui finansuoti. Tolygiai svarbu, kad mūsų spauda ir organizacijos suintensyvintų Lietuvos laisvės problemų svarstymą ir naujų būdų ieškojimą laisvinimo darbui pagyvinti. Nepamirština taip pat, kad kova dar gali užsitęsti. Turime tad išlikti veiksmingi tiek ilgai, kiek reikės ir paruošti tinkamų pakaitalų, kurie dabartiniesiems kovotojams pasitraukus, tęstų darbą ligi laimėjimo. Jei visa tai atliksime, tautai laisvę tikrai užtikrinsime.

⌘ ⌘ ⌘

Kiekvienas, kuris iš dieviškojo gerumo yra gavęs apsčią gėrybių dalį — ar tai būtų išorinės bei kūno, ar dvasios dovanos, — jas gavo pačiam sau tobulinti ir tuo pačiu laiku, kaip Dievo Apvaizdos tarnas, vartoti kitų naudai. — Tas, kuris turi talentą, — (sako Grigalius Didysis) — težiūri, kad jo nepaslėptų; kuris turi apsčiai gėrybių, težadina savyje gailestingumą ir dosnumą; kuris turi sugebėjimų, visomis jėgomis tesistengia savo patyrimu ir jo vaisiais dalytis su kaimynu.

Leonas XIII

Lietuvių Politinis Susiorganizavimas Tremtyje

S. RAUCKINAS

(Referatas, skaitytas LKDS konferencijoje Clevelande)

Neturėdami savo nepriklausomos valstybės, neturime nė galimybės vykdyti politikos. Bet Lietuvos išlaisvinimo pastangas, veiksmus ir konkrečius žygius esame įprate vadinti politiniu darbu, politine veikla.

Lietuvos išlaisvinimas yra vyraujantis politinis tikslas ir šiuo metu mus visus įpareigojantis uždavinys dirbti, kad tautai laisvė ir valstybei nepriklausomybė būtų kuo greičiau grąžinta. Tam tikslui siekti ir konkretiems uždaviniams atlikti, reikalinga sutelktinių jėgų, organizacijos, apjungiančios dirbančiųjų pastangas, vadovaujančios išlaisvinimo kovai ir kaupiančios reikalingas priemones tai kovai tesėti.

Lietuvos išlaisvinimo byla užsitęsė ir nežinia, kada ji bus laimėta. Esame verčiami laisvinimo kovos tęsimą planuoti ilgesniam laikotarpiui. Negalime tenkintis neplaninga partizanine veikla ar remtis pasenusiais metodais, teisinantis, kad tai įprasta, susigyventa. Kaip ir kitose veiklos srityse, taip ir politinėje Lietuvos laisvinimo kovoje, negalime atsilikti nuo pažangą darančio gyvenimo ir sustingti praeities pervertinime. Prasmingai šių dienų veiklai pagrįsti, nebepakanka kadaise vartoto metodo, daleidžiant, kad tada jis buvo vienas geresnių.

Lietuvos išlaisvinimo kova nėra nė pramoga nė keno išimtina privilegija, bet mūsų visų tautinė pareiga. Tą pareigą atliekant turime išjungti savo asmeninius ar grupinius interesus siekiamojo tikslo naudai. Be šitos sąlygos neįmanomi bendri žygiai, suderinta veikla, mažiausia, bent kiek glaudesnis bendradarbiavimas. Jų vietoje atsiranda nesklandumų, nesutarimo ir prieštaravimų. Daug tarpusavio nesusipratimų išvengtume, jei Lietuvos laisvinimo bare pasisektų sudaryti vieningą ištisinį kovos frontą, įrikiuojant į jį visas gyvasias lietuvių organizacijas, kurios savo veikla prisideda prie bendrų pastangų už Lietuvos išlaisvinimą.

Vieningumo reikalą principe visi pripažįstame. Nesutariame tik kompetencijos, organizacijos, metodo ir kitais antraeiliais klausimais. Užtad iki šiol nesugebėjome sudaryti patenkinamų sąlygų vyraujantiems politiniams veiksniams veikti.

Vliko vieta Lietuvos laisvinimo byloje.

Nelemtų nesusipratimų turėjome praeityje ir dabar turime pačiose veiksnių viršūnėse. Eilę metų užsitęsęs Vliko-diplomatų nesutarimas nieko gero nedavė nė vienai šaliai, tik buvo žalingas Lietuvos reikalui. Dabar vėl iš Vliko išėjusių grupių separatinė veikla nė davė, nė žada duoti naudos laisvinimo darbui pagyvinti ar išplėsti. Priešingai, įneša nesklandumo, skaldo negausias dirbančiųjų jėgas ir skirsto lietuvių visuomenę į Vliką remiančiųjų ir jam nepritariančių grupes.

Pagal savo prigimtį ir sudėtį Vlikas turėjo ir kompetencijos ir autoriteto atstovauti lietuvių tautos interesams bei vadovauti laisvės kovai. Tremtyje jis buvo atkurtas tuo pačiu pagrindu, tik vėliau papildytas Vilniaus Krašto lietuvių ir Mažosios Lietuvos atstovais. Tas funkcijas Vlikas vykdė ir tebevykdo iki šiol. Išėjusios iš Vliko grupės jo statuso nepakeitė. Vlikas laikosi tų pačių principų ir siekia tų pačių tikslų, kuriuos jis aptarė 1944 m. vasario 16 d. atsišaukime į lietuvių tautą. Bet faktas, kad išėjusios grupės nebederina savo veiksmų su Vliko veikla, kad jos randa reikalo pabrėžti savo skirtingus nusistatymus Vliko pozicijai ir kad neberanda išeities iš esamos nenormalios padėties, reikia ieškoti naujų kelių tą nenormalumą pašalinti. Neįtikima, kad nebūtų galima nesutarimo priežastis išsiaiškinti, esamas kliūtis pašalinti ir surasti bendrą pagrindą sutartinai dirbti. Tuo klausimu konferencija turėtų pasisakyti.

Atskirų kraštų politiniai veiksniai.

Vliko padėtį komplikuoja ir kita aplinkybė, tai neturėjimas atskiruose kraštuose politinių veiksnių, kurie būtų arba Vliko padaliniai arba kitokiu pagrindu susikūrę veiksniai, pripažįstą Vliką kaip Lietuvos išlaisvinimo kovai vesti vy-

riausį organą. Tokie atskirų kraštų lietuvius apjungiantieji politiniai veiksniai įgalintų Vliką veikti visuotiniu mastu ir žymiai efektingiau paveikti tų kraštų viešąją nuomonę, valdžios žmones, parlamentų atstovus ir tų kraštų ambasadorius Jungtinėse Tautose. Atskirų kraštų politinius veiksnius galėtų sudaryti vietos lietuvių organizacijos, panašiai kaip JAV sudaryta Amerikos Lietuvių Taryba. Tuo tarpu dabar tik kaikuriuose kraštuose tėra įvairios paskirties organų, kurie gyvam reikalui atsiradus, imasi iniciatyvos veikti ir politinėje srityje. Daugelyje kraštų lietuviai visai neturi panašių politinei veiklai vadovauti organų. Jei esamų atskiruose kraštuose politinių veiksnių negalima apjungti į vieną politinės organizacijos sistemą, tai reikėtų paieškoti kelių, kaip jų veiklą suderinti su Vliko vedama linija.

Lietuvių Bendruomenės rolė Lietuvos laisvinime.

Kai kuriuose kraštuose, kur niekas nesiėmė iniciatyvos sudaryti lietuvių politinių veiksnių, tą pareigą yra pasiėmę vietiniai Liet. Bendruomenės organai. Tai jie daro išeidami iš Lietuvių Chartos raidės ir dvasios, neribodami savo veiklos vien lietuvybės išlaikymo ir lietuvių kultūros ugdymo rūpesčiais. Toks Liet. Bendruomenės įsijungimas į atskirų kraštų lietuvių politinę Lietuvos laisvinimo veiklą turėtų būti vertinamas teigiamai. Iš kitos pusės, negalima pritarti Liet. Bendruomenės pretenzijoms perimti krašto lietuvių politinio atstovavimo ir vadovavimo funkcijas tuose kraštuose, kuriuose tą darbą dirbą kiti veiksniai, kaip pav. JAV Amerikos Lietuvių Taryba. Nėra nė gyvo reikalo, nė pateisinamo pagrindo tokį veiksnį panaikinti arba įjungti jį į krašto Liet. Bendruomenės rėmus. Kol Liet. Bendruomenė nepajėgia išaugti iš ribotos organizacijos rėmų į visuotinumą, apimantį visus gyvuosius krašto lietuvius, mažiausia, nėra aktualu veržtis į tokią sritį, kurioj dirba kiti veiksniai. Lietuvių Bendruomenė daugiau pasitarnautų Lietuvos laisvinimui, jei per savo atstovus, kad ir išimtinėm sąlygom, įsijungtų į Amerikos Lietuvių Tarybą. Aišku, kad atstovauti kurio nors krašto lietuvius ir vadovauti jų politinei veiklai Lietuvos išlaisvinimo byloje, tegali tik vienas kuris veiksnys, nekeli. Tik reikia, kad toks veiksnys būtų sudarytas kuo pla-

čiausiu organizacijos visuomenės pagrindu, turėtų jos pripažinimą ir pajėgtų atlikti pavestus jam uždavinius. Krašto Liet. Bendruomenės atstovų įsijungimas į tokio veiksnio sudarymą, būtų didelė parama Lietuvos laisvinimo akcijai sustiprinti.

Amerikos Lietuvių Tarybos — ALTo klausimas.

Principe pasisakydami už Altą, kaip JAV lietuvių politinį veiksnį, tuo neneigiame kitiems nė teisės nė pareigos dirbti Lietuvos laisvinimo darbą. Tik pripažįstame, kad tam darbui vadovauti ir šio krašto lietuvius politikai atstovauti laisvinimo bare yra pavesta Amerikos Lietuvių Tarybai. Antra, Altas nėra sukurtas kokiai nors separatinei veiklai vystyti, bet vienai ir tai pačiai Lietuvos išlaisvinimo kovai šiame krašte vesti, kokią veda Vlikas visuotiniu mastu. Ir treča, nors Altas tėra tik šio krašto lietuvių sukurtas veiksnys, dėl savo raktinės pozicijos, jis neša didelę dalį atsakomybės moraliai ir ypatingai medžiaginiai remti visą laisvinimo kovą, nežiūrint kur ji yra vedama.

Altui tenkantiems uždaviniams atlikti, reikalinga suburti jame kuo gausiau prityrusių darbo jėgų, suorganizuoti reikalingą aparatą ir sutelkti būtinų priemonių ir lėšų veiklai išplėsti. Dabartinio Alto nelaikome tobula institucija, kuri patenkintų dedamus į jį lūkesčius. Užtat ir šioje konferencijoje skirta vietos ir laiko Alto klausimą iškelti ir pasisakyti.

Altą sudarančios šešios organizacijos šiandien nebeapjungia visų šio krašto organizuotų lietuvių. Gal prieš 20 metų tai buvo logiška, teisinga ir praktiška, išeinant iš ano meto turėto lietuvių visuomenės susigrupavimo. Dabar padėtis yra kitokia. Per paskutinius du dešimtmečius lietuvių visuomenė progresavo, persigrupavo, pasipildė naujomis organizacijomis. Ypatingai jaučiamo pakitėjimo įnešė paskutiniojo dešimtmečio naujoji ateivių banga — tremtiniai. Jie nesutapo su anksčiau atvykusiais imigrantais, bet ir nepasimetė svetimųjų masėje. Į šio krašto lietuvių gyvenimą jie įėjo su savom atsiveztinėm ir čia naujai sukurtom organizacijom. Tuo tarpu Altas pasiliko užsikonservavęs pirmykštėje formoje, apsidraudęs nuo reformų statutais, vėliau tradicijom ir kvalifikuotos daugumos garantijomis.

Kai nėra galimybės įsijungti į Altą pavieniams asmenims rinkimų keliu ir naujai išaugusioms organizacijoms statutiniu keliu, daugelio nebetikima, kad Altas būtų visus šio krašto lietuvius apjungiantis, visus atstovaujantis ir turintis pakankamo pagrindo visų šio krašto lietuvių vardu reikšti politinį nusistatymą Lietuvos laisvinimo klausimais. Netenka stebėtis, kad visuomenėje auga pažiūra, jog Altas yra pasidaręs uždara organizacija, kuri į visuomenės keliamas pastabas nekreipia reikiamo dėmesio, lyg Altas būtų ne visuomeniniu pagrindu sudarytas veiksnys, bet pats sau teises kuriantis organas.

Pirmoj eilėj Altas ypatingai traktuoja kai kuriuos lietuvių politinius sambūrius ir net patį Vyriausią Lietuvos Išlaisvinimo Komitetą. Pagal siekiamą tikslą ir naudojamas priemones, Altas yra JAV lietuvių politinis organas. Dirbdamas politinį darbą, Altas iki šiol nematė net reikalo užmegsti kontaktą su šiame krašte virš dešimtmečio veikiančiais kai kuriais politiniais sambūriais, kurie Lietuvos išlaisvinimo fronte yra aktyvūs dalyviai. Jų atstovai sudaro Vliko sąstatą. Vliko sesijose tų sambūrių centrų atstovai nustato Lietuvos laisvinimo bylos gaires, aptaria veiklos metodus bei numato naudotinas priemones uždaviniams atlikti. Vadinasi, politiniai lietuvių sambūriai ne tik aktingai dalyvauja laisvinimo darbe, bet ir neša atsakomybę už pasekas. Vlikas veikia visuotinu mastu, neišskiriant nė Jungtinių Amerikos Valstybių. Ir JAV-se veikią lietuvių politiniai sambūriai taip pat neša atsakomybę ir už šio krašto politinio organo veiksmus, kaip bendro kovos fronto dalinio. Todėl Alto ikišiolinis laikymasis Vliko ir ypatingai kai kurių politinių sambūrių atžvilgiu yra vargiai pateisinamas. Tuo keisčiau, kad Altą sudarančiųjų grupių tarpe yra taip pat politinių sambūrių, gi kiti panašūs sambūriai apeinami, lyg iš jų iš viso šiame krašte nebūtų.

Lietuvių politiniai sambūriai šiame krašte veikia legaliai. Be mažų išimčių juos sudaro JAV piliečiai. Jie visi siekią vieno ir to paties vyriausio tikslo — Lietuvos nepriklausomybės atstatymo. Kai kam gali atrodyti, kad Alte esantieji politiniai sambūriai yra daugiau amerikiniai, kai tuo tarpu kiti yra iš Lietuvos atvežtiniai. Pirmiausia ne visai taip. Į pir-

muosius atvykę tremtiniai ne tik įsijungė, bet ir į vadovaujančius postus įėjo, gi antruosius papildė visa eilė senesniųjų ateivių ir čia gimusių lietuvių. Antra, kalbamų politinių sambūrių negalima vertinti pagal tai, kiek jie yra amerikiniai ir kiek kitokios kilmės. Altas yra sukurtas ne šio krašto piliečių nuotaikoms pataikauti, bet Lietuvai laisvę atkovoti. Jo uždaviniu nėra amerikinius lietuvius privilegijuoti, o kitiems teises paneigti. Altas turi apjungti visus organizuotus lietuvius laisvinimo darbui dirbti, nerūšiuojant jų pagal priklausymą vienam ar kitam politiniam sambūriui, jei jie yra pozityviai apsisprendę už laisvę ir nepriklausomą Lietuvos valstybę.

Politiniai sambūriai šiame krašte yra vienintelės lietuvių politinės veiklos tarsi mokyklos, kuriose bręstančioji karta turi progos savo talentą politinėj veikloj išbandyti, ūgdyti ir brandinti. Politinių sambūrių veikloje yra daugiau nei kur kitur galimybių įsisąmoninti ir susigyventi su Lietuvos valstybės nepriklausomybės idėja ir konkrečiu darbu įsijungti į tos idėjos įgyvendinimą. Tik Lietuvos valstybės nepriklausomybės idėjai prigijus jaunojoj kartoj, bus pagrindo tikėti, kad ir kova už Lietuvos išlaisvinimą bus vedama iki galutino laimėjimo, nežiūrint kaip ilgai reikės ją vesti.

Altui, tą kovą vedančiam JAV lietuvių maštabu, nėra jokio pagrindo ir reikalo izoliuotis nuo krašte legaliai veikiančių lietuvių politinių sambūrių. Priešingai, kaip politiniam veiksniui, jam yra būtina turėti tų sambūrių paramą laisvinimo darbe. Politiniai sambūriai savo gretose turi daugiau politikoj prityrusių žmonių, negu kuri kita organizacija. Užtat Altas, kaip politinis veiksnys, pirmoj eilėj turėtų būti sudarytas iš visų politinių sambūrių atstovų, ne kaip dabar kad sudarytas tik iš kai kurių politinių grupių.

Kitas aktualus reikalas, tai Alto organizacijos tinklo klausimas. Dabartinis Alto skyrių — tarybų tinklas yra visiškai nepakankamas bent kiek platesnio masto politinei laisvinimo veiklai išvystyti. Daugelyje lietuvių kolonijų nėra ne tik skyrių, bet nė įgaliotinių. Tie patys neskaitlingi skyriai - tarybos savo veiklą riboja metiniais švenčių minėjimais, metinių konferencijų sušaukimu ir tomis progomis aukų parinkimu. Platesnės apimties laisvinimo veiklos organizavimu ir

gyvinimu vietos skyriai nesiima iniciatyvos ir nejaučiama, kad jie būtų inspiruojami tai daryti iš Alto Vykdomojo Komiteto. Šiame plačiai lietuvių kolonijomis nusėtame krašte turėtų ir galėtų būti platus Alto organizacijos tinklas su skyrių iniciatyva vietos lietuvių politinei veiklai vesti. Netenka stebėtis, kad kitos organizacijos ar specialiai sudaryti komitetai imasi tokio darbo, kuris turėtų būti atliekamas Alto ar jo padalinių. Turime faktų, kad Altas kitų iniciatyvos ne tik neremia, bet bando neigti.

Neturėdamas savo organizacijos tinklo, Altas neįstengia pereiti į efektingą ofensyvą. Kur pasireiškia akyvaizdžiai neužpildytos spragos, ten kiti imasi darbo, kaip pav. Lietuvių Studentų Sąjunga, leisdama Lituanus, arba Lietuvos Vyčiai, kas metai parašydami tūkstančius laiškų Lietuvos bylą liečiančiais klausimais.

Dar vienas aktualus klausimas, tai Alto finansai. Lietuvos išlaisvinimo kovai finansuoti jokių ypatingų fondų neturime. Vienintelis būtinoms lėšoms įsigyti šaltinis, tai mūsų pačių sudedamos aukos. Ikišiolinis laisvinimo darbas tesirėmė tik surenkamomis aukomis. Neatrodo, kad ir ateity kitokių šaltinių atsirastų. Lėšų telkimas visu sunkumu atitenka atskirų kraštų veiksniams, ar tai būtų Vliko talkininkai Tautos fondo naudai, ar Lietuvių Bendruomenės vietiniai padaliniai, ar kitokiu pagrindu sudaryti veiksniai.

Aišku, kad JAV lietuvių veiksniui — Altui tenka ypatinga pareiga lemiančiai prisidėti prie laisvės kovos finansavimo, nors nuo tos pareigos nė viena pasaulio lietuvių kolonija neturėtų jaustis esanti laisva. Tad Altui tenka didelė atsakomybė už aukų planingą surinkimą ir tikslingą jų paskirstymą. Retas kuris iš aukotojų aukoja savo iniciatyva. Reikia sudaryti progų ir net asmeniškai vis priminti aukojimo pareigą.

Aukų rinkimas Lietuvos išlaisvinimui JAV yra apgailėtinoj padėty. Jokio aukų rinkimo plano bei organizacijos nėra. Vienintelės progos aukoti, tai Vasario Šešioliktosios ir Birželio įvykių minėjimai. Kas juose nedalyvauja, jaučiasi lyg neprivaląs aukoti. Prie dabartinės padėties gaunamų aukų sumos didele dalimi priklauso nuo rengėjų pajėgumo suruošti įspūdingus minėjimus. Jei kokios pašalinės jėgos su-

kliudo tokius minėjimus suruošti, gaunama pastebimai mažiau aukų. Be to, daugelyje vietovių tuos minėjimus ruošia kitos organizacijos, dažniausiai vietiniai Lietuvių Bendruomenės organai. Prie dabartinių įtemptų tarpusavio santykių nė aukų rinkimas nėra normalus, nė yra tikra, kad surinktos aukos atiteks Altui. Be savo organizacijos tinklo Altas liekasi nebepajėgus įmanomesnį aukų rinkimą pravesti ir būtinų lėšų laisvinimo kavai parūpinti. Jei reikalai nebus palankiai išspręsti, aukų rinkimas gali būti suparaližuotas, statant į pavojų visą laisvinimo darbą. Tai ką dabar begaunama, nebepakanka didesniems paties Alto darbams atlikti. Tuo tarpu JAV lietuviai galėtų žymiai efektingiau paremti visą laisvės kovą. Toks aukų sumažėjimas neatitinka nė šio krašto lietuvių visuomenės politiniam nusistatymui Lietuvos išlaisvinimo atžvilgiu nė jų finansiniam pajėgumui. Visuomenėje yra daugiau idealizmo ir didesnio pajėgumo laisvinimo darbą paremti. Trūksta tik tarpusavio sutarimo, glaudesnio bendradarbiavimo ir gyvesnės veiklos aukų vajų pravesti.

Alto reformos klausimas.

Kad ir trumpai peržvelgę dabartinio Alto sudėtį, jo organizaciją ir piniginius reikalus, matėme kad Altas yra pasidaręs daugiau uždara organizacija nei visų lietuvių organizuotą visuomenę atstovaujantis veiksnys. Antra, kad Altas neturi pakankamo organizacijos tinklo, be kurio nėra galimybės išplėsti veiklą daugelyje lietuviškų kolonijų. Ir trečia, kad aukotojų ir sudedamų aukų mažėjimas didele dalimi yra Alto nepajėgumo ir tarpusavio nesutarimų pasėka. Tuos negalavimus lietuvių visuomenė jaučia ir mato, kad esama padėtis nėra patenkinama, veik visi pripažįsta, tik ne visi vienodai sutaria, kokių priemonių imtis, tiems negalavimams pašalinti. Periodinėje spaudoje Alto reformos klausimu pasisakyta ne vienodai. Vieniems, atrodo, pakaktų vidujinio pasitvarkymo, kiti reikalauja radikalesnės reformos. Veik visi sutaria, kad reformos klausimas yr pribrendęs ir nebeatidėliojamas.

Kaip ta reforma pravestina ir kokios apimties ji turėtų būti, tai jau studijų, svarstymų bei diskusijų keliais surasti geriausią ir visiems priimtiną formulę. Esminiu Alto refor-

mos punktu yra jo sudarymo būdas, remiantis platesne baze, negu kad dabar sudarytas. Į Altą sudarančių grupių sąstatą turėtų įeiti visos šio krašto lietuvių centrinės organizacijos, kurios savo veikla apima bendruosius lietuviškuosius reikalus. Iš jų tarpo neturėtų būti išskirtos ir politinės organizacijos, apie kurias buvo išsitarta jau ankščiau. Atskiru klausimu galėtų būti Alto ir JAV Lietuvių Bendruomenės santykių nustatymas.

Lietuvių Bendruomenė turi platų organizacijos tinklą. Jos padaliniai daugelyje lietuvių kolonijų organizuoja Vasario Šešioliktosios ir Birželio tragiškųjų įvykių minėjimus, renka Lietuvos laisvinimui aukas ir savo imponuojančiais žygiais lietuvių kultūros bare, stiprina ir ugdo lietuvių tautinį sąmoningumą, tą stipriausią ramstį teigiamai apsispręsti kovoti už laisvos ir nepriklausomos Lietuvos valstybės atstatymą. Lietuvių Bendruomenės talka Altui Lietuvos išlaisvinimo kovoje yra ypatingai vertinga. Jos atstovų įsijungimas į Altą pašalintų dabartinę įtampą ir padėtų išspręsti daugelį klausimų, dėl kurių praeityje turėta ne mažai nesusipratimų. Jei JAV Liet. Bendruomenė apsispręstų savo atstovų į Alto sudėtį nedeleguoti, reikėtų padaryti visą, kad tie du organai pasiektų įmanomą susitarimą ir savo veikla vienas kitą remtų, ne varžytųsi.

Viena dabartinį Altą sudarančių grupių vadovybė — ALRKF Centro Valdyba — Alto reformos klausimu jau pasisakė ir teigiamai pasisakė. Tikėkime, kad ir kitos grupės pasisakys. Tuo klausimu turėtų pasisakyti lietuvių centrinės org-jos ir politiniai sambūriai, kaip jie žiūri į Alto reformos klausimą. Jei Altą sudarančios grupės dėl jo reformos negalėtų susitarti, anksčiau minėtos organizacijos turėtų paremti reformoms pritariančias grupes ir kartu su jomis paruošti Alto reformos projektą būsimam Alto kongresui, kuriame reformos reikalas būtų sprendžiamas.

Alto klausimo sėkmingas išsprendimas būtų sektinu pavyzdžiu ir kitų kraštų lietuviams sudaryti panašius politinius veiksnius Lietuvos išlaisvinimo kovai organizuoti ir jai vesti. Tuo būdu pašalinta laisvinimo fronte spraga, jaučiama tuose kraštuose, kuriuose panašių veiksnių nėra.

LIETUVOS LAISVINIMO PROBLEMOS IŠ INSTITUCINIO - ORGANIZACINIO TAŠKO

A. J. KASULAITIS

(Referatas, skaitytas Lietuvos laisvinimo klausimais simpoziume Clevelando visuomenės susirinkime)

Lietuvos laisvinimo šiandieninėje konjunktūroje visu aštrumu yra iškilusi pati pagrindinė problema: politinio emigranto egzistencijos esmės suvokimas. Problema yra esminė, tad būtina esminio sprendimo. Tokio sprendimo, kuris savo gilumu ir apimtimi atitiktų problemos gylį ir plotį. Ir netokio, kuris tik paviršiumi žvilgėtų, o iš tikrųjų pasiliktų nieko nekeičiąs, nieko netobulinąs.

Tarp laisvo individo, egzistuojančio tam tikrame laikotarpyje, geografinėje vietoje ir politinėse sąlygose, ir jo institucijų ir organizacijų visuomet yra priklausomybinis ryšys kūrinio ir kūrėjo prasme. Todėl turėtų būti nenuostabu, jog ir mūsajame laisvinimo darbe mus slėgiančios problemos yra ne tik metodinio, organizacinio, bet esminio, egzistencinio pobūdžio. Mūsų tad pastangos ir mąstymai tik tuomet bus prasmingi, kai mes suvoksime pirmiausia ne kūrinio mechaniką, bet kūrėjo uždavinį ir jo tikslą.

Šio referato pagrindinis tikslas ir yra kiek galint išsijungti iš paviršutiniškumo srovės ir trumpai pažvelgti į dalyko esmę. Tai vienintelis kelias į teisingus sprendimus. Kito kelio nėra. Šis referatas volens nolens yra kritikinio pobūdžio. Ir referentas, kuris išpažįsta Lincolno kritiko aptarimą: "tik tas turi teisę kritikuoti, kas turi širdį padėti", jaučiasi turįs bent truputį moralinės teisės pasinaudoti kritiko privilegija.

Kai kalbame apie politinio emigranto egzistencijos esmės suvokimą, mes norime pabrėžti politinio emigranto terminą. Tai yra būtina, nes mums šiuo atveju nerūpi žmogus ir

jo problemos apskritai, bet politinis emigrantas specialiai. Mes gi ir esame griežtąja tų žodžių prasme politiniai emigrantai. Mūsų darbas, idėjos, tikslas, uždavinys tiek, kiek turi ryšio su Lietuva ir jos laisvinimu, yra to fakto neatsiejamai riboti. Iš to visų pirmiausia kyla mūsų santykio su tauta klausimas. Mūsų kaip individų ir kaip organizuoto junginio. Koks gi yra tas santykis? Nuomonės čia skiriasi ne tik vienų nuo kitų, bet ir tuose pačiuose žmonėse laikui bėgant. Vieni tariasi esą tremtiniai, kiti tą santykį normuoja turimos pilietybės kriterijumi, dar kiti to ryšio visai nemato. Tačiau, kartoju, iš tikrųjų mes esame politiniai emigrantai: dalelė tautos, įsikūrę svetimose žemėse. Mūsų ryšys su tauta yra dvigubas: moralinis, kaip tautos narių, ir teisinis, kaip pavergtos tautos valios reiškėjų. Normaliose sąlygose, tautai esant laisvai ir valstybei nepriklausomai, tas ryšys tėra tik moralinis, neturįs nei politinio nei teisinio aspekto. Tuo atveju išeivis tėra tik emigrantas, duoninis pabėgėlis. Tačiau tautinės nelaisvės metu šis ryšys įgyja dar politinį - teisinį charakterį. Betgi politinė-teisinė sfera yra ribota, ir jos riba yra tautos valia ir tos valios laisvo pareiškimo galimybės. Kitais žodžiais, politinė emigracija iš esmės ne tik turi teisę, bet ir pareigą vykdyti tautos politinę valią, jai pačiai to negalint. Tačiau šios politinės valios vykdymas laisvinimo prasme bet kokiose sąlygose nėra nei partizaninio-individualinio pobūdžio, nei netvarkingo anarchinio charakterio. Laisvoje valstybėje politinė bendruomenė tautos politinę valią vykdo per laisvai renkamus savo atstovus, kuriuos į rinkimus išstato politinės partijos. Politinė partija tad yra viena pačių pagrindinių politinės demokratinės savivaldos sudedamųjų dalių, ir ji tokia bus, kol žmogus - pilietis bus laisvas mąstyti ir kurti laisvai. Politinės emigracijos sąlygose kaip nėra sumažėjusi politikos reikšmė, taip nėra sumenkėjusi ir politinės partijos svarba. Todėl tenka laikyti, jog viena iš didžiųjų klaidų kaip tik ir yra nepateisinamas politikos nuvertinimas ir jos sąskaiton nenuilstamas žaidimas vadinamąja kultūra, kurios sąvoka yra tiek išplėsta ir subendrinta iš vienos pusės ir tiek susiaurinta ir specializuota iš kitos, jog ji dažnai nustoja bet kokios prasmės ir yra naudojama bet kokios problemos profanacijai, ne sprendimui.

Šitasai politikos ir jos institucijų nuvertinimas ir vadinamojo kultūrinio sektoriaus ir jo institucijų suabsoliutinimas yra ypatingai kenksmingas lietuvių politinės emigracijos minties ir darbo konjunktūroje, ir kaip tik dėlto, jog lietuvių politinė emigracija ir Lietuvos valstybės teisinis statusas yra skirtingas nuo kitų tautinių emigrantinių grupių. Jei lenkai, rumunai, bulgarai ar kubiečiai politiniai emigrantai bent tarptautinėje bendruomenėje yra atstovaujami nors jėga primestų vyriausybių, lietuvių tautos ir Lietuvos valstybės teisės yra iš vienos pusės visiškai panaikintos, iš kitos ji (Lietuva) naudojasi pačia didžiąja teise — jos pavergimo nepripažinimu iš visos eilės valstybių pusės. Tą faktą simbolizuoja einanti pareigas laisvos Lietuvos diplomatija. Dar daugiau, kaip minėjome, politinė emigracija turi ne tik teisę, bet ir pareigą vykdyti tautos politinę valią, jai pačiai to negalint, jai esant nelaisvėje. Ši didi pareiga ir milžiniškas darbas ir emigracijoje naudojasi, nors ir apribotais, bet iš esmės tais pačiais civilizuoto žmogaus įrankiais: tvarka, disciplina, institucijomis, darbo padala, atstovavimo principu. Šie įrankiai yra tiek seni, kiek senas yra pats žmogus, ir tiek nauji, kiek žmonės įstengia tarpusavius santykius bet kokioje plotmėje pagrįsti ir tvarkyti naujesniais ir geresniais receptais už buvusiuosius. Šiandieninė politinė emigracija volens nolens naudojasi ir privalo naudotis šiais įrankiais. Iš čia institucijos, organizacijos, komitetai, planai, darbo padala ir kt. Tik lietuvių politinė emigracija ir čia yra laimingesnė ir, būtent, ji turi politinį organą, kuris turi ne tik moralinę teisę atstovauti tautos politinę valią, kurią turi iki tam tikro taško visi politiniai emigrantai, bet ir teisinę galią politinės valios vykdymui vadovauti ir atstovauti. Teisę, kurią pati tauta jam yra suteikusi ir keliais atvejais patvirtinusi. Ši teisinė galia ir pareiga yra suteikta, patikėta ir uždėta Vyriausiamjam Lietuvos Išlaisvinimo Komitetui ir niekam kitam.

Apie teisę vadovauti ir atstovauti užsiminėm ne atsitiktinai. Visos ankstesnės pastabos kaip tik ir buvo VLIKo teisinei galiai paryškinti. Viena, be organizacijos, be tvarkos, be išmintimi paremtos drausmės, jokių ryškesnių rezultatų pasiekti negalima. Antra, nežiūrint, kas Lietuvos laisvinimo

darbą dirbs, be vadovavimo ir atstovavimo neapsieis. Trečia, nūdienė Lietuvos laisvinimo krizė iš esmės yra vadovavimo ir atstovavimo krizė Šis trečias faktas yra iš tikrųjų raktinis. Juk nepaslaptis, kad Pasaulio Lietuvių Bendruomenės vadovybės pastangos aktyviau įsijungti į Lietuvos laisvinimo darbą kaip tik nukrypo ne į to darbo suaktyvinimą (PLB šį darbą daugiausiai netiesioginiai, o kartais tiesioginiia jau seniai dirba), bet į to darbo vadovavimą ir teisę atstovauti pavergtos Lietuvos politinei valiai. Tokiai kryptčiai pateisinti ir pagrįsti yra pateiktas visas glėbys argumentų, kurie, deja, nedaro rimto įspūdžio. Tiek reikalavimas rinkimų, tiek bandymas dengtis tautos suvereniteto vykdymu, tiek tariamo visuotinimo turėjimas yra klaidingos koncepcijos, negalinčios pateisinti neatsakingus užsimojimus ir troškimus. Lietuvių Bendruomenės organizacija yra didelės svarbos faktas mūsajame gyvenime, be kurio jau dabar būtų sunku įsivaizduoti lietuviškąją išeiviją. Tik ji, kaip ir kitos institucijos ir organizacijos, yra ribota pačioje savo prigimtyje ir įvairiuose savo aspektuose; prigimtyje, galioje, moralinėje teisėje ir t.t. Jos uždaviniai yra didžiai platūs ir labai kilnūs. Vienas didžiųjų jos darbų yra Lietuvos laisvinimas, kur reikia, netiesioginėmis, kur būtina, tiesioginėmis priemonėmis. Laisvinimo darbas jos kūrėjų yra įrašytas į jos tikslus ir uždavinius. Laisvinimo darbas yra didžioji jos pareiga kaip didžiosios mūsų organizacijos, turinčios tikslą apjungti visus lietuvius — išeivius ir politinius emigrantus. Tik, kaip ji neturi teisės tvarkyti visos eilės kitų žmogiškos veiklos sričių, taip ji neturi teisės nei atstovauti nei vadovauti politinei tautos valiai. Tai yra kitos prigimties institucijų teisė ir pareiga. Tai yra politinės bendruomenės, politinių junginių ir VLIKo sfera. Tiesa, jau dabar, o ateityje dar dažniau įvairiems PLB padaliniams tenka ir teks imtis tiesioginio vadovavimo viename ar kitame Lietuvos laisvinimo bare, viename ar kitame krašte. Tas yra natūralu. PLB turi ne tik teisę, bet ir pareigą kurti organizacijas politiniam Lietuvos laisvinimo darbui dirbti ten, kur jų dėl vienos ar kitos priežasties nėra. Tačiau toki junginiai turi jausti savo atsakomybės ribas, kai reikalas eina apie pavergtos Lietuvos politinės valios vykdymo vadovavimą ir atstovavimą.

Iš kitos pusės VLIKas jautė ir jaučia pareigą palaikyti su PLB kuo glaudesnius santykius. Jis tuos santykius stengsis dar glaudinti ateityje, ko reikalauja išmintis: būtų klaida nepaisyti bendrinės institucijos, kuri turi tokį milžiniškai svarbų uždavinį — apjungti pasaulio lietuvius į kieto granito vienetą. Tarpusavė pagarba ir talka — tai vienintėlis kelias VLIK ir PLB darniam sugyvenimui ir bendram darbui.

Kitokioje plotmėje stovi iš VLIKo išstojusių ar jame turinčių teisę dalyvauti, bet nedalyvaujančių politinių sambūrių reikalas. Tai pati didžiausia žaizda laisvinimo bare. Eilę metų žėruojanti tarpusavės kovos ir trinties ugnis dabar jau po truputį blėsta. Yra labai viltingų ženklų iš abiejų pusių. VLIKe nedalyvaujančios grupės ir atskiri jų nariai yra padarę labai konkrečių darbų, pro kuriuos nei tylomis, nei be pasitenkinimo praeiti negalima. Tačiau po tiek metų jau vis sunkiau darosi suprantamas tų grupių kietas užsispyrimas VLIKo prigimties klausimu. (Metodai yra tik kelintos eilės klausimas, ir nei VLIKas, nei niekas kitas, tobulumu, deja, pasigirti negali). Čia ypatingai žymėtini du faktai. Vienas — VLIKas yra visų politinių grupių organas. Jis neturi teisės ir negali būti tik vienos ar kitos grupės ar kelių grupių expozitūra ir žaislas. VLIKas yra visos tautos politinės valios reiškėjas ir vykdytojas. Visos grupės jame yra šeimininkės ir turi tas pačias teises, privilegijas ir pareigas. Jei jo darbe ir santykiuose įvyksta nenormalumų, tai tik žmonių netobulumo ir darbo milžiniškumo išraiška, bet ne prigimties trūkumas. VLIKas yra padaręs klaidų, kaip jų esame padarę mes visi, tik ne tos klaidos tiek skaudina, kiek jų suabsoliutinimas iš vienos ar kitos pusės.

Antras faktas — nedalyvaujančių politinių grupių grįžimas grąžintų pusiausvyron visą laisvinimo darbą, kaip niekas kitas. Iš Lietuvių Bendruomenės būtų išimta laiko bomba, kuri grąso ją susprogdinti. Spauda, išsivadavusi ir kartais labai jau griežto spaudimo, galėtų laisvesnėmis diskusijomis vanoti klaidas, ko ji dabar bijo, nes bet koks objektyvesnis jos žodis grąso atimti būrį įkaitusių rėmėjų ir skaitytojų. Jaunesnioji karta, spaudžiama aplinkos, ieško pagrindo ir pasiteisinimo nedirbti lietuviškajam interesui. Vienybei esant, ji to pasiteisinimo taip lengvai nesurastų. Svar-

biausia gi, laisvinimo darbas neproporcingai sustiprėtų, nes netik grįžusios jėgos, bet ir esančios išsilietų nauja energija.

Vėl kitoje plotmėje stovi ALTo klausimas. Normaliose sąlygose, jei emigracines sąlygas iš viso galima pavadinti normaliomis, tokios prigimties organizacija, kaip ALTas, išsirutuliotų iš bendrinės organizacijos, kaip Lietuvių Bendruomenė. Tačiau mūsoji organizacinė konjunktūra yra kitokia. Tūkstančiai pokario politinių emigrantų, atvykę Amerikon, rado ne tik gerai dirbantį ALTą, bet ir, nors kitais pagrindais veikiančią, be galo daug padariusią lietuvių bendruomenę, jei ir netaip organizuotą, kaip dabartinė JAV Lietuvių Bendruomenė. Niekam sąmoningai nenorint, įvyko susidūrimas, atsirado klaidos, kurios netaisomos ir šiandien. Visai atvirai kalbant, kažin ar tų klaidų būtų išvengę net patys tobuliausi žmonės. Tik jas pakęsti ir toliau — būtų neišmintinga. Ateičiai vienintelis kelias yra kompromiso kelias. Kaip tik dėlto, jog senoji Amerikos lietuvių organizacinė struktūra nyksta ir nepajėgia atsakyti į laiko statomus reikalavimus, gi naujoji pasirodė nei pakankamai stipri, nei gaivalinga ir toli gražu neapjungė nė pusės lietuvių. Tokioje būklėje ALTo, BALFo, Susivienijimų absoliutinimas būtų lygiai neišmintingas ir nenaudingas, kaip ir JAV LB noras visą struktūrą pakeisti iš esmės, anas institucijas padarant naujosios organizacinės struktūros padaliniais. Tokiose sąlygose kompromisas yra būtinas. Išeities taškas turėtų būti bendra nuolatinė konsultacija bendraisiais svarbesniais reikalais ir bandymas formaliai sujungti atskiras sritis, kaip reprezentaciją, pinigų telkimą ir panašius.

Privati iniciatyva Lietuvos laisvinimo darbe yra ne tik toleruotina, bet dargi skatintina. Vienybės siekimas ir centralizacijos reikalingumas negali užgniaužti privačią iniciatyvą, kuri daugeliu atvejų yra veiksminga ir didžiai naudinga. Net ir pasiekus politinę vienybę, net ir suradus glaudaus bendradarbiavimo formulę tarpusavyje, mes negalime tikėtis, kad visi kūrybingi protai ir darbščios rankos tilps iš anksto sukaltuose rėmuose. Atskiri asmenys ar jų sambūriai kils įgyvendinti vieną ar kitą idėją, ir tuo reikia tik džiaugtis.

Tačiau ir privati ar pilietinė iniciatyva negali nesivadovauti išmintimi, bendru interesu ir priimta disciplina. Privati iniciatyva dažnai yra labai veiksminga, tačiau ji turi tendenciją save pervertinti. Mūsų, kaip visuomenės, tikslas turėtų būti privačias pastangas remti, bet kartu budėti, kad tos pastangos tarnautų bendram interesui ir netaptų Trojos arkliu mūsų darbe.

Klaidų daro visi: ir VLIKas ir ALTas ir Bendruomenė ir atskiros grupės bei individai. Tačiau, kaip sakiau, netik tos klaidos mus skaudina. Skaudina ir būdas, kaip mes tas klaidas taisome ir kokias priemones vartojame joms išvengti. Triukšminga revoliucija yra vienas būdas. Tik revoliucija turi tendenciją suėsti savo vaikus. Revoliucija turi vietą moderniame civilizuotame pasaulyje, kaip ji kartais turi ir moralinį pateisinimą. Tik aš drįstu kelti klausimą: ar šiandieninė Lietuvos laisvinimo kova reikalinga intelektualinio sukilimo? Man menasi, kad vieton revoliucijos mums reikia išminties, tvarkos, drausmės ir, visų svarbiausia, kantrybės. Popiežiaus Jono pastaroji enciklika, įvairių konfesijų ir net antikonfesijų visuotinai išgirta, kalba kaip tik apie tvarką ir drausmę. Gi didis šiandienos politikas ir valstybininkas Adenaueris teigia, jog didžiausia politiko dorybė yra kantrybė. Revoliucija Lietuvos laisvinimo bare gali padaryti didelių pakaitų. Tačiau ji nė vienu milimetru nepadidins mūsų išminties, nesustiprins tvarkos ir nesutvirtins drausmės, jei šių vertybių mes dabar neturime. Ji tik suės savo vaikus. Tačiau, jei mes pasikliausime tomis vertybėmis ir jomis grįsime savo tarpusavius santykius, mums kruvinos revoliucijos nereiks. Juk nėra didesnės revoliucijos kaip ta, kuri palenkia žmogaus protą ir širdį į niekad nekintančių vertybių ieškojimą.

Skyriai ir atskiri asmenys ir neprašomi rašykit Tėvynės Sargui

---

Krikščioniškoji Demokratija Tarptautinėje Veikloje

KAN. V. ZAKARAUSKAS

Prieš Antrąjį Pasaulinį karą krikščioniškųjų partijų tarpusavio ryšys tarptautinėje plotmėje buvo silpnokas. Karui pasibaigus ir krikščioniškoms partijoms vėl pradėjus reikštis savo veikla, iškilo mintis, kad reikia surasti būdus ir kelius joms visoms artimiau bendradarbiauti, sudarant tarptautinę krikščionių demokratų uniją. Ir žodis tapo kūnu. Pradžioje apie ją pasaulis dar mažai žinojo, nes ji dideliu politiniu svoriu nepasireiškė, kaip kad kitų senesnių politinių partijų susigrupavimai, kurie jau turėjo savo daug ankstyvesnes tradicijas ir kartu didesnį politinės veiklos patyrimą. Bet laikui bėgant, politiniame bare didėjo ir krikščionių demokratų svoris.

Šiandien krikščioniškoji demokratija ypač Europos politikoje vaidina ne mažą vaidmenį. Ji jau pirmais po karo metais politinėje veikloje labai stipriai pasireiškė Vokietijoje, Italijoje, Olandijoje ir kt. Dar ir iki šiai dienai kalbamose valstybėse krikščionys demokratai valdžios vairo iš savo rankų nėra paleidę ir ant savo pečių neša visą politinės veiklos ir atsakingumo naštą. Paryžiuje įvykusioje viršūnių konferencijoje dalyvavo ir šeši užsienio reikalų ministeriai, iš kurių penki priklausė krikščionių demokratų partijai. Šiandien kriščionių demokratų nuveikti politiniai darbai Europos istorijoje sudaro nemažos apimties iškarpas, kuriose figūruoja tokie garsūs krikščioniškosios demokratijos šulų vardai, kaip Robert Schuman, Alcide de Gasperi, Konrad Adenauer ir kiti.

Europos krikščionis demokratus dėtis į tokį bendradarbiavimą vertė gyvas reikalas, nedelsiant sudaryti stiprią atsparą prieš tuos politinius vėjus, kurie, ypač karui pasibaigus, ėmė pūsti, gresdami ne tik žmogaus laisvei, bet ir

krikščioniškajai kultūrai. Toji grėsmė reiškėsi labiausiai agresyvaus komunizmo veržlumu. Tokių pavojų akyvaizdoje krikščionys demokratai matė reikalą tvirtai atsistoti ant aiškiai išryškintų krikščioniškosios demokratijos pagrindų. Todėl ir pradėtos dėti pastangos visų Europos šalių krikščionių partijas sujungti vienumon, padedant jų vidiniam, dvasiniam ir politiniam veikimui tvirtesnę bazę, nubrėžiant ryškesnį krikščioniškosios demokratijos veido profilį, išryškinant jos politinius tikslus ir priderinant juos prie paskirų kraštų sąlygų ir ten esamų specifinių tų kraštų reikalų. Šį būtiną reikalą gerai suprato krikščioniškosios demokratijos vadovai. Jie žinojo, kad kiekvienos politinės partijos gyvybinis pulsas tam plaka, kad kuo anksčiau ji galėtų pasirodyti gyvenimo arenoje, būti gyva ir veikli partija. Be šitokios tendencijos, kiekviena partija, turėdama ir geriausią programą, silpsta ir nyksta. Be to, kiekvienos partijos tikslas yra paimti į savo rankas valdžios vairą, vengti būti vien tik opozicine partija, kaip, sakysim, Anglijoje Labor party, arba Vokietijoje socialistų partija. Nebūdama valdžioje, o vien opozicijoje, partija darosi negyvenimiška, jos visa veikla reiškiasi tik opozicija valdančiai partijai, o ji pati nieko pozityvaus ir kūrybingo neparodo.

Tokios partijos nuolatinė įtampa ir jos veikla yra nukreipta į vieną tikslą — kaip ateinančius rinkimus laimėti.

Bet ir kiekvienai partijai, esančiai prie valdžios vairo, taip pat yra nemaža pavojų. Pirmasis jos pavojus yra nesusilpnėti dvasia: įvairūs vidaus ir užsienio problemų sprendimai paima daug iš jos laiko ir energijos — kaip tas problemas suderinti su partijos pagrindais. Čia gali atsirasti net pagundų nukrypti nuo partijos programos. Be to, kiekvienos partijos tvirtumas priklauso dar ir nuo to, kiek tų partijų vadai įstengia įsąmoninti savo narius partijos ideologijoje, kad jie gerai suprastų esminius partijos pagrindus. Didžiausias kiekvienai partijai pavojus yra jos narių menkas sąmoningumas savo partijos ideologijoje. Ypač toks pavojus iškyla, kai partijos nariai mažai pažįsta jos moralinius ir kultūrinius siekius, kuriais jie turi remtis. Todėl šiuo reikalu ypač turi parodyti budrumo partijos vadovai. Nesunku šiandien pastebėti partijų gyvenime politinio ir ideologinio sąmoningumo sumenkėjimą. Be abejo, į tokį sąmoningumo sumenkė-

jimą veda nemažai įvairių neigiamai veikiančių veiksnių, k. a. ūkiniai ir socialiniai sunkumai ir tarptautinės būklės netikrumas. Bet čia dar ne viskas; dažnai būna dar ir gilesnių tokio sumenkėjimo priežasčių: viena jų, bene svarbiausia, bus ta, kad šių dienų žmogui daugiau reiškia medžiaginės vertybės bei nauda, negu dvasinės. O tokio dvasinio lygio partijos nariai yra pavojingi krikšč. demokratijai, kurios visas gyvybingumas kyla iš dvasinių bei moralinių šaltinių. Todėl jai šiuo žvilgsniu tenka budėti, kad jos narių dvasia neišblėstų...

Šiandien krikščioniškosios demokratijos veiklos dirva yra dar platesnė, negu tuojau pasauliniam karui pasibaigus. Iki šiol krikščioniškosios demokratijos sienos buvo tik Europos sienos. Šiandien ne vien tik Europos krikščionys demokratai atstovauja tarptautinei krikšč. demokratų unijai: jai atstovauja ir bolševikų okupuotų kraštų atstovai, kurie vienokiu ar kitokiu būdu yra pasprukę pro geležinę uždangą, t. y. atstovai, kurių partijos veikė iki Maskva okupavo jų kraštus, kaip kad Lietuvos, Lenkijos, Čekoslovakijos, Vengrijos, ir kurios prieš Antrąjį Pasaulinį karą vaidino tose šalyse svarbią rolę. Nuo 1956 m. jau yra užmegstas tiesioginis kontaktas su Lotynų Amerikos krikščionių demokratų partijomis, kurios ten pradėjo kurtis tik 1955 m. Šiandien visų šių šalių krikščionys demokratai priklauso vienai šeimai. Tai, žinoma, tik pradiniai Europos krikščionių demokratų veiklos vaisiai. Šių dienų krikščioniškoji demokratija dar turi savo pagrinde europinį veidą, tipiškus europinius fenomenus..

Europos demokratai stengiasi praplėsti savo veiklos skalę. Pastaraisiais metais vis daugiau ir daugiau ėmė domėtis ne Europos kraštų problemomis. Šiandien jie gyvai domisi Afrikos, Azijos ir Lotynų Amerikos problemomis. Ypač krikščionims demokratams turėtų rūpėti dabartiniai Rytų su Vakarais santykiai, kurie kelia tokio plataus masto problemas. Taip pat ir naujai iškyla reikalai, pačios Europos valstybių gyvenime, kaip, pvz., kuriamoji bendra rinka. Negali nerūpėti krikščioniškajai demokratijai Afrikos tautų nepriklausomybės atgavimas, negali nerūpėti, ar tiems naujiems nepriklausomiems kraštams teikiama ūkinė pagalba. Krikščionims demokratams negali nerūpėti pagaliau ir Maskvos vyk-

domas kolonializmas ir nepriklausomybę turėjusių Europos tautų likimas, jas pavergus Maskvai. Šių problemų akyvaizdoje krikščioniškajai demokrtijai tenka savo akiračius nukelti jau toli ir už Europos ribų. Problemas komplikuoja dar ir tai, kad naujai atgavusioms nepriklausomybę valstybėms neužtenka vien tik technikinės pagalbos, nepakanka palaikyti su jų vyriausybėmis draugiškus santykius, reikia, kad būtų vykdomas ir kultūrinis bendradarbiavimas su šių kraštų žmonėmis, padedant jiems ugdyti jų tautines, dvasines ir kultūrines vertybes.

Tat šiandien krikščioniškajai demokratijai atsiveria platūs veiklos laukai ypač tuose savarankiškam gyvenimui atbudusiuose kraštuose, kur krikšč. demokratijos ideologija turėtų rasti dirvą, kad ten pagal ją būtų ugdoma tų šalių žmonių dvasinės bei tautinės vertybės, kad pagal ją būtų tvarkomas ir visuomeninis ir socialinis gyvenimas. Ir vakarai ten nedelsdami turi veikti, kad kuo anksčiau užkirstų kelią grynai materialistnei komunizmo įtakai su efektyvia medžiagine bei technikine pagalba. Vakarų krikščioniškoji demokratiją, kuri šiandien yra jau stipriai įsisąmoninusi krikščioniškame socialiname moksle, ypač turėtų daug pagelbėt toms, palyginti, jaunutėms savo patirtimi Lotynų Amerikos valstybėms, kad jos veikiau atsistotų ant savo kojų. Tie kraštai turi nemaža ne tik valstybinių, bet ir ūkinio gyvenimo problemų, ir sunkybių, kokių turi ir Afrikos kraštai.

Todėl labai svarbu pačiai krikščioniškajai demokratijai atsistoti ant stiprių ideologinių pagrindų, nes šių dienų tautų gyvenime iškilusios problemos labai dažnai tampa ne vien tik specifinėmis kurio nors vieno krašto problemomis, bet dažnai išeina toli ir už to krašto ribų ir pasidaro tarptautinėmis. Todėl ir jų tinkamas išsprendimas turi rūpėti krikščionims demokratams. Bet tokiam uždaviniui atlikti ji pati turi būti gerai politiniai pasiruošusi.

Tokį reikalą suprasdami, tarptautinė ir vidurio Europos krikščionių demokratų unijos, kurion taip pat įeina ir sovietų pavergtųjų valstybių atstovai ir Lotynų Amerikos kraštų krikšč. demokratai, yra sutarę pagyvinti savo politinę akciją, plačiau susipažinti su įvairių šalių politinėmis ir ūkinėmis problemomis ir sustiprinti tarpusavį bendradarbiavimą, ku-

ris turėtų apimti visų kraštų krikščionių demokratų partijas ir į kurį įeitų Lotynų Amerikos, Afrikos ir Azijos žemyno krikšč. demokratai. Tokį uždavinį turėtų vykdyti tarptautinės krikščioniškosios demokratijos studijų centras arba institutas su būstine Romoje. Tai būtų centrinis tarptautinės krikšč. demokratijos organas. Tokio instituto tikslas būtų suorganizuoti tarpkontinentinį krikšč. demokratijos organą, kuris vykdytų išsamią dokumentaciją, pritaikyti kiekvieno krašto specifiniams skirtumams krikšč. demokratijos programą. Suprantama, kad viso pasaulio krikšč. demokratai negali sudaryti vienalytės, sustingusios politinės veiklos programos visiems kraštams; ji turi būti lanksti, bet žinoma, ne principuose; kiekviename krašte ji turi prisitaikinti prie jų socialinių reikalų, politinių sąlygų ir prie žmonių politinio subrendimo. Tik į krašto reikalus atsižvelgus, būtų vykdomas krikščionių socialinių minčių skleidimas ir reikiamų reformų realizavimas. Žinoma, tokios institucijos veikla daugiausia turėtų reikštis studijavimu paskirų kraštų socialinių reformų būtinumo, o kartu ir politinių problemų išsprendimų. Žinoma, viskas turėtų būti atliekama, tik pasiremiant krikščioniškosios demokratijos ideologija. Tokios sukauptos įvairių kraštų žinios daug palengvintų paruošti medžiagą politinei akcijai vykdyti. Iš viso tai, kas buvo minėta, atrodo, kad krikšč. demokratijos veiklos laukas pasidaro tikrai platus, kadangi jos veiklos dirva yra šiandien ne tik Europa, bet ir Lotynų Amerika, Azija ir Afrika.

Krikščioniškosios demokratijos samprata yra pagrįsta politiniu universalizmu, kas reiškia ir universalinį atsakingumą, būtent atsakingumą už pasaulio taiką, teisingumą ir visų tautų laisvę.

Ekonominio veikimo ir institucijų aukščiausia norma negali būti nei individų ar grupių interesai, nei nežabota konkurencija, nei turtuolių ekonuominis viešpatavimas, nei aistringas tautos veržimasis į prestižą ar galybę ir panašūs dalykai.

Jonas XXIII

Lotynų Amerika:

LIGONIS AR GYDYTOJAS?

KAN. V. ZAKARAUSKAS

Šiuo klausimu yra keliamos labai svarbios Lotynų Amerikos gyvenimo problemos. Nežiūrint, kad Lotynų Amerikos tautos turi tarpusavių panašių savybių, jos turi ir nemaža viena nuo kitos skirtingų bruožų. Bendrai paėmus Lotynų Amerika yra gan socialus derinys, su labai stipriai ten įsisunkusia europinės kultūros dvasia, net jos visuomenine santvarka. Ji yra Vakarų pasaulio dalis. O savo žaliavų rezervais ir dar didele dalimi neišnaudotomis agrarinėmis sritimis turi daug žadančią ateitį. Žmonių priauglis didokas. Šiandien 200 milijonų žmonių, o po 20 metų patrigubės ir sieks 600 milijonų žmonių. Lotynų Amerikos Valstybės Vakarų hemisferoje sudaro vienintelį ekvivalentą, kuris gali atsverti gyventojų daugėjimą Rytinėje Azijoje. Šioje sferoje gyvena 43 procentai visų katalikų, o po keletos metų jų bus daugiau negu pusė.

Kurį ateities kelią šie kraštai pasirinks? Tai klausimas, kuris kelia didelį susirūpinimą ypač tiems, kuriems rūpi žmonijos ateitis. Ir šio lemiamojo klausimo išsprendimo rezultatai paaiškės ne ilgai laukus. Paaiškės anksčiau, negu išsispręs Azijos ir Afrikos tautų problemos. Nepaisant, kad šiandien Lotynų Amerikoje dar tebėra 50 procentų beraščių, visgi jos kultūrinis lygis nėra jau toks žemas. Šiais laikais masiškai produkuojamos modernios technikos priemonės, kurios veikiai pasiekia ir tolimiausių užkampių gyventojus, juos įtraukia į kultūrinį gyvenimą ir suteikia jiems galimybę naudotis kultūrinėmis gėrybėmis. Tiesa, dar šiandien Lotynų Amerikos gyventojai šiomis kultūrinėmis priemonėmis mažai naudojasi. Šimtui gyventojų tenka tik aštuoni laikraščiai, devyni radijo priimtuvai ir trys televizijos aparatai. Brazilijoje, palyginti,, daugiau žmonių gyvena milijoniniuose miestuose, negu Amerikos Jungtinėse Valstybėse. Lotynų Amerika turi Nobelio laureatų, ji turi savo literatų, kompozitorių, ir mokslininkų. Bet vistiek iki šiam laikui dar didelės žmonių masės gyvena sunkiai įsivaizduojamame medžiaginiame

skurde. Darbininko metinio uždarbio vidurkis svyruoja atskirose P. Amerikos šalyse nuo 90 iki 300 dolerių. Didieji žemės plotai yra mažos didžiųjų žemvaldžių saujelės rankose. Tik maža dalis dirbamosios žemės priklauso smulkiems ūkininkams. Pvz. Kolumbijoje 8 procentai visos dirbamos žemės yra didžiųjų žemvaldžių rankose. Tuo tarpu 500.000 yra tokių, kurie turi tenkintis vieno hektaro sklypeliu. Šiandien Lotynų Amerikoje kas ketvirtas šeimos kūdikis dėl žemo higienos lygio ir mediciniškos pagalbos trūkumo miršta. Ten susiduria ir nepaprastai didelis skurdas, ir gan aukštas kultūrinis lygis, kas ir sudaro tokią įtemptą gyvenimo atmosferą, kuriai sušvelninti nerandama priemonių. Bažnyčia tiesioginės įtakos į šalies gyventojus neturi. Gal tai dėlto, kad ten Bažnyčia vis gyvena perdaug susenusiomis, surambėjusiomis tradicijomis. Jos vadovai neieško naujų modernių pastoracinių metodų. Bet gal viena didžiausių priežasčių yra ta, kad tose šalyse yra per mažas skaičius kunigų. Esamo kunigų skaičiaus pastoracijai neužtenka. Jie tiesiog fiziškai neįstengia kaip reikiant atlikti pastoracines pareigas. Tat, nestebėtina, kad pietiečiai daugiau laikosi tradicinės katalikybės, o ne gyvosios, kuri persunktų ir didžiausio aristokrato ir eilinio darbininko dvasią. Sekmadieniais bažnyčių lankymas, palyginti, yra labai menkas. Profesorius H. Goegen, Lotynų Vyskupų Informacinės įstaigos direktorius, neseniai pareiškė, kad, žiūrint į tą nesuskaitomą skaičių nusėtų lūšnų Capa Cabana Riojojos atkalnėse, sunku suprasti, kodėl tų vargingų lūšnų skurdžiai nenusileidžia žemyn į tą prabangoje skęstantį miestą ir jo nesunaikina.

Kaip žinome, Jungtinės Amerikos Valstybės daug yra pagelbėjusios šiems kraštams ir jos ir toliau tam tikslui nesigaili pinigų. Tik keistas reiškinys, kad ta pagalba turi labai savotiškas pasėkmes. Tiesa, kad J. A. V. daug padėjo ūkiniam standartui pakelti; bet žmonių nuotaikos yra per daug priešamerikoniškos. Tam ir yra pagrindo. Lotynų amerikiečiai laukia, kad Š. Amerika kuo greičiau savo pinigais pakeltų ne tik žmonių gerovę, bet kartu ir pakeistų šiuose kraštuose įsigalėjusius diktatūrinius rėžimus. O be to, jie mato, kad Š. Amerika, juos savo pinigais remdama, labai juntamai parodo savo globos ranką, kuri reiškiasi tų kraštų ūkinio gyvenimo pavergimu. Prieš tokią globą, kuri taip reiškiasi,

pietiečiai labai smarkiai reaguoja. Be to, jie mato, kad Š. Amerikos pinigai daugiau remia diktatorius, jų dinastijas, kurie šiuose kraštuose valdo. Tuo tarpu skurdas krašte labai nežymiai mažėja, nematyti jokių naujų reformų.

Šiandien iš Europos valstybių Pietų amerikiečiai daugiausia simpatijų reiškia Vak. Vokietijai, nors ji iki šiol ten pasirodė, palyginti, tik su labai mažu paramos indėliu. Gal dėlto Vokietija, kuri šiandien ekonominiai yra labai pajėgi, su parama Pietų Amerikai neskubėjo, kad iki šiol buvo manoma, kad visokia parama jai turi plaukti tik iš Jungtinių Amerikos Valstybių. O vis tik parama jai yra neatidėliojant reikalinga. Komunistinė propaganda kiek beįstengdama skelbia apie komunistinio režimo kraštuose gerovės klestėjimą. Maskva labai stipriai komunizmą į šiuos kraštus infiltruoja per ten esamas prokomunistines darbininkų unijas bei profesines sąjungas. Bagotoje įvykusioje socialinių mokslų konferencijoje 80 procentų jos dalyvių prisipažino esą marksizmo šalininkai. Iš septyniolikos Kolumbijos žymiausių žurnalistų penkiolika prisipažino esą komunistais. Taigi, šių faktų akyvaizdoje yra kuo susirūpinti. Labai įdomus pasisakymas M. De la Parra, vieno aukšto P. Amerikos pareigūno, kuris tarp kitko yra užjūrių kraštų ekonominės pažangos žinovas

— Jei šiandien P. Amerikos kraštams, — sako jis, — nenorima padėti iš broliškos meilės, o jei ir padedama, tai daugiau tik politiniais išskaičiavimais, bijant komunizmo grėsmės, tai tokiu tikslu duodamų pinigų mes nenorime! Pinigai yra menkavertė pagalba, jei jie duodami tik su tam tikrais išskaičiavimais. Tiesa, mums pinigų trūksta, bet mes nenorime būti vien tik imantieji, o norime būti ir duodantieji. Tie kraštai, kurie mus šelpia, yra išvystę technikinę civilizaciją, bet jie yra praradę dvasines, kultūrines vertybes. Jaunoji Lotynų Amerika savo technikos pažangą riša su aukštesnėmis vertybėmis. Gal būt, jau labai netolima ateitis, kad mes tapsime jūsų mokytojais

Tat, kyla klausimas, kas gi pagaliau yra pacientas ir kas gydytojas? Ar nevertėtų tiems kraštams, kurie šiandien teikia P. Amerikai medžiaginę paramą, ir iš jos pasisavinti taip pat vertingų dalykų. Arba bent tiek turėtų būti jiems aišku, kad aukštas medžiaginis lygis yra dar ne viskas. Teikiama pagalba atsilikusiems kraštams nebūtinai turėtų reikštis vien

Vengrijos katalikų drama

DR. V. LITAS

Tarp Lietuvos ir Vengrijos katalikų padėties yra didelis panašumas: abu kraštai kenčia sunkius Katalikų Bažnyčios persekiojimus. Vengrijos Katalikų Bažnyčios padėtį aprašo vokietis Dr. Hans Karwe.

Maždaug du tūkstančiai Vengrijos katalikų suklaupę priėmė kunigo teikiamą palaiminimą. Vargonai grojo pabaigos koralą. Po kelių minučių žmonės dingo. Net aikštė pasidarė tuščia. Žmonės, kaip atrodo, išmoko greitos išsiskirstymo technikos. Šita scena yra iš Šv. Stepono Katedros Budapeste. Tas atsitiko 1962 metų rudenį.

Budapesto Bažnyčios lankymą turi žinoti tik Dievas. Žmonės susirenka į pamaldas iš tolimesnių apylinkių. Net kaimynai to nepastebi. Bet kas yra kaimynas? Katalikai, eidami ir išeidami iš Bažnyčios, išsisklaido po šonines gatveles. Tada pasidaro didelis kontrolės apsunkinimas. Prie įėjimo į katedrą yra maža devocionalų krautuvėlė. Kuklūs ir pigūs yra pirkiniai: popieriniai, mediniai, skardiniai ir stikliniai. Dr. Karwe nusipirko popierinę Debrecino Dievo Motinos statulėlę. Po statulėle yra vengriškas užrašas: "Isten ovjon". Vokietis pasiteiravo šitų žodžių prasmės. Aplinkiniai parodė didelį nepasitikėjimą: šitos statulėles pirkėjas gal būt yra agentas. Tik vienas kokios 50 metų amžiaus vyras, eidamas pro šalį, ištarė: "Isten ovjon" reiškia "Dievas pagelbės". Tas vyras greitai dingo.

Dr. H. Karwe Vengrijoje išbuvo daug dienų. Daug žmonių jis užkalbino. Pavardžių jis nemini. Katalikų padėtis

---

pinigų davimu. Šalia to turėtų kartu sekti ir krikščioniškoji dvasia, kuri savo plačia dimensija apimtų visas žmogaus gyvenimo sritis. Reikia ne tik malšinti žmogaus fizinį alkį, nes, medžiagines gėrybes sunaudojęs, jis ir vėl yra alkanas: reiktų kartu nešti ir kilnias krikščioniškas idėjas...

principe nieko nepasikeitė. Žmonės vengia kalbėti su užsieniečiais. Pasikalbėjimas su užsieniečiais reiškia valstybės išdavimą. Po to seka ilgas kalėjimas. Bet kartais tas gali net pasibaigti mirties bausme.

Julius Kallai, Vengrijos komunistų partijos ideologas, Katalikų Bažnyčios padėtį ir reikšmę šitaip apibūdina: "Bažnyčia turi būti išnaudojama socializmo statybai. Religinė pasaulėžiūra neišnyksta per vieną dieną.

Tas kol kas sudaro bažnyčios egzistavimo pagrindą. Valstybė, besirūpindama socializmo statyba, turi skaitytis su bažnyčios egzistencija. Bažnyčia neturi būti kliūtis ant kelio į socializmą. Bažnyčia turi valstybei pagelbėti pasiekti socializmo laimėjimus. Valstybė turi pripažinti bažnyčiai tam tikrus veikimo rėmus. Bažnyčios ir valstybės bendradarbiavimas turi patarnauti antireliginiam materializmui."

Išvados šitaip atrodo: Vengrijos komunistai žino, kad ateizmas neįveiks katalikų tikėjimą. Vengrijos katalikai sudaro 6 milijonų žmonių masę. Šita masė yra didelis latentinis pavojus komunizmui. Todėl Vengrijos komunistai nori Katalikų Bažnyčią padaryti priklausoma nuo valstybės. Šituo keliu komunistinis režimas ir eina. Valstybė pirmiausia pagrobė privačias Katalikų Bažnyčios pajamas. Bažnytinė nuosavybė yra atimta. Oficialiai palikti bažnyčios mokesčiai. Bet mokesčių išrinkimo teisė iš bažnyčios atimta. Bažnyčių komisariatas oficialiai nežino, kas priklauso Katalikų Bažnyčiai. Praktiškai bažnyčios mokesčiai yra tik laisva auka.

Dvasininkų atlyginimo mokėjimą pasiėmė valstybė. Kitų bažnyčios išlaidų apmokėjimą taip pat pasiėmė valstybė. Valstybė turi kietą kontrolę ant visų bažnyčios pajamų ir išlaidų. Finansiškai valstybė turi bažnyčią savo rankose. Režimas gali vieną dieną betkokį mokėjimą sustabdyti. Bažnyčia praktiškai tada būtų likviduota.

Kadaras gali tokį sprendimą padaryti. Bet kol kas tas jam nereikalinga. Mirties sprendimas bažnyčiai turi būti įvykdytas etapais. Valstybė numato bažnyčios subvencionavimą kas penkti metai sutrumpinti 25%. Po dvidešimties metų bažnyčios veikimas būsiąs šituo būdu užgesintas. Vengrijos komunistų režimas subvencijų trumpinimą kol kas papildo "ypatingomis subvencijomis". Bet tas kiekvieną dieną gali nutrūkti.

Vienas vengrų rašytojas Katalikų Bažnyčios padėtį šitaip apibūdina:

"Bažnyčia retežiuose" nėra teisingas vaizdas. Bažnyčiai ant kaklo yra užnerta šilkinė virvė, kurios galą turi komunistai." Šitie žodžiai parodo tylų, iš viršaus žiūrint ne brutalų, bet labai veiksmingą bažnyčios persekiojimo metodą.

Velniškos komunizmo rankos glosto tikybos mokymą. Vengrijos konstitucija šitaip sako: "Vengrų liaudies respublika savo piliečiams užtikrina tikybos laisvę ir teisę į tikybos praktikavimą". Nuostatai sako, kad dalyvavimas tikybos dėstyme yra laisvas. Bet nuostatai nusako, kad tikyba tik tada dėstoma, jei to nori bent 10% mokinių tėvų. Tėvai turi viešai pranešti, kad jie nori tikybos dėstymo. Pagal nuostatus tikybos dėstytojas negali būti kunigas. Tikybos dėstymui yra uždėta valstybės kontrolė. Tikybos dėstytojai turi gauti specialų valdžios leidimą, kuris kiekvienu momentu gali būti atšauktas.

Tikybos dėstymui suteikiama neva legali forma. Bet religijos dėstymas kiekvienu momentu gali būti apsunkinamas ir net boikotuojamas. Nežiūrint to, maždaug 95% pradžios mokyklos mokinių dalyvauja tikybos pamokose. Ta šilkinė virvė čia yra kiek laisvesnė. Valstybė kol kas nenori prieš save nustatyti visą liaudį. Bet kitaip yra gimnazijose. Čia psichologinė prievarta prieš tikėjimą yra vartojama visu brutalumu. Tikybos dėstymas vengrų gimnazijose šiandie yra retenybė.

Mokiniai ir tėvai vengia difamacijos, spaudimo ir persekiojimo. Daliai mokinių teikiama privačios pamokos. Drąsesni dvasininkai tikybos pamokas dėsto privačiai. Bet kiti privengia režimo. Štai vienas pavyzdys iš 1961 metų:
Devyniems dvasininkams buvo iškelta byla už tikybos dėstymą privačiai. Bausmė nuo pustrečių iki dvylikos metų kalėjimo. Šitie katalikų kunigai buvo išvadinti "perversminiais banditais", "liaudies demokratijos išdavikais" ir tt. Dar ir dabar jie sėdi kalėjimuose. Tik vienas pavyzdys iš daugelio.

Didelį Katalikų Bažnyčios rūpestį sudaro dvasininkų prieauglio klausimas. Teologinėms studijoms yra reikalingas valdžios leidimas. Bet šitas leidimas duodamas labai sunkiai. Ne kiekvienas studentas turi drąsos duoti tokį prašymą.

"Dievas rašo ir kreivose eilutėse tiesiai". Šitą posakį dažnai kartoja Vengrijos katalikai. 1959 ir 1960 metais neatsirado nė vieno teologinių studijų studento. Tuo tarpu dabar penkios dar veikiančios kunigų seminarijos turi iš viso 200 studentų. Bet jų reikia bent tūkstančio. Kitą sunkią problemą sudaro vadinami "taikos dvasininkai". Vis dėlto jų yra maža grupė. "Taikos dvasininkai" palaiko komunizmą. Vienas vyskupas juos šitaip apibūdino: "Ir šitie dvasininkai nori bažnyčios išsilaikymo. Tarp jų yra įvairūs parsidavimo laipsniai. Bet jų depositum fidei yra nepažeistas." Gal ir šį kartą Dievas tiesiai rašo kreivose eilutėse. Bet dvasininkų laikysena anapus geležinės uždangos mums nevisada yra suprantama. Todėl jų įvertinime yra reikalingas didelis atsargumas. Štai vienas pavyzdys: 1962 metų liepos mėnesio gale "Kirche in Not" kongresas Koenigsteine pasmerkė kelis vengrų vyskupus, kurie "sekdami komunistų valdžios įsakymus, atleido iš pareigų 64 katalikų Bažnyčiai ištikimus kunigus." Bet vienas vengrų vyskupas tą įvykį šitaip išaiškino: Valdžia vyskupus pastatė prieš alternatyvą tuos kunigus atiduoti valdžios teismui arba teisti dasiniam teisme. Tas reiškia pasirinkti keliolikos metų kalėjimą arba švelnų bažnytinį teismą. Vyskupai pasirinko savo teismą. 64 kunigai yra apginti nuo kalėjimo. Po dviejų metų jie galės grįžti į pareigas. Kas nori mesti akmenį, tas turi būti pats pastatytas prieš tokią alternatyvą: kalėjimas ar laisvė. Ar tie kritikai laisva valia pasirinktų kalėjimą daugelio metų?

Vengrijos katalikai neša sunkų kryžių, Katalikų laikraštis "Uj Ember", "Naujas Žmogus", kiekvieną savaitę turi įdėti vieną valdžios straipsnį. Šešių vyskupijų vyskupai yra nušalinti. Bet vyskupijos vis dėlto veikia. Vatikano Konsilijume galėjo dalyvauti tik du Vengrijos vyskupai. Vengrijos katalikai reiškia visišką atsidavimą ir prisirišimą prie Šventojo Tėvo Jono XXIII. "To prisirišimo nepanaikins nė geležinė uždanga". Ateizmo bangos prie Šv. Petro uolos kol kas sudužo. Bet ateizmo atakos prieš Katalikų Bažnyčią yra nuolatinės per radiją, televiziją, spaudą, kalbas ir tt.

Vengrijos atmosfera yra prikrauta ateizmo tvaiko. Bet Vengrijos katalikai sako tvirtai: "Mes liekame ištikimi". Vengrijos katalikai neša sunkų kryžių giliu tikėjimu": "Isten ovjon" — Dievas padės.

AMŽINYBĖ PAŠAUKĖ

A. A. DR. JUOZAS LEIMONAS

M. KRUPAVIČIUS

Kas gimė, turi mirti. Tad mirtis toks priprastas kasdieninis reiškinys, kad likusių kandidatų mirti neturėtų nei stebinti, nei purtyti. Kiekvienas žino, kad ryt-poryt ir jam teks apleisti šis pasaulis. Tačiau gyvenimo praktika ką kita rodo. Su mirtimi niekas nenori kūmautis. Ir kito mirtis daro kokio įspūdžio net nepažįstamam praeiviui, ir nerimas jo širdį paliečia. Tiesa, tie įspūdžiai ne vieno laipsnio ir ne vienos ribos pasiekia. Tai priklauso nuo to, ką miręs yra palikęs gyvajai žmonijai. Vienas miršta, nėr kam jo nei į amžino poilsio vietą palydėti, nei apgailėti. Nežinomas buvo jo gyvenimas, nežinoma nei mirtis. Kito mirtį apgaili tik artimiausi jo aplinkos žmonės, kurioje jis praleido visą gyvenimą ir kurio darbai už tos aplinkos ribų nesiekė. Dar kitų mirtis liūdesiu apgaubia plačiuosius žmonių sluogsnius ir skausmu širdis paliečia. Prie tų priklauso tie žmonės, kurie savo gyvenimą kitų žmonių gyvenime paskandina, kurie eina savo gyvenimo kelią gera darydami ir gera sėdami. Prie tų priklauso ne tik didieji valstybės vyrai, mokslininkai ir rašytojai, bet ir tie kuklūs auksaširdžiai skurdeivėliai, kurie neša savo paguodos žodį ir skurdžią, kaip ir jis pats, paramą ir pagalbą tiems, kuriuos nelaimė prislėgė ar vargas prispaudė. Pažinau vieną skurdžios lūšnelės gyventoją, kuriai mirus, laidotuvėse visa parapija dalyvavo. Tokių laidotuvių ne visi klebonai ar kitos parapijos įžymybės susilaukia. Ji buvo parapijos motina. Ji išėjo savo vargano gyvenimo kelią kitiems gera darydama. Prie tokių žmonių priklausė ir a. a. dr. Juozas Leimonas. Dėl jo staigios, netikėtos ir perankstyvos mirties skaudžiai aiktelėjo ne tik jo artimieji, jo vienminčiai, bet ir visi tie, kurie žinojo to didžiojo pasišventėlio ir idealsto darbus savo tautai, savo valstybei ir savo Bažnyčiai.

Kas gi buvo tas mažo ūgio, su nuolatine kiek originalia šypsena lūpose, patraukliu nuoširdžiu balsu, nenuorama

A. a. dr. Juozas Leimonas

idealistas, kurs turėjo būti visur, kur tėvynė ar Bažnyčia šaukė, kurs skubėjo ten su savo arklu, kur buvo plačios dirvos, o maža artojų, kurs degė skaisčiais idealais ir kitus jų ugnele uždegdavo ir įkinkydavo į jų ištikimą tarnybą?

Juozas Leimonas gimė ir augo sūduvių žemėj, kapsų krašte, kuris yra greta balbieriškinių dzūkų ir sudaro lyg dzūkų žemės prieangį. Gal dėlto kaikurie jo gudeliniai parapiečiai save vadino dzūkais. Gudelių parapiją rėžia du miškų masyvai: Ivoniškio miškai ir barbieriškių giria. Jie turėjo įtakos į gyventojų, kuriuos suvalkiečiai vadino girininkais, būdą ir sudarė gražų kraštovaizdį. Gudeliai davė Lietuvai Putiną-Mykolaitį ir dar kelis žymesnius vyrus. Juozas Leimonas gimė nepasiturinčioj šeimoj. Pirmojo karo metu atsidūrė Rusijoj ir ten pradėjo aukštesnįjį mokslą. Grįžo į Lietuvą tada, kai reikėjo ginti ją nuo puolančių priešų, norinčių jos žemes sau pasiglemžti. Juozas Leimonas vienas pirmųjų stoja į savanorių gretas ir dalyvauja kovose dėl savo tėvynės laisvės ir nepriklausomybės. Atlikęs tą savo kilnią ir šventą pareigą, užbaigia aukštesnįjį mokslą ir Vytauto D. universitete pradeda studijas, kurias baigia Šveicarijos Fryburge. Į Lietuvą grįžta apsivainikavęs ekonominių mokslų daktaratu. Dabar prasideda jo garbinga, nuopelninga plačiašakė veikla, kurią galima padalinti į veiklą valstybiniame aparate ir visuomeninę. Šią gi pastarąją vėl reikia padalinti į dvi šakas: katalikiškose ir bendrinėse organizacijose.

Pats jaunas entuziastas ir pasišventėlis daugiausia pašventė laiko jaunimui, nes labai gerai suprato jaunimo svarbą ir reikšmę ateities tėvynės ir Bažnyčios gyvenimui. Iš tų organizacijų paminėtinos: ateitininkų, pavasarininkų ir čia išeivijoj vyčių. Vyčiai gal nedaug turėjo tokių nuoširdžių bendradarbių, kokis buvo Juozas Leimonas. Jis tikėjo, kad vyčius galima bus atkutinti ir įstatyti į platų lietuviškąjį kelią, padaryti juos išeivijos pavasarininkais. Vienas mažas pavyzdėlis: prisiminęs mano dar Seinų kunigų seminarijoje parašytą knygelę "Jaunuomenė ir Idealas", kurią, man išvykus į Petrapilio Dvasinę akademiją, išleido mano draugai klierikai, jis mane ilgai prisispyręs vertė gyvu žodžiu ir laiškais rašyti Vyčiui idealo temomis. Buvo net

atsiuntęs apie 10 temų sąrašą. Principe sutikau, nes vyčius ir jų veiklą bei reikšmę aukštai vertinu, tačiau, deja, to savo kad ir principinio pažado ligi šiol neištesėjau. Per kitus darbus, į kuriuos seniai esu įsijungęs, prie mielo Juozo nurodytų temų prieiti neįstengiau.

Į ateitininkus Leimonas įstojo 1919 metais. Jų gretose pasiliko ligi paskutinės gyvenimo dienos, ne pasyvus, ne tik sąrašuose įrašytas, bet visur ir visada entuziastingai veiklus — vadovaująs, kurstąs, raginąs, naujomis idėjomis maitinąs. Kaip ir visose jo veiklos šakose, taip ir ateitininkuose jis greit buvo įvertinamas ir iškeliamas į viršūnes. Lietuvoj išrenkamas studentų ateitininkų pirmininku, Fryburge — tų pačių ateitininkų ir Lithuanijos pirmininku, Ateitininkų Federacijos vyriausios tarybos nariu Lietuvoje ir ateitininkų Susišelpimo Fondo valdybos nariu. Neįstengčiau pasakyti, kas a. a. Juozui buvo brangiau — ateitininkai ar pavasarininkai. Linkęs manyti, kad kiekvienas idealas ir kiekviena organizacija, kuriuos jis rėmė ir į kurių tarnybą buvo įsikinkęs, jam buvo lygiai brangūs ir lygiai visiems dirbo dideliu pasišventimu. Kai į ateitininkiją tam tikro elemento buvo įnešta pragaištingos maišaties ir skaudaus savo pasekomis susiskaldymo, a. a. Juozas nesigailėdamas savo sveikatos ir laiko, dėjo visų pastangų tai pašalinti, bet, deja, jam nelemta buvo susilaukti ateitininkijos pasveikimo iš tos sunkios ligos.

Juozas Leimonas pavasarininkų vadu išbuvo nuo 1928 m. ligi pirmos bolševikų okupacijos. Čia jis pirštu prikišamai parodė savo organizacinius gabumus. Pavasarininkų Federaciją jis pastatė ant stiprių kojų. Jo pastangomis Pavasarininkų Federacija iškilo į kokybiniai ir kiekybiniai pirmaujančių organizacijų eiles.. Su ja turėjo visi skaitytis. Ji mūsų kultūriniame ir valstybiniame gyvenime suvaidino svarbų vaidmenį. Tai buvo lyg universitetas mūsų kaimo jaunimui.

Šalia jaunimo Juozas Leimonas dirbo ir kitose organizacijose, pvz. buvo Katalikų Veikimo Centro direktorius ir Krikščionių Demokratų veiklus ir nuoširdus narys. Tokiu jis pasiliko ligi savo mirties. Kaip nuoširdus demokratas jis nepakentė diktatorinio režimo: kaip visada, švelniai, ne-

užgaulingai pasakydavo kietą tiesą apie tą režimą ir jo žalingą politiką bei taktiką. Už tai Marijampolės komendanto įsakymu jisai kartu su kitais dviem kr. demokratais Juozu Eretu ir Pranu Dovydaičiu uždaromas į Marijampolės kalėjimą. Savaime suprantama, kad tokio žmogaus negalėjo aplenkti ir bolševikų ranka. Pirmame bolševikmetyje jis uždaromas Kauno sunkiųjų darbų kalėjime, kuriame iškali ligi vokiečių okupacijos.

Iš bendrinių organizacijų, kuriose teko dirbti a. a. Juozui Leimonui, tenka išvardinti Lietuvoj Pasaulio Lietuvių sąjungą, kurios reikalais (kartu ir pavasarininkų) lankė Ameriką su paskaitomis, išeivijoje, Vokietijoj, prieš įkūrimą Lietuvių Bendruomenės Lietuvių Sąjungoj, kurios buvo pirmininku anglų zonoje, ir Lietuvių Bendruomenėj, kurios kūrime aktingai dalyvavo.

Atvykęs į Ameriką, nors jam, kaip ir kitiems, teko sunkiai dirbti duonos kąsniui ir šeimos išlaikymui bei jos išmokslinimui, visus jo anksčiau dirbtus darbus Lietuvoj ir Vokietijoj su tokiu pat entuziazmu ir pasišventimu dirbo ir čia, naujai įsijungdamas dar į vyčių veiklą.

Velionis buvo ir plunksnos žmogus. Spaudai jis pašventė ne maža laiko. Jis krikščionių demokratų dienraščio Ryto, Ateities, Pasaulio Lietuvio redakcijų kolektyvų narys, Pavasarininkų organo ir Vyčio redaktorius. Savo amželyj nemaža straipsnių yra prirašęs.

Velionis dirbo ir valstybės aparate. Finansų ministerijoje buvo referentu, Degtinės monopolio valdyboj, jei neklystu, valdytojo padėjėju, Prekybos ir Pramonės Rūmuos kooperacijos skyriaus vedėju, vėliau kooperatyvų revizavimo ir tvarkymo įstaigos direktorium.

A. a. Juozo Leimono išsamus veiklos aprašymas ir jo asmens charakterizavimas ne vieno žmogaus darbas. Tą darbą turi atlikti platesnis kolektyvas. Jis nusipelnė išsamios ir plačios monografijos. Dėlto ir nesikesinau vienas tą didelį darbą atlikti. Mano tikslas buvo tik sukataloguoti jo darbus ir vieną kitą jo būdo bruožą nurodyti bei pagerbti tą didįjį sunkiai pakeičiamą žmogų.

Jo didieji darbai ir nuopelnai tėvynei ir Bažnyčiai nepraėjo nepastebėti ir neįvertinti. Šv. Tėvas Pijus XII jį de-

KASDIENYBĖS ĮVYKIAI

Lietuvos Laisvinimo Problemos

Šalia kitų klausimų paskutiniuoju metu vėl pajudėjo Lietuvos laisvinimo organizacijos konsolidacijos reikalas. Jis suaktutalėjo ryšium su tarptautinės politikos vingiais ir posūkiais, kurie linkę atidėlioti pavergtųjų tautų problemas vėlesniem laikam.

Vakarai, vengdami karo su Rytais, vis labiau susigyvena su mintimi, kad reikia taikiai sugyventi su komunistiniais kraštais, jų neerzinti ir Rytų Europos padėtį pakęsti ilgesniam laikui, nes oponentas galingas ir priekabus. Sudaroma dargi nuomonė, kad geriausiai tiktų palaikyti tiesioginius ryšius su pavergtaisiais kraštais, nepaisant jiems primesto raudono režimo. Tolygiai linkstama tikėti, kad komunistinė sistema pati palengva išsigims, ir pavergtosios tautos atgaus laisvę, nors tam pasiekti ir reikėtų daugel laiko, gal net dešimtmečių. Istorijai tačiau nieko nėra negalima.

Išeidami iš šios sampratos, Vakarai mažiau besidomi pavergtųjų tautų laisvinimo akcija, o kartais jos dargi vengia. Vieton to dažnai pasiūloma kultūriniai ir turistiniai mainai. Jie kartais remiami, nežiūrint nepalankų sąlygų ir aiškių komunistų pastangų juos išnaudoti savo įtakai praplėsti.

JAV iš savo pusės jaučiasi kiek nusivylusi Prancūzijos laikysena, kai šioji pasipriešino Anglijos priėmimui į Europos Ūkinę Bendruomenę. Vašingtonas be to, vis labiau yra spaudžiamas Pietų Amerikoje, kur Kubos komunistiniai agentai, išnaudodami vietos ūkinius ir socialinius sunkumus, kelia neramumų, siekdami ten įsigalėti. Amerika, turėdama dar painiavų Tolimuosiuose Rytuose, savaime aišku kreipia savo ypatingą dėme-

---

koravo aukštu šv. Grigaliaus ordinu ir tuo pačiu pakėlė į to šventojo vardo riterius. Smetonos administracija, nors jį kalino kaip drąsų diktatūrinio režimo priešą ir prieš jį kovotoją, apdovanojo Gedimino ordinu, o katalikiškoji ir patriotinė lietuviškoji visuomenė atsidėkojo jam savo pagarba, meile, pasitikėjimu ir dėkingumu.

Krito stambus asmuo ir tvirtas lietuviškojo gyvenimo ramstis, kudirkiškai kalbant, stulpas. To paties Kudirkos patarimu

> Jeigu audra ištikus verstų stulpą vieną,
> ... iš baimės neišlakstykit,
> Tik vietoj ano stulpo tą pačią dieną
> Tuoj kitą statykit!

Šiandien lietuviškųjų idealų blukimo ir smukimo metu tai padaryti šventa pareiga. Jo pavadavimas kitu tokios pat vertės žmogum ir velionio dr. Juozo Leimono skaisčiajai sielai būtų geriausias pagerbimas ir atsidėkojimas.

sį į tuos kraštus, palikdama Europos problemas patiems europiečiams, kurie yra sustiprėję, svarstyti ir narplioti. Šalia visa to vidaus ūkiniai reikalai verčia Washingtoną siaurinti paramą toms sritims, kurios amerikiečius šiuo metu mažiau bedomina. Galima suprasti, kad tokioje reikalų pynėje JAV mažiau beįdeda sielos į pavergtųjų Europos tautų likimą, nors tebelinki joms laisvės. Amerikai jau būtų patogiau, kad tos tautos pačios pasirūpintų savo laisvės reikalais be pašalinės paramos.

Tvirtai tikima, be to, kad laisvės pasiilgimas ir tautinis pradas yra galingesni už komunistinę vergų sistemą ir kompartijų svaičiojimus. Anksčiau ar vėliau tos galios sugriaus komunizmą. Daug kas todėl čia, kaip ir Europoje, yra linkęs palikti Rytų Europos kraštus, o su jais ir lietuvių tautą, pačių likimui kovoje už laisvę.

Tokie politiniai posūkiai verčia mus susitvarkyti taip, kad galėtume savo jėgomis tautos laisvės bylą ginti tiek ilgai, kiek reikės. Maskva, žinoma, gali staiga Vakarų svajones apie režimų evoliuciją pakeisti ir priversti juos pereiti į ofensyvą, bet tai ne nuo mūs pareina. Turime ruoštis ilgesnei laisvės kovai ir atitinkamai rikiuotis, kad užtektų išteklių ir jėgų.

Pagrindą jėgoms sutelkti turime. Tai Vyr. Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas, kuris švenčia šiais metais savo veiklos dvidešimtmetį. Per tą laiką VLIKas daug yra padaręs, tomus ELTOS biuletenių įvairiomis kalbomis išleidęs ir dar daugiau taręs kasdien per tris radijo stotis (Madridą, Romą, Vatikaną) pavergtajai tautai, ją paguosdamas, patardamas ir atskleisdamas komunistų propagandos tikslus. Per tą patį laiką VLIKas daug yra įteikęs Didžiosioms galybėms raštų, notų, memorandumų ir telegramų Lietuvos laisvės reikalu.

VLIKo sudėtis per tuos dvidešimt metų keitėsi. Vienos grupės pasitratukė, kitos atėjo. Esmėje betgi VLIKas liko, kas buvęs, pagrindinis Lietuvos laisvinimo veiksnys, atstovaująs tautai ir vadovaująs jos kovai už laisvę šioje geležinės užuolaidos pusėje. VLIKą žino ne vien pavergtoji tauta, išeivija, bet ir pavergėjai ir laisvieji kraštai, į kuriuos nuolat kreipiamasi Lietuvos laisvės ir teisių reikalu. Todėl VLIKo vardas, kaip ir jo veiklos pagrindiniai demokratiniai dėsniai ir jo organizacija yra išlaikytina ir plėstina. Jo veikla remtina, o jo gretos papildytinos naujomis jėgomis, sugebančiomis ir pasišventusiomis dirbti tautos labui.

Kai kas daro VLIKui priekaištų dėl regionalinių grupių, kurios yra į jį įsijungusios, ir dėl jo narių pilietybės. Pamirštama tačiau, kad mūsų kaimynų pretenzijos į lietuvių žemes nėra pranykusios, kad reikės dar daug pastangų savo tėvų žemes surinkti po Lietuvos vėliava ir kad tų grupių dalyvavimas kovoje už Lietuvos laisvę nėra nieku būdu mažesnės vertės, kaip įprastinių politinių grupių veikla. Lietuvos teritorialinė apimtis tolygiai svarbi, kaip ir valstybinė nepriklausomybė. Minimos, be to, grupės nekovoja už kažkokius autonominius vienetus, bet už Lietuvos valstybės atstatymą etnografinėse lietuvių tautos ribose.

Ne esminis yra ir antrasis priekaištas dėl VLIKo narių pilietybės. Ne VLIKo kaltė, kad tautos nedalia taip ilgai užsitęsė ir kad laiko sąlygos privertė ne vieną mūsų išeivių priimti gyvenamosios vietos pilietybę. Jie dėl to nepasikeitė. Naujojoje kartoje beveik neberasime Lietuvos piliečių, o jie vis vien perims visų mūsų organizacijų darbą. Nejaugi mes atstumsime juos vien dėlto, kad jie nebe Lietuvos piliečiai, ir leisime laisvės kovai ir jos organizacijai baigti dienas? Svarbu ne pilietybė, bet tikslas dėl

kurio dirbama ir kovojama. Tas tikslas yra laisvė, kurią principe gina visos tautos, visi žmonės. Nėra valstybės, kuri, tai gerai suprasdama, būtų uždraudusi mūsų žmonėms kovoti dėl Lietuvos laisvės. Pilietybės klausimas kils tik tada, kada atstatysime nepriklausomą valstybę, kuri jį ir išspręs, o VLIKas jau bus atsiekęs tikslą ir baigęs savo darbą.

Kai kas bando suplakdinti VLIKą su ALT arba PLB, jei jis nepaisys savo narių pilietybės. Nenorima betgi suprasti, kad ALT, kaip ir jai panašios organizacijos kituose kraštuose, savo apimtimi yra vietinės organizacijos, sudarytos pagal jų kraštuose galiojančius įstatymus. VLIKas tuo tarpu yra visuotinos apimties, lietuvių tautos sudarytas pogrindy ir vadovaujasi vien savo tikslu ir statutu. Jo siekiamasis tikslas apsrendžia jo veiklos apimtį, uždavinius, būdus ir laikyseną. Nepažeisdamas draugingų valstybių, kur jam leista veikti, interesų, VLIKas tęsia kovą dėl Lietuvos išlaisvinimo. Daug kur jis suprantamas, kaip **foreign agency** ir kaip toks traktuojamas. Jis nei atstoja, nei gali būti sulietas su ALT. Jis yra skirtingas ir nuo PLB savo prigimtimi ir prerogatyvomis atstovauti tautai ir kovoti už ją.

Taip pat daromi VLIKui priekaištai dėl tariamai nedemokratinio jo sudarymo būdo. VLIKo nariai, yra, tiesa, jo grupių deleguojami, bet pačios grupės juos renka savo posėdžiuose. Jie nėra todėl kažkeno diktatu primesti, bet vienu ar kitu būdu renkami. Klausimas tiktai, kaip su tais asmenimis, kurie nepriklauso jokioms grupėms, kaip jiems įsijungti į VLIKo darbą. PLB galėtų jiems ateiti į pagalbą. Šiaip ar taip PLB dalyvauja tiesioginiu ar netiesioginiu būdu laisvinimo žygiuose. Tuo tikslu ji turėtų paieškoti būdų, kaip įsijungti organizaciniai į VLIKo laisvinimo veiklą ir su ja suderinti savąsias pastangas, kad nebūtų lygiagretiškumo. Manau, tai yra įmanoma. PLB ta savo iniciatyva palengvintų visiems išeiviams įsijungti tiesiogine prasme į Lietuvos laisvės kovą ir palengvintų užvlikinėms grupėms grįžti į VLIKą ir į bendrąsias Lietuvos laisvinimo gretas. Toks žygis įgalintų sujungti visas pozityvias, patriotines jėgas laisvės kovai Norėtųsi palinkėti, kad PLB tai atliktų dar prieš savąjį Seimą ir tuo būdu pagreitintų Lietuvos laisvinimo organizacijos konsolidaciją.

Vardan tos Lietuvos vienybė težydi!

A. Laisvūnas

VLIKo Atstovų Suvažiavimas

Metinė VLIKo sesija įvyko New Yorke 1962 m. lapkričio mėn. 10-11 dienomis. Šį kartą, kaip ir ankstybesniais metais, posėdžiuose dalyvavo ir didelis kviestų svečių skaičius.

Lietuvos diplomatinę tarnybą atstovavo Generalinis Konsulas J. Budrys, kuris savo sveikinimo žodyje akcentavo vienybės reikalą, bet jokiais atvejais nekeičiant VLIKo tarptautiniam forume plačiai žinomos markės. Lietuvių Bendruomenę atstovavo JAV LB Centro V-bos pirmininkas J. Jasaitis.

Sesija išklausė ir smulkiai išdiskutavo VLIKo organų pranešimus apie veiklą. Didelį įspūdį paliko Tautos Fondo pirmininko prel. J. Balkūno pranešimas apie VLIKo radio lietuviškąsias tarnybas Europoje, kurias jis buvo neseniai aplankęs ir vietoje stebėjęs jų darbą.

Dalykinius pranešimus sesijoje patiekė inž. Juozas Miklovas tema:

"Mūsų jaunimas laisvinimo darbe", o V. Sidzikauskas ir dr. M. Brakas skaitė pranešimus apie "Laisvės kovos ofenzyvą". V. Sidzikauskas lietė bendrąją tarptautinę padėtį, o dr. M. Brakas labai originaliai analizavo bolševikų peršamus vad. "kultūrinius mainus". Visų trijų pranešėjų mintys sukėlė gyvas diskusijas.

Sesijoje vėl buvo iš naujo iškeltas lietuvių politinės konsolidacijos klausimas. VLIKo nariai L. Šmulkštys, dr. D. Krivickas ir dr. K. Šidlauskas skatino VLIKo vadovybę, vykdant konsolidaciją, parodyti kiek galima daugiau nuoširdumo ir geros valios, nepasimetant tarp statutų, paragrafų ir nuogų formalumų. Baigiant sesiją VLIKo plenumas konsolidacijai vykdyti išrinko komisiją šių asmenų: dr. K Šidlausko, L. Šmulkščio ir J. Talalo.

Po pirmosios dienos posėdžių VLIKo Prezidiumas suruošė VLIKo atstovams ir svečiams kuklias vaišes, į kurias buvo atsilankę eilė kitų tautų egzilų politinių veiksnių atstovų.

Patvirtinus apyskaitas, priėmus sąmatas ir eilę rezoliucijų, sesija išsiskirstė.

Politinės Konsolidacijos Reikalas

Dr. K. Šidlauskas, LKDS atstovas, lietuvių politinės konsolidacijos reikalu 1962 metų lapkr. mėn. 10 d. Vliko sesijoje šitaip pareiškė:

Gerbiamieji Vliko atstovai,

Prieš šią sesiją, pastebėjus kai kurių nevlikinių grupių palankias nuotaikas politinės vienybės klausimu ir stengiantis paskatinti Vliko vadovybę imtis kokių nors tuo reikalu konkrečių žingsnių, teko pastebėti keistą reiškinį: susidarė įspūdis, kad Vliko vadovybėje (turiu galvoje Praplėstą Prezidiumą) esama žmonių, kurie arba perdaug žiūri grupinių interesų arba, priešingai, neneša atsakomybės prieš jokią grupę ir dėl to yra linkę vesti tik savo asmenišką politiką, visai nepaisydami vyraujančių mūsų išeivijoj politinių grupių nuotaikų. Neva ginant Vliko autoritetą, nenorima pripažinti, kad Vlikas arba jo grupės savo veikloje kada nors galėjo padaryti kokį nors klaidingą ėjimą. Nelabai norima tą neklaidingumą pripažinti pačiam Popiežiui, bet visai nesivaržoma tokia savo sprendimų neklaidingumo skraiste apgaubti Vliką. Ir šitokioje atmosferoje mes norime pasiekti visų lietuvių politinės vienybės!

Kaip gi iš tikrųjų to Vliko praeities veikla atrodė? Pirmiausia dirstelėkim ne į paties Vliko, bet į jo grupių kaip kolektyvo veiklą, nes tos grupės savo laiku buvo išvystę, kaip kolektyvas, gana judrią veiklą šalia Vliko ir virš Vliko. Manau neperdaug suklysiu tvirtindamas, kad, jei šiandien džiaugiamės Vliko autoriteto sustiprėjimu lietuviškoje tremties visuomenėje, tai daug prie to prisidėjo ir tų Vliko grupių, kaip atskiro kolektyvo, veiklos sustabdymas. Per keletą pastarųjų metų tų grupių veikla reiškėsi tik Vlike ir per Vliką, o ne šalia Vliko.

Deja, toli gražu ne tokia praktika buvo Vliko veiklos pradžioje, atsiradus jam už Tėvynės ribų. Tuoj prasidėjo tarp tų grupių blokų sudarinėjimas. Kelios grupės pasiryžo pasiimti demokratijos saugotojų rolę ir paskelbė, kad esąs pavojus kelioms kitoms Vliko grupėms atvirsti į fašizmą. Todėl reikalinga, kad jos duotų demokratybės priesaiką. Tos lietuvių fašistinės grupės buvo geros vesti kovą pogrindyje, Lietuvoje, prieš nacius. Jos buvo tinkamos įeiti į Vliką, kai jis buvo kuriamas Lietuvoje. Bet staiga jos pasidarė abejotinomis 1945 metais Vokie-

tijoje, kai fašizmas jau buvo nušluotas nuo Europos veido. Sakoma, kad tuomet buvo elgiamasi pagal geriausius norus ir motyvus. Nenoriu to ginčyti. Tačiau lieka aiškus faktas, kad tos veiklos rezultatų ir šiandien napajėgiame pašalinti. Mums taip pat turi būti aišku, kad anų metų nuotaikos neturi atsiliepti į mūsų šiandieninį nusistatymą ir laikyseną. Kitaip mes dar kitą dešimtmetį turėsime siekti lietuvių politinių grupių konsolidacijos.

Dėl tų politinių grupių ir jų blokų atskiros veiklos atsirado vadinamas Wuerzburgo protokolas, kuris ligi šios dienos yra antras svarbos atžvilgiu Vliko veiklos pagrindas.

Koks gi dokumentas yra Wuerzburgo protokolas? Kokią jis nustatė mūsų politinių organų struktūrą? Turiu prisipažinti, kad toji struktūra man sunkiai suprantama. Pats Vlikas turėtų atsistoti laikinojo seimo vietoje, nes jis kontroliuotų laikinąją vyriausybę, kai ji tik bus kada nors sudaryta. Bet patį Vliką vėl kontroliuotų šalia jo ir virš jo veikiančios politinės grupės. Atrodo, kad, tokiems organams atsiradus, jau išlaisvintoje Lietuvoje, pačiai tautai nebeliktų vietos. Žinoma, reikalas liestų tik pereinamą laikotarpį, bet vis tiek toji laikinoji struktūra neturi eiti iki absurdų. Jei jau tektų kada nors susilaukti kitų pripažintos Lietuvos laikonisios vyriausybės, tai ji ir būtų pats aukščiausias politinis organas, kurio kontrolė priklauso tik pačiai tautai, kai ji turės progą patikrinti tokios vyriausybės mandatą.

Reikia manyti, kad tokia laikinoji vyriausybė pirmiausia atsirastų egzilyje. Bet kas jai galės duoti tarptautinį pripažinimą egziline Lietuvos vyriausybe, jei ji nebus pats aukščiausias už lietuvių tautą kalbąs organas, bet jį kontroliuos Vlikas, o pastarasis dar bus atskirai galinčių veikti politinių grupių kontrolėje?

Keliu šiuos dalykus tik todėl, kad dabartinėje Vliko vadovybėje aiškiai pastebėta tendencijų laikyti juos didelės politinės išminties pasireiškimo rezultatu, kurio negalima liesti, nepakenkus Vliko autoritetui. O tačiau Vliko veikloje mums turėtų likti tik vienas šventas dokumentas — tai Vliko 1944 metų Vasario 16 d. atsišaukimas "Į Lietuvių Tautą". Ne vien dėl to, kad jis yra surašytas ir pasirašytas mūsų gimtoje žemėje, bet dar ir dėl to, kad šis aktas yra lietuviško politinio genijaus įsikūnijimas. "Lietuvių Tauta", skelbia šis atsišaukimas, "siekdama išlaisvinti Lietuvą... yra reikalinga vieningos politinės vadovybės"... todėl "politinės lietuvių grupės, būdamos politinės tautos valios reiškėjos ir vykdytojos, susitarė sujungti visas tautos jėgas bendram veikimui ir sudarė Vyriausiąjį Lietuvos Išlaisvinimo Komitetą".

Negali būti abejonės, kad šiuo metu vakaruose esanti laisvoji tautos dalis dar labiau yra reikalinga vieningos politinės vadovybės ir visų mūsų jėgų sujungimo bendram darbui, kad mūsų žodis turėtų bent kokį svorį. Tai pagrindinis ir negalįs keistis Vliko veiklos dėsnis. Šioje deklaracijoje esama ir eilė kitų laiko ir sąlygų nekeičiamų dėsnių, kaip Lietuvos valstybinės nepriklausomybės pabrėžimas, kuris yra būtina sąlyga tautos egzistencijai ir gerovei, arba konstatavimas, kad "Demokratinė Lietuvos valstybės santvarka turės būti suderinta su visos tautos interesais ir atitikti bendrąsias pokario sąlygas."

Pats Vlikas savo veikloje skelbia stengsiąsis "pasiekti kuo plačiausią visuomenės konsolidaciją lygins politinių grupių tarpusavio nesusipratimus."

Netgi, tie dalykai, kurie šiuo metu laikomi neaktualiais arba pasenusiais, toje 1944 metų Vasario

16 d. deklaracijoje nusakyti dideliu tikslumu, pvz. apie Laikinosios Vyriausybės sudarymą, laikui atėjus, sakoma, ji turėtų būti sudaryta politinių grupių susitarimu Vlike, o ne šalia Vliko, kaip šį reikalą yra tariamai pataisęs ir paryškinęs minėtasis Wuerzburgo protokolas.

Gerbiami Vliko atstovai, jei mes iš tiesų norime politinės vienybės, nevengkime įnešti į šį reikalą šiek tiek naujos dvasios ir nevengkime tą atvirai pasakyti Vliko vadovybei. Jei ir po šių bandymų mūsų pastangos neduotų vaisių, tai atsakomybė nekris ant mūsų pečių.

ŠIS TAS IŠ S-GOS SKYRIŲ VEIKLOS

Diskusijos politiniais klausimais NewYorke

Prieš beveik du metus L.K.D. S-gos New Yorko skyriaus valdyba ėmėsi iniciatyvos surengti visą eilę seminarų politinėmis ir Lietuvos laisvės klausimą liečiančiomis temomis. Keturi tokie seminarai įvyko 1961/62 metų žiemos sezone, apie kuriuos T.S. jau buvo rašyta.

1962-63 metų darbų plane skyriaus valdyba vėl panašiu būdu nutarė išnagrinėti keturias temas. Du seminarai jau įvyko. Trečiasis seminaras nagrinės struktūrinį pasikeitimą Sovietų Sąjungoj ir Lietuvoj postalininiame periode. Pagrindiniai pranešėjai dr. D. Krivickas ir ekon. J. Audėnas.

Pirmasis šio sezono seminaras įvyko 1962 m. lapkričio 4 d. Nagrinėta Lietuvos laisvinimo organizacija. Pranešėjais buvo B. Bieliukas, St. Lušys, C. Surdokas ir dr. A. Trimakas. Seminarui vadovavo St. Dzikas.

Iš pranešėjų ir diskusijų dalyvių pasisakymų išryškėjo eilė dalykų, dėl kurių visuomenėje pastaruoju metu buvo jaučiama netikrumo. Pirmoje eilėje buvo konstatuota, kad yra sumažėjusi, o kaikuriais atžvilgiais ir visai išnykusi įtampa bei trintis ne tik tarp Lietuvos laisvinimo darbuose dalyvaujančių grupių, bet ir tarp veiksnių. Anksčiau buvę ypatingai aštrūs nesutarimai tarp Vliko ir diplomatų pastaruoju metu išnyko, ir tarp tų institucijų vyksta visai sklandus bendradarbiavimas. Gi iš Vliko pasitraukusių grupių atstovai seminaro diskusijose reiškė mintį, kad reikalingas vienas Lietuvos laisvinimo darbui vadovaująs organas, kuriame tilptų visos gyvosios mūsų išeivijos politinės jėgos.

Kaikurių kalbėtojų taip pat buvo pareikšta, kad Vasario 16 d. Vliko deklaracija, sąlygoms pasikeitus, nebeatitinka politinei realybei. Vliko pirmininko buvo painformuota, kad yra ruošiama ir netrukus bus paskelbta nauja Vliko deklaracija atitinkanti dabartinę politinę padėtį ir kartu nusakanti, kokios Lietuvos Vlikas siekia.

Iš įvairioms pakraipoms priklausančių kalbėtojų pasisakymų išryškėjo, kad visuomenėje neturi pritarimo mintis pakeisti Vliko prigimtį, ypač paverčiant jį tremtinių organu, arba jo vietoje kurti visai naują laisvinimo organą. Nebuvo taip pat pasisakyta, kad L. Bendruomenė šiuo metu turėtų leistis į politinių darbų sritį.

Sekmingam ir efektingam Vliko darbui didele kliūtimi šiuo metu yra lėšų trūkumas. Dėl to labai svarbūs darbai turi būti atidėti ateičiai, o dabartinė veikla negali būti išplėsta ir patobulinta. Taip yra todėl, kad būdami negausūs ir nelabai ekonomiškai pajėgūs, esame prisisteigę visą eilę fondų, ku-

rių nė vienas nėra pajėgus didesniems darbams nuveikti.

Buvo keliamas ir mūsų politinių grupių skaičiaus klausimas, nurodant, kad kaikurios jų išeivijoj yra visai sunykusios. Kelta mintis, kad kiekviena grupė, įeinanti į Vliką, turėtų kasmet duoti savo piniginį įnašą. Tuo būdu sumenkėjusios grupės būtų eliminuotos arba priverstos jungtis su pajėgesnėmis. Antra vertus, išeivijoj politinių grupių svoris sunku nustatyti, todėl, atrodo, visi, kas nori ir pajėgia dirbti produktyvų Lietuvos laisvinimo darbą, bent šiuo metu Vlike turėtų rasti sau atitinkamą vietą.

Nemažos įtakos sekmingam organizacijų ir institucijų darbui turi asmenys, ateiną į jas konkretaus darbo dirbti. Vienas irzlus ir nesukalbamas bendro darbo dalyvis kartais sudaro tokią atmosferą, jog tampa nebeįmanoma nei grupių, nei asmenų sekmingas bendradarbiavimas. Todėl visos grupės, siųsdamos kolektyviam darbui dirbti savo atstovus, turėtų į tai atsižvelgti. Susidarius nedarbingai padėčiai asmenų atšaukimas gali būti sunkiai įmanomas, todėl kaip preventyvinė priemonė galėtų būti terminuotas tokių darbininkų skyrimas.

Šio seminaro pažymėtina ypatybė reikia pabrėžti tai, kad labai opius mūsų politinio darbo organizacijos klausimus diskutavo įvairių pažiūrų atstovai su tikru nuoširdumu ir akademiniu įžvalgumu.

Antrasis šio sezono seminaras įvyko gruodžio 4 d. (1962. m.) Svarstyta Lietuvos klausimas ir JAV. Pranešėjais buvo prel. J. Balkūnas, dr. M. Brakas, min. V. Sidzikauskas ir A. Vedeckas. Pirmasis kalbėjusių plačiau palietė Amerikos lietuvių įtakos į JAV užsienio politiką realizavimo metodus; antrieji du nagrinėjo dabartinę tarptautinę padėtį ir mūsų organizuotas pastangas paveikti ją palankiai Lietuvos laisvės bylai; paskutinysis išryškino individualines priemones padėti Lietuvos laisvės reikalui.

Diskusijose išryškėjo eilė vertų dėmesio minčių. —

Karo technikos pažanga tarpt. santykių raidą įšaldė dabartinėse pozicijose. Atominio išsižudymo grėsmė riboja tarpt. ginčų sprendimų galimybes ir metodus. Sovietinis blokas nebėra toks vienalytis, koks buvo anksčiau. Toji aplinkybė sumažina rytų bloko veikimo laisvę ir Vakaruose sukelia dažnai nepagrįstų iliuzijų ateičiai. Nemažiau kom. bloko veikimo laisvę varžo ir chroniški jo ūkiniai sunkumai išplaukią iš pačios komunistinės sistemos.

Dėl Maskvos ir Peipingo santykių įtampos ir Kubos įvykių komunistinis frontas, atrodo, pirmą kartą istorijoje atsidūrė defenzyvoje. Prie to dar reikia priminti dekolonizacijos bangą, kuri perėjusi Aziją ir Afriką nesustos prie Rusijos imperijos sienų. Šie ir kiti faktoriai gali turėti lemiamos reikšmės mūsų tėvynės laisvės kovos eigai.

J.A.Valstybių politika Lietuvos byloje iki šiol buvo apsprendžiama Sovietinės okupacijos nepripažinimo principu. Tai buvo įrodyta daugeliu atvejų įvairiomis progomis. Pastaruoju metu šis principas buvo nuosekliai pritaikytas kultūrinių mainų su kraštu atvejui. Washingtone stiprėja teorija, nepalanki Lietuvos bylai, prileidžianti progresyvaus Rytų Europos išsilaisvinimo galimybę. Lygiai mūsų reikalui nepalanki stiprios Rusijos, kaip atramos prieš augančią Kinijos galybę, teorija. Jei šios dvi teorijos Washingtone būtų akceptuotos kaip pagrindiniai užsienio politikos principai, tai turėtų neigiamos įtakos Lietuvos laisvės bylos reikalui.

Tokios yra objektyvinės sąlygos, kurios turi lemiamos reikšmės

Lietuvos laisvės siekimo eigai ir kurios seminaro dalyvių buvo taikliai iškeltos.

Palietus subjektyvines, nuo mūsų pačių priklausančias sąlygas, buvo nurodyta į skundus, kad mes tolydžio nykstame, smulkėjame ir išsiblaškome. Dėl kartų ir politinio darbo sampratos skirtybių išgyvenome pavojingą krizę Amerikos Lietuvių Taryboje. Gi sekmingas Lietuvos reikalų kėlimas ir gynimas yra įmanomas tik darnoje, susitarime ir tikslingam darbo pasiskirstyme. Taip pat šio darbo pagrindinės sąlygos yra orumas, radikalumas, ištvermė ir nesustingimas įprastinėse formose. Niekas labiau nekenkia sekmingam laisvinimo darbui ,kaip sąmoningas savų autoritetų ir institucijų griovimas. Pastaruoju metu pradėjusi reikštis trečiojo fronto idėja turi būti atmesta be sąlygų.

Žvelgiant į lietuvių reiškimąsi šio krašto politikoje, buvo iškelta labai įsidėmėtina mintis, kad reikia siekti visų Rusijos pavergtų tautų emigrantų pastangų suderinimo, ypatingai rinkiminių kampanijų metu.

Taip apsijungę galėtume savo balsus atiduoti už tuos kandidatus, kurie aiškiai pasisako už mūsų interesų gynimą. Žinoma, šio krašto politinė sistema, kur vyriausybė yra visai nepriklausoma nuo parlamento direktyvų, mažina aukščiau minėtos įtakos efektingumą.

Veikdami tarptautinėje plotmėje per savo veiksnius ar Pavergtųjų Europos Tautų Asamblėją, visai pagrįstai turime ribotis tik tais likimo bendrininkais, kurie savo tautų laisvės kovą remia tais pat pagrindais, kaip ir mes. Kelta taip pat mintis, kad Pabaltijo kraštų laisvės atstatymo siekimų pagrindan dėtina antrojo pasaulinio karo militarinės okupacijos faktas ir iš jo išplaukiančios teisinės išvados.

Laikantis aukščiau suminėtų principų mūsų kolektyvinės, organizuotos pastangos pagreitintų Lietuvos išlaisvinimą, atneštų geresnių vaisių.

Be kolektyvinių pastangų taip pat kreiptinas dėmesys ir į paskirų mūsų tautiečių individualų įnašą į Lietuvos laisvės kovos frontą. Visomis priemonėmis yra skatintinas ir remtinas mūsų iškiliųjų asmenybių prasiveržimas į pirmaujančias pozicijas visose srityse, o ypatingai šio krašto politikoje.

Šių diskusijų - seminarų vertė yra neabejotina. Juose susitelkia įvairių pakraipų vadovaujantieji asmens ir ramioje akademinėje atmosferoje svarsto pačias aktualiausias mūsų politinio darbo poblemas. Čia pareikštos mintys nelieka be pasekmių: jos pasklinda spaudoje, toliau gvildenamos siauresniuose susitelkimuose ir bandoma jose išryškinta kryptimi šen bei ten pasukti mūsų tėvynės laisvinimo pastangas.

S. Dz.

Dėl pastabos apie Lietuvių Frontą

Praeitų metų "Tėvynės Sargo" 2-jam numery buvo tilpusi mano pranešimo apie LKDS veiklą santrauka.

Paminėdamas toj santraukoj Lietuvių Frontą, esu pastebėjęs, kad jo žmonės bendrinėj lietuviškoj veikloj baigią išsivystyti į tikrą "subversyvinę" grupę. Pavartodamas šį terminą anaiptol neturėjau galvoj jo įprastinės amerikoniškoj terminologijoj prasmės, o tik Lietuvių Fronto žmonių vadovavimą visokioj vad. separatistinėj veikloj, kaip tai, organizuojant atskirą LB delegaciją pas JAV prezidentą; pernelyg aštriai puolant spaudoj ALT pareigūnus; organizuojant, šalia

PASISAKYMAI

Neprasmingai keliami klausimai

Tuščia būtų įrodinėti, kad kaip kiekvienam specialiam darbui, taip ir politiniam vadovavimui reikalinga žmonių su tam tikromis kvalifikacijomis bei sugebėjimais. Tačiau mūsų politiniuose ginčuose bei polemikoje vis dar iškyla mūsų sąlygomis jau pasenusių klausimų, kuriems ieškoma tokio sprendimo, kuris būtų labai nenaudingas Lietuvos laisvinimo darbui. Pvz., neretai diskutuojama, ar gali būti VLIKo nariu lietuvis, priėmęs kito krašto pilietybę? Kodėl iš VLIKo neprašalinamos politinės grupės, kurios yra veikusios tik tremtyje ir dabar jau nebeturi didesnio narių skaičiaus?

Nors formaliai tokie klausimai gali būti statomi, tačiau pats jų kėlimas išduoda formalistinį galvojimą ir biurokratizmą, tam tikrą politinį snobizmą ir kai kurių politikų ir net grupių pastangas iškilti ir įsigyti įtakos ne savo sėkmingais darbais, o sugebėjimu nustumti bei nutildyti tuos, kurie dirba ir kurie jiems savo darbu "šviesą užstoja". Ne pilietybė žmogų kvalifikuoja vesti kovą dėl Lietuvos išlaisvinimo, o jo sugebėjimai, jo politinis numatymas, energija, veiklumas ir pasiaukojimas.

Panašiai ir ginčai dėl politinių grupių dalyvavimo laisvinimo institucijose dažnai neturi gilesnės prasmės ir išduoda tos pat rūšies pavydą. Įrodinėjama, pvz., kad VLIKe pakaktų tik kelių politinių grupių, kitas, mažiau reikšmingas, iš jo pašalinant. Tokie ginčai, giliau pažvelgus, taip pat tegalimi išaiškinti ne perdaug garbingu motyvu: pašalinti mums iš kelio mažuosius.

Čia mes nenorime iš esmės ginti visuomenės susiskaldymo į daug smulkių politinių grupių ir iš esmės tokiam susikaldymui nepritariame. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad tos smulkios grupės yra išaugę nepriklausomos Lietuvos politiniame gyvenime, kur jos yra suvaidinę didelį vaidmenį, ir kad jos išeivijoje, pratęsdamos savo egzistenciją, yra vieningai įsijungę į Lietuvos laisvinimo kovą ir savo atstovų veikla duoda jai vertingą įnašą, — nėra jokio reikalo siekti jas iš tos kovos išjungti.

Ir sutinkant, kad VLIKo darbą galėtų atlikti tik keletas didesniųjų ir labiau reprezentatyvių grupių, negalima apeiti klausimo: ką gi

---

ALT, atskirą rezoliucijoms Kongrese pravesti organą ir t.t.

Kas skaitė mano minėtą rašinį, negalėjo nepastebėti bendros vedamosios minties apie reikalą konsoliduoti visuose baruose, o ypačiai lietuvių politiniame sektoriuje, mūsų jėgas, nes kitaip mums gręsia tik susmulkėjimas ir iškrikimas. Tiesa, esu nepagailėjęs karčių žodžių tikriesiems ar tik tariamiems vieningo darbo trukdytojams.

Nenoriu tvirtinti, kad siekiant politinės vienybės, koks nors aštrus pasisakymas prieš atskirą politinę grupę būtų tiksli priemonė sudaryti tai vienybei "tinkamą atmosferą", nors tokios atmosferos mes jau laukiame pernelyg ilgą eilę metų. Betgi, tos vienybės mes taip pat siekiame vien tik dėl priemonių racionalizavimo, o ne dėl tikslų, kurie mums visiems lieka tie patys. Deja, kaip ir šis atsitikimas rodo, mums vis tik neužtenka važiuoti viena kryptimi, nors ir atskiruos vežimuos, ir kartu išvengti ratų užkliuvimų.

Dr. K. Šidlauskas

tokia "reforma" laimėtume? Kas būtų laimėta, jei kalbamu pretekstu būtų iš laisvinimo veiklos išskirti mažoms politinėms grupėms priklausą, tačiau turį didelį politinio darbo patyrimą ir laisvinimo kovoje labai stipriai pasireiškę ir toje srityje beveik nepakeičiami asmens? Ir ar laisvinimo darbas pagerėtų, jei iš VLIKo pašalintos smulkiosios grupės būtų nustumtos į opoziciją?

Laisvinimo darbas reikalauja visų lietuvių ko didžiausio vieningumo, visų pozityvių jėgų sutelkimo, ir nėra jokio reikalo ką nors dirbtiniu būdu išvaryti į opoziciją. Pakanka jau ir tos opozicijos, kuri dažnai ir savaime atsiranda dėl perdėto individualizmo, grupinio egoizmo ir kitų panašių nelaimingų atvejų.

Linčo etika

Šio krašto demokratinėje dvasioje politinė kova atitinka, palyginti, aukštos kultūros reikalavimus. Priešingų partijų varžovai rinkimuose niekada neliečia savo oponento asmeninių dalykų, o kritikuoja tik jo politinę platformą bei veiklą. Asmeninių dalykų išnešimą į politinę kovą čia pasmerkia kaip character assassination — charakterio žudymą. Visi sutiksime, kad tai rodo jų politinį subrendimą.

Nors mes čia gyvename jau kelioliką metų, tačiau ne visi mūsų politiniai sluogsniai ir politikai yra pasimokę šiame krašte pasiektos politinės etikos. Priešingai, mes visi susiduriame su nesiliaujančiais asmenybės linčo pavyzdžiais, nes kai kur vis dar praktikuojama tokio linčo etika. Neretas yra atvejas, kad kovojantieji su nepatinkama srove ar ideologija griebiasi morališkai sunaikinti anai srovei ar ideologijai priklausančius asmenis: jų aplinkoje apie juos skleidžiami juos žeminantieji gandai, kurių jie negali nei patikrinti nei atremti, kuriais tačiau jie yra puolami, nepagrįstai kompromituojami, siekiant juos savo aplinkos visuomenėje izoliuoti ir sunaikinti jų įtaką, kitaip tariant, morališkai juos nulinčiuoti.

Dar toliau tuo keliu nueinama, kai vienu metu iš bent kelių laikraščių pradedama nevardiniais, tačiau visiems suprantamais puolimais ir pašiepimais sukoncentruotai vykdyti moralinį asmens linčavimą. Kai, užuot kovojus prieš nepatinkamą ideologiją, pradedama pulti bei šmeižti tą ideologiją atstovaujančius asmenis, tokia politinė kova rodo ne tik politinį nesubrendimą, bet ir tam tikrą nedžiuginantį socialinės moralės lygį.

Visuomenės diferenciacija ir susiskaldymas

Nerasime krašto, kur visuomenė būtų politiškai visiškai vienoda ir neturėtų jokių politinių skirtingumų. Ji viena diferencijuojasi pagal pagrindines kryptis, ekonominius interesus ir kitais atžvilgiais, pagal kuriuos siekiama tvarkyti valstybė arba kurie norima joje realizuoti. Kur tik nėra valdžios pagrobusi kuri nors totalistinė ar vadistinė diktatūra, visur visuomenė valstybėje pasiskirsto į politines sroves, vadinamas partijomis.

Politiškai subrendusioje visuomenėje tokių politinių srovių paprastai nebūna daug. Šių laikų pagrindinės srovės yra krikščioniškoji demokratija, liberalai, marksistai ir nacionalistai; iš dalies į tas partijas įsijungia, iš dalies atskirai su savo programomis pagal ekonominius interesus politiškai susiorganizuoja liberalinė buržuazija, ūkininkai ir darbininkai. Visos šios kombinacijos normaliai sutelpa į

3 - 5 didesnes partijas, kurių programos atitinka krašto visuomenės politinius siekimus bei tendencijas. Daug politinių srovių atsiranda ir kurį laiką gali laikytis tik politiškai nesubrendusioje visuomenėje arba kurioje nors politinėje emigracijoje, kur politinis gyvenimas, nebeturėdamas realios atramos, degeneruoja į asmeninio pobūdžio susiskaldymą.

Sveikoje visuomenės diferenciacijoje paprastai vyrauja kurie nors visuomenės ar bent jos dalies siekimai bei idealai ar kurie nors ūkiniai jos atskirų sluogsnių interesai. Susiskaldymas paprastai atsiranda dėl vadų asmeninių ambicijų, kada rimtų ir visuomeniškai pateisinamų motyvų nėra, ir kada kova vyksta ne dėl kurių nors idealų ar ekonominių interesų ,o dėl "psichologinių" motyvų.

Per ilgesnį laiką įsisenėjęs toks susiskaldymas sukuria ir savo filosofiją. Argumentuojama vienybės nevertingumu, laisvės branginimu ir tarpusavio kovos naudingumu. Vienybė nesanti jokia vertybė. "Neteisu vienybės vardan norėti išskirti kovą tarp atskirų pasaulėžiūrų, krypčių, kartų, etc. Tai būtų noras vienybės siekti laisvės kaina". "Svarbu idėjinė vienybė, o ne paskirų vienetų fiziškas susivienijimas". "Uniformos tik Sovietuose" (Draugo 1962. X. 18 vedamasis).

Nors šie argumentai, atitrauktai imami, gali būti iš dalies teisingi, tačiau, kai jie yra atsiradę tik neracionaliniam "psichologiškais" pagrindais įvykdytam susikaldymui pateisinti, jie yra šališki. Kova yra pateisinama ir prasminga, kai kovojama dėl didelių dalykų — dėl kurių nors idealų, kai tie siekimai, dėl kurių kovojama, išperka ir pateisina joje turėtus nuostolius. Tačiau, kai asmeninėmis ambicijomis pagrįsta nesibaigianti kova yra apmokama visuomeninių ar tautinių uždavinių kaina, ji nėra pozityvus dalykas. Tokia tarpusavio kova nustelbia svarbesnius reikalus, yra visuomenei labai nuostolinga, o tautai yra nelaimė. Laisvė yra vertybė. Bet kai ji yra interpretuojama taip, kad jos vardu paminamos kitos svarbios vertybės, kai jos paneigiamos ar paverčiamos priemonėmis, tada ir pati laisvė yra piktnaudojama. Tuo keliu ugdomas perdėtas individualizmas, kuris niekur nėra pozityviai vertinamas.

Tuo atveju tenka sutikti su Pr. G. (kun. dr. Pr. Gaidamavičiaus) "Tėviškės Žiburiuose" apibūdintu laisvės piktnaudojimu, kai jis rašo: "Keista, bet teisinga — laisvė grasina mums. Besiveržd̃ami laisvės link, užmiršome, kad yra ir pareiga, kad be jos gyvenimas darosi tuščias. Užmiršome, kad reikia save drausminti, nes gresia pakrikimas. Apie tai pakankamai ryškiai kalba faktas, kad sunkiai begalime susikalbėti pagrindiniais klausimais. Kovojame už savas nuomones, bet per mažai paisome bendro reikalo. Per daug užsikrėtėme ultraliberalistinėmis tendencijomis".

Ta pačia proga prisimintinas ir prof. S. Sužiedėlio įspėjimas: "kai siekiama laisvės be tvarkos, ateina tvarka be laisvės".

Lietuvių Bendruomenė ir politika

Kai VLIKas, prel. M. Krupavičiaus vadovaujamas, kūrė Lietuvių Bendruomenę, jai buvo numatytos dvi pagrindinės žymės: 1) ji turėjo apimti visus išeivius lietuvius ir 2) ji turėjo būti nepolitinė lietuvybės išlaikymu besirūpinanti institucija, kurioje nebūtų nei srovinio vyravimo, nei sroviškai pagrįstos opozicijos. Jos nelaimei, nė vienas šių atžvilgiu nebuvo įgyvendintas: ji pasiliko tik dalį išeivijos apjungianti organizacija, ir jos organai sudaromi politinių partijų varžybų bei koalicijų keliu.

Ypač Bendruomenės partinis charakteris ėmė stiprėti, kai iš VLIKo pasitraukusios politinės grupės nukreipė savo pastangas įsistiprinti Bendruomenėje ir per ją siekti politinės įtakos visuomenėje. Kai kitos politinės srovės buvo savo pastangas sutelkusios į politinį laisvinimo darbą, šios grupės sukoncentravo savo veiklą Bendruomenėje ir, atsipalaidavę nuo laisvinimo veiklos pareigų, įsigijo joje didesnį prestižą.

Nedera niekam prieštarauti, jei kas iš politinės veiklos pereina į nepolitinę ir čia duoda atitinkamą įnašą. Tačiau, jei kurių nors srovių politikai eina į nepolitinę organizaciją, siekdami joje savo srovinių politinių tikslų, jie griauna ją iš vidaus, paversdami ją savo politinių siekimų priemone. Bet kieno sroviniai tikslai, bandomi realizuoti per Bendruomenę, ją skaldo. Vienos ar kitos srovės įsigalėjimas ir kitų srovių žmonių izoliavimas Bendruomenėje daro ją jau nebe visuotine ir visų lietuvių apjungimo siekiančią, o vienos srovės kontrolėje esančią organizaciją, ją, naudojamą joje užsimaskavusių politikų sroviniams tikslams siekti. O tokia padėtis verčia tai srovei nepriklausančius lietuvius arba pasilikti nustumtais į opoziciją, arba visiškai iš jos pasitraukti. Vienos srovės vyravimas Bendruomenėje yra kasimas jai duobės.

Panaši duobkasystė yra ir kai kieno siekimas Bendruomenę paversti politine organizacija, kuri turėtų iš VLIKo ir ALTo sau atsikovoti Lietuvos laisvinimo veiklos plotus. Kam gi bus naudinga, jei greta kitokių politinių susiskaldymų atsiras dar vienas labai irzlus ir ekspliozyvus visuomenės skilimas į remiančius politikuojančią Lietuvių Bendruomenę ir remiančius VLIKo ir ALTo Lietuvos laisvinimo veiklą?

Komunizmas ir Visuotinis Bažnyčios susirinkimas

Komunizmas savo pasaulėžiūra siekia visą pasaulį užviešpatauti. Jis nebijo lankstumo, nes tai jam padeda prisitaikyti prie bet kurio krašto ir ten esamų specifinių aplinkybių. Jei kartais mato, kad antireliginė propaganda viename ar kitame krašte dar perankstyva, ten komunizmas dedasi esąs net religijos laisvės gynėjas. O vis tik komunizmas, būdamas iš esmės religijos priešas ir gryno ateizmo nešėjas, kartais sutinka sunkią problemą, kaip tai nuslėpti ir kaip prisitaikyti prie esamų aplinkybių.

Šiandie vykstąs Visuotinas Bažnyčios susirinkimas komunizmui yra iškėlęs sunkų uždavinį, kaip užmaskuoti savo tikrąjį ateistinį veidą Romon suvažiavusių iš įvairių šalių ir kultūrų vyriausiųjų ganytojų — vyskupų akyvaizdoje. Kokios taktikos griebtis, kad ateistinis komunizmas neatsidurtų suvažiavimo svarstymo dienotvarkėje.

Labai įdomus šiuo atžvilgiu yra pasisakymas Italijos komunistų partijos vado Palmiro Togliatti, kuris 1962 m. lapkričio mėnesyje spaudos konferencijoje užsienio žurnalistams aiškino, kad italų komunistai nevisada Bažnyčiai buvę priešingi. Būtent, kai po karo parlamente buvo svarstomos popiežiaus Pijaus XI ir Musolinio 1929 m. sudarytoji Laterano sutartis komunistai balsavę Bažnyčios naudai. Tiesa, kad katalikų Bažnyčia komunizmui esanti labai rimta problema. "Betgi, mes komunistai, — kalbėjo jis, — "kovojame už žmonijos gyvenimo pažangą, už naujas valdymosi formas. Pirmiausia tai liečia tautas, kurios neseniai gavo nepriklausomybę. Suprtantama, kad katalikų Bažnyčia to akyvaizdoje nori išeiti iš uždaros pozicijos, iš savo siaurų užtvarų, kuriomis iki šiol buvo užsitvėrusi. Mes komunistai

šį Visuotiną Bažnyčios susirinkimą sekame visu dėmesiu.

Be to, Bažnyčia negali užmerkti akių ir nepaisyti fakto, kad jau trečdalis žmonijos gyvena sukurtu socialistiniais pagrindais gyvenimu. Mes gi siekiame visomis priemonėmis, kad komunistinė santvarka turėtų pakeisti kapitalistinę. Juk mūsoji santvarka dėl kurios mes kovojame, savo esminiuose pagrinduose yra suderinama su katalikiškąja ideologija."

Ką gi reiktų į tai atsakyti? Aišku, kad komunistų partija, kas liečia jos veiklos metodus, pasilieka ištikima senųjų mokytojų nuostatams. Todėl ir dabartinis italų komunistų bosas galvoja, kad šiuo kartu Visuotinio Bažnyčios susirinkimo akyvaizdoje reikia būt apdairiems, apsukriems ir gudriems. Komunizmas Bažnyčioje įžiūri jėgą, kurios reikia paisyti, sprendžiant žmonijos likimą. Bet vis dėlto, ir to nepaisant, Togliatti užsienio žurnalistams nejučiomis savo pareiškimu iškelia mintį, kad ne komunizmas pasikeitė, bet komunizmo atžvilgiu Bažnyčia keičia savo nusistatymą.

Iš tikrųjų Bažnyčia nei vakar nei šiandien komunizmo atžvilgiu savo nusistatymo nepakeitė. Su komunizmu niekad nebus koegzistencijos ne tik ideologiniuose pagrinduose, bet ir šiaip jokioje praktiškoje gyvenimo srityje, nes krikščioniškoji moralė komunistinei - marksistinei "etikai" yra absoliučiai priešinga. O tariamasis popiežiaus Jono XIII noras susitaikyti su nuolaidomis komunizmui, kaip kai kurios spaudos skelbiama, neatitinka tiesos. Bažnyčia puikiai žino, kokia religijos laisvė yra komunistiniuose kraštuose ir kiek galima komunistų pažadais pasitikėti. Šiandie komunistų valdomuose kraštuose religija laisvės neturi, ji ten be jokių pilietinių teisių. Ji laikoma tik atgyvena, kuri neišvengiamai turi išnykti. Užtenka prisiminti Lietuvą. Ten kat. Bažnyčios veikla yra visai likviduota. Kad taip yra, jokių abejonių nėra. Apie tai ryškiai kalba neleidimas Lietuvos vyskupų atvykti į Visuotiną Bažnyčios susirinkimą. Bijoma, kad vyskupai, nuvykę į susirinkimą, jame pabuvoję keletą mėnesių ir sugrįžę namo, didesniu užsidegimu darbuosis Bažnyčios ir žmonių dvasinei gerovei. Tiesa, vienas ten dar likęs laisvas Telšių vyskupas Petras Maželis, Maskvos pranešimu, turėjęs leidimą vykti į Visuotiną Bažnyčios susirinkimą. Tikrumoje tokio leidimo ir jis negavęs. O kad tai nuslėptų laisvojo pasaulio akyse, Maskva paskelbė, kad vyskupo P. Maželio sveikatos stovis neleidžiąs niekur vykti. Maskva vieton Lietuvos vyskupų, atsiuntė Vatikano nekviestus tris kunigus, taip vadinamus "valdytojus", kurie tikrumoje jokių valdymo teisių neturi, bet yra religiniams reikalams tvarkyti enkavedisto - komisaro Rugieniaus patikėtiniai. Maskva taip laisvam pasauliui parodė, kad Lietuvoje su Bažnyčia nėra jau taip blogai, kadangi Visuotinan susirinkiman vyksta vyskupijų "valdytojai". O pavergtiems Lietuvos katalikams davė suprasti, kad Bažnyčios reikalai gali būt tvarkomi ir be vyskupų vadovavimo. Siunčiamieji trys kanauninkai J. Stankevičius, P. Bakšys ir Krivaitis, prieš atvykstant Romon, Maskvoje šiai misijai buvo gerai paruošti. Juos Romon lydėjo palydovas Galdikas, neva "korespondentas", kuris buvęs visą laiką jų neatskiriamas "vadovas", vykstant į susirinkimą. Be šio palydovo jie dar turėjo ir globėjus, kuriais buvę Maskvos atsiųstieji popai — stebėtojai, tikrumoje NKVD tarnautojai. Atvykus jiems Romon, pirmasis jų žygis buvo vizitas Maskvos atstovybėn; ir viso jų buvimo metu kontaktas su ja nenutrūko. Grįžtant Lietuvon, Maskvoje (mat, Lie-

tuvos Bažnyčios atstovai nuvykti Romon ir sugrįžti tegali tik per Maskvą) turėjo netik kiekvienas paskirai atlikti nuodugnią "išpažintį", bet duoti pranešimus kiekvienas apie kitus du. Tai tokia ten religijos laisvė: vyskupai kalėjimuose arba internuoti, o religijos komisaras - enkavedistas Rugienius, trijų kunigų — "valdytojų" padedamas, "vyskupauja".

Šia proga iliustracijos dėliai vertėtų paminėti Togliatti atsakymą, kuriame taip propagandiškai pučiama laisvojo pasaulio žurnalistams migla į akis. Užsienio žurnalistai jo paklausė, ar tiesa, kad komunistų partijos nariu negali būti neateistas. Atsakė, kad niekas ir niekad iš partijos nario nebuvo to reikalavęs. Kadangi komunistų partijos statute pasakyta, kad religiniai įsitikinimai partijon įstoti nėra kliūtis, religija nėra diskriminacija, svarbu, kad narys laikytųsi savo veikloje partijos programos. Nėra statute tokio punkto, kuris varžytų komunisto religinės sąžinės laisvę, kad būtų varžoma religinė propaganda, religinė praktika, pamaldų lankymas ir pan.

Šitoks Togliatti atsakymas yra sukirptas pagal Lenino nustatytus metodus, kokios ir kada komunizmo propagandistai turi laikytis taktikos. Tai yra tik pakartojimas senos propagandinės frazės, kuri su tikrove nieko bendro neturi. Tai liūdija Lietuva, jau neminint kitų kraštų, koks ten šiandien žiaurus religijos persekiojimas, kokia ten beatodairinė vedama antireliginė propaganda. Tam įkinkyta ne tik spauda, bet mokykla, valdžios įstatatymai, ten uždarinėjamos bažnyčios, verčiamos ateizmo muziejais, kad tik veikiau, jų terminu tariant, religinius likučius, šiuos prietarus, išnaikintų. Ir kas labai liūdna, kad komunistų valdovai dažnai siekia įkinkyti ir pačius katalikus, kad jie prisidėtų prie religijos sunaikinimo.

Kn. v.z.

* * *

Tiesa Mūs Žingsnius Telydi

Istorinių lietuvių tautos įvykių aprašymas pirmiausia yra skiriamas mums patiems, mūsų būsimoms kartoms — mūsų vaikams ir vaikų vaikams. Mūsų šventa pareiga ir uždavinys istorinius lietuvių tautos įvykius perduoti mūsų vaikams kaip gryną šventą istorinę tiesą be jokio nudažymo ir propagandos. Mes esame atsakingi prieš būsimas kartas už istorinės tiesos perdavimą. Atsitvėrimas nuo tiesos fariziejiškais argumentais, vengimas kritikos ir atstovavimas tezių, kurios yra karinė ir politinė negalimybė, nepadengtos realybe, yra ne kas kita, kaip savęs apgaudinėjimas ir būsimų kartų klaidinimas. Lietuvių tautos kovos, kančios, laimėjimai ir pralaimėjimai būsimiems istorikams neturi kelti abejonių.

Geras laivas nebijo blogo vėjo

Alp(LKA) 1745
1963, Nr.1

Lärch

91.306.70